

COPËZA

nga HISTORIKU

I ARSIMIT

(Në disa rrethe të vendit)

**Përpiluar nga
Valbona Nathanaili**

COPËZA NGA HISTORIKU I ARSIMIT

(Në disa rrethe të vendit)

Përpiluar nga Valbona Nathanaili

Albanian University Press
Tetor 2012

Titulli i librit

**COPËZA NGA HISTORIKU
I ARSIMIT**

(Në disa rrethe të vendit)

Përpiluar nga

Valbona Nathanaili

100 Vjet Shtet Shqiptar

Shtëpia Botuese Albanian
University Press është pjesë
e Albanian University.
www.albanianuniversity.edu.al

© 2012, Shtëpia Botuese
Albanian University Press.
Të gjitha të drejtat të rezervuara.

Asnjë pjesë e këtij libri, mbrojtur nga ligji nr. 9380, dt. 28.04.2005 i shtetit shqiptar “Për të drejtat e autorit dhe të drejtat e tjera lidhur me të”, nuk mund të riprodhohet, ruhet, transmetohet a të përdoret me asnjë formë a mjet grafik, elektronik apo mekanik, përfshirë, por jo kufizuar vetëm, në fotokopje, skanime, dixhitalizim, rrjet web apo sisteme të tjera, pa lejen me shkrim të botuesit.

Shtëpia Botuese Albanian University Press
Adresa: Rr. “Asim Vokshi”, nr. 137, Tiranë, Shqipëri.

Tel: +355 4 2235397
Mobile + 355 (0) 672039235
e-mail: ufopress@yahoo.com
www.albanianuniversity.edu.al,

Shtypur në shtypshkronjën
Albanian University Press, tetor 2012

ISBN: 978-9928-127-22-8

Libri është kataloguar
pranë Bibliotekës Kombëtare, Tiranë.

Libri është kataloguar pranë Bibliotekës
Albanian University, “Rruga e Durrësit”, Tiranë.

Libri është kataloguar pranë Bibliotekës
së Universitetit të Beratit, Berat

Libri është certifikuar pranë Zyrës Shqiptare
për Mbrojtjen e të Drejtave të Autorit.

*Të punojmë së bashku për pasurimin
e bibliotekës në gjuhën shqipe.*

Përmbajtja

Lista e fotografive	v
Fjalë paraprijëse	1
 VALBONA NATHANAILI	
Një vështrim i përgjithshëm në zhvillimin e arsimit gjatë periudhës 1912-1944	3
<i>Korniza sociale deri më 1912 .....</i>	<i>4</i>
<i>Shkollat gjatë pushtimit italian .....</i>	<i>9</i>
<i>Ngjarje të tjera të rëndësishme .....</i>	<i>9</i>
 ANIFE GËRDECI	
Historiku i sistemit arsimor në Vorë dhe fshatra përreth	13
<i>Historiku i arsimit në rrethin e Vorës deri më 1944 .....</i>	<i>15</i>
<i>Historiku i arsimit në rrethin e Vorës, periudha 1944-1967 .....</i>	<i>17</i>
<i>Arsimi i mesëm, i ulët dhe i lartë .....</i>	<i>18</i>
<i>Historiku i arsimit në fshatin Gërdec .....</i>	<i>21</i>
 ANTONETA DUZHA	
Historiku i arsimit në rrethin e Gramshit	27
<i>Arsimi në Gramsh, pas Shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë .....</i>	<i>29</i>
<i>Zhvillimi i arsimit në vitet 1920-1944 .....</i>	<i>30</i>
<i>Arsimi pas vitit 1944 .....</i>	<i>31</i>
<i>Figura të shquara në historinë e arsimit të rrethit Gramsh .....</i>	<i>36</i>
<i>Klubi “Bashkimi” .....</i>	<i>37</i>
 BLERANTINA SHANO	
Historiku i shkollës së Këmishtaj në rrethin e Lushnjës	39
<i>Arsimi deri në gjysmën e dytë të shekullit XIX .....</i>	<i>41</i>
<i>Shkolla e rëndësishme për jetën .....</i>	<i>44</i>
<i>Shkolla e mesme në vitet 1968 – 1970 .....</i>	<i>45</i>
<i>Koli Allkanjari, figurë e shquar e arsimit dhe kulturës së rrethit të Lushnjës .....</i>	<i>46</i>

DRITA LATIFI

Historiku i sistemit arsimor në Kamëz dhe fshatrat përreth	51
<i>Historiku i shkollës së mesme “Ibrahim Rugova”, Kamëz .....</i>	<i>53</i>
<i>Historiku i shkollës 9-vjeçare në Paskuqan .....</i>	<i>57</i>
<i>Historiku i shkollës 9-vjeçare në Zall-Herr .....</i>	<i>63</i>

HERONA SPATHARAJ

Zhvillimi i arsimit në Shkodër deri në periudhën e Mbretërisë	65
<i>Në gjurmë të shkollave të para .....</i>	<i>67</i>
<i>Shekulli XIX dhe ngjarjet arsimore në Shkodër .....</i>	<i>68</i>
<i>Shekulli i pavarësisë sjell nivele më të larta arsimore .....</i>	<i>69</i>
<i>Disa fjalë edhe për shkollat e mbrëmjes në qytetin e Shkodrës .....</i>	<i>71</i>

IRMA PAPAJORGJI

Themelimi i gjimnazit të shtetit në shkodër, punë e palodhur e arsimdashësve	75

MARELA GUGA

Historiku i arsimit në rrethin e Beratit	81
<i>Historia e arsimit të mesëm .....</i>	<i>94</i>

REZARTA HEQIMAJ

Historiku i mësimi në rrethin e Mallakastrës	99
<i>Historia e arsimit në disa fshatra të rrethit Mallakastër .....</i>	<i>101</i>
<i>Figura të shquara në arsimin e qytetit të Fierit, Kiço Thanas Konomi ...</i>	<i>105</i>

RINA HASMETA

Historiku i shkollës 9-vjeçare në Valikardhë, Strikçan dhe Sopot	109
<i>Historiku i shkollës 9-vjeçare në Valikardhë .....</i>	<i>111</i>
<i>Historiku i shkollës 9-vjeçare në Strikçan .....</i>	<i>117</i>
<i>Selim Alliu: figurë e shquar e arsimit dhe kulturës së Qarkut Dibër .....</i>	<i>119</i>
<i>Historiku i shkollës 9-vjeçare në Sopot .....</i>	<i>121</i>

SHPRESA BASHA

Hafiz Ali Korça, një jetë kushtuar atdheut, arsimit dhe besimit	125
<i>Arsimimi dhe rinia e Hafiz Ali Korçës .....</i>	<i>127</i>
<i>Aktiviteti patriotik dhe pedagogjik .....</i>	<i>127</i>

Lista e fotografive

Luigj Gurakuqi	11
Sotir Peci	11
Hilë Mosi	12
Mirash Ivanaj	12
Kolektivi i nxënësve që kanë mbaruar vitin e katërt në shkollën e mesme bujqësore (e cila funksiononte brenda shkollës 8-vjeçare në Gërdec). Viti i parë akademik filloi në 1976-1977 dhe viti i katërt u mbyll në 1979-1980 ..	23
Grupi artistik i fshatit Gërdec, shtator-tetor 1978	23
Nxënës së klasës së 8-të të shkollës 8-vjeçare në Gërdec, viti 1979. Koncert me rastin e Vitit të Ri 1977	24
Shkolla 8-vjeçare e Gërdecit, pjesëmarrëse në spartakiadën e vitit 1989 zhvil- luar në Marikaj	24
Prindër që shoqërojnë fëmijët në një aktivitet që zhvillohet në shkollë. Viti 2010	25
1 dhjetor 1967. Gazeta “Mësuesi” për shkollat e Vorës (faksimile)	26
Komisioni i provimit të maturës gjatë testimit me gojë të nivelit të njohurive të nxënësve, shkolla e mesme ekonomike pa shkëputje nga puna	38
Koli Allkanjari	47
Mësues veteranë të arsimit 8-vjeçar në qytetin e Lushnjës	47
Mësues e nxënës në shkollën 7-vjeçare Këmishtaj në vitin 1962	47
Fotokopje e kërkesës nga kolektivi i shkollës së mesme të bashkuar “Këmishtaj”, për dhënien e titullit “Mësues i merituar” (pas vdekjes), z. “Koli Allkanjari”	48
Fotokopje e vendimit për dhënien e titullit “Nderi i Komunës Gradisht (pas vdekjes), z. “Koli Allkanjari”	49
Fotokopje e kërkesës për akordimin e shkollës së Këmishtaj emrin e mësuesit të shquar “Koli Allkanjari”	50
Shkolla e re “Ibrahim Rugova”, Kamëz	55
Shkolla e mesme në Kamëz, viti 2010	55
At Fishta tue hartue pjane arkitekture mbrenda bibliotekës së Kuvendit Françeskan (Shkodër) të ndertueme prej tij. 1936.- Foto “Marubbi”	72

Reshkripti i Sulltanit të Stambollës, me të cillin njef Shkollën Françeskane, dergue At Fishtës, 1909. - Foto “Jakova”	72
Grupi i Profesorëve të Liceut “Illyricum”. Në qendër drejtori, At Fishta. Foto “Marubbi”	72
Kolegji françeskan	73
Banda muzikore e shoqnisë “Illyricum” me drejtues Martin Gjoka -1922	73
Intelektualët e Shkodrës	74
Gjimnazi i Shkodrës, foto Marubi, v. 1922	76
Gjimnazi i Shkodrës, sot, v. 2012	76
Mirash Ivanaj, drejtor i gjimnazit të Shkodrës, v. 1925-1930	79
Nxënës të gjimnazit të shtetit në Shkodër	80
Kursi i plotësimit të arsimtarëve, v. 1925	96
Shkolla “Murat Çelebi”, v. 1930	96
Nxënës të shkollës Bargullas, Berat v. 1930	97
Nxënësit e shkollës qytetëse, v. 1937	97
Nxënës të shkollës profesionale, midis tyre Thoma Laçka	98
Mësuesit: Andrea Kumaraku, Theodhor Papalilo, Pandi Bogadini, Vasil Qirjako, Petro Koçimaro (drejtor), Nazmi Tusha, Enis Ruli, Dhimitër Çani ...	98
Mehmet Shehu, ish-nxënës i shkollës së Çorrushit	103
Kiço Thanas Konomi	107
Hajredin Fratari	108
Shkolla “Hajredin Fratari”	108
Gjatë një aktiviteti me nxënësit me rastin e Vitit të Ri. Foto e vitit 2010. Vajzat janë veshur me kostumet e zonës	115
Kolektivi i mësuesve të shkollës 9-vjeçare Valikardhë. Foto e vitit 2009. Nga viti 1992 shkolla ka marrë emrin “Demokracia”	115
Selim Alliu	123
Shkolla 9-vjeçare, Strikçan	123
Shkolla 9-vjeçare, Sopot	123
Hafiz Ali Korça	126
Alfabeti i përdorur nga Hafiz Ali Korça	130
Hafiz Ali Korça me disa nga pasuesit e tij	131
Hafiz Ali Korça, bashkë me medreseistët në Tiranë	131

FJALË PARAPRIJËSE

Artikujt e botuar në këtë libër janë në kuadër të një projekti të nisur me studentët e masterit profesional në “Menazhim arsimi” pranë “Albanian University” me synim identifikimin dhe paraqitjen e rrugës që ka ndjekur zhvillimi i arsimit, në rrethe të ndryshme të vendit, kryesisht gjatë periudhës 1912 – 1944, duke pasur në vëmendje dy aspekte: shkolla shqipe, në data kryesore dhe statistika, si dhe figura arsimtarësh, të dalluar për veprimtari konkrete në dobi të mësimi shqip. Janë nëntë artikuj që përpiqen të tregojnë rrugën e shkollës shqipe dhe të shpalosin punën dhe vlerat e disa prej mësuesve më me ndikim në fushën e pedagogjisë në rrethet Vorë, Gramsh, Lushnjë, Kamëz, Mallakastër, Shkodër, Dibër dhe Berat. I vetmi kriter që është zbatuar në zgjedhjen e rretheve është ai i përkatësisë së vendit nga vinin studentët, ndërkohë që përfshirja e emrave në rubrikën “Figura të shquara në arsim”, ka qenë tërësisht zgjedhje personale e tyre. Një falënderim i veçantë shkon për znj. Marela Guga që u bë pjesë e projektit duke kontribuar me paraqitjen e zhvillimit të arsimit në rrethin e Beratit dhe ndihmuar në zgjerimin e gjeografisë së rretheve të përfshira.

Ndryshe nga librat e tjerë të natyrës historike, e veçanta e këtij libri është se nuk është shkruar nga historianë, por nga arsimtarë që kanë jetuar e punuar në rrethet për të cilat shkruajnë. Një gjë e tillë ndikoi jo vetëm në ngarkesën emocionale të secilit artikuj, pasi “padashje” zgjoi një ndjenjë konkurrence ndërmjet studentëve për të shpalosur sa më shumë vlera arsimdashëse për rrethin nga të cilin vinin (u kërkoj falje autorëve të artikujve për “krasitjen” pa fund që u kam bërë materialeve voluminozë që më dorëzuan), por edhe në burimet e referimit apo bibliografi, pasi shpesh janë përdorur arkivat e shkollës, muzetë e qytetit apo edhe tregimet a rrëfenjat e trashëguara brez pas brezi, që për disa syresh mund të mos shërbejnë si referencë “strikte” akademike. Nga ana tjetër, duke qenë kompetentë për fushën, i lehtësoi në përzgjedhjen e informacionit dhe kanalizimin e tij, duke bërë që secili prej artikujve të jetë në harmoni me funksionin kryesor të librit dhe në shërbim të një synimi akoma më madhor: shkrimit të një lloji tjetër historie, ashtu sikundër është perceptuar nga vetë ata që e kanë përjetuar dhe jo nga ata që ashtu e kanë dashur.

Duke qenë në prag të 100 vjetorit të pavarësisë, mendoj se libri është një vlerë e shtuar në raftin e bibliotekës shqipe dhe u bashkohet përpjekjeve konkrete dhe dëshirës së gjithsecilit për të kontribuar në shpalosjen e vlerave të shtetit shqiptar në këtë përvjetor kaq të rëndësishëm.

Valbona Nathanaili

VALBONA NATHANAILI

Pedagoge e lëndës “Reforma dhe legjislacioni në arsimin parauniversitar”, AU
Drejtoreshë “Albanian University Press”

Studime doktratore në “Shkenca pedagogjike” pranë Fakultetit të Shkencave Sociale, Universiteti i Tiranës, Tiranë.

Studime të thelluara në shkenca pedagogjike pranë Universitetit të Oslos, Norvegji.

Studime të thelluara në “Negocim, ndërmjetësim dhe pedagogjinë e paqes” pranë “Austrian Study Center for Peace and Conflict Resolution”, Stadtschlaining, Austri.

Studime të thelluara në pedagogji-psikologji pranë Fakultetit të Filologjisë, Universiteti i Tiranës.

Bachelor në Fizikë pranë Fakultetit të Shkencave të Natyrës, Universiteti i Tiranës.

NJË VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM NË ZHVILLIMIN E ARSIMIT GJATË PERIUDHËS 1912-1944

Korniza sociale deri më 1912

Turqia, për shkak të sundimit të tejzgjatur të saj në viset shqiptare, sigurisht pati edhe ndikimin më të madh në shkollimin e popullsisë. Shkollat turke ishin kryesisht të ciklit të ulët (*mektepe, nga turqishtja, shkollë*) dhe të përqendruara në disa nga qytetet kryesore të vendit. Gjuha e mësimi ishte ajo turko-osmane e arabe; mësohej leximi i librit të shenjtë, *kur'anit* si dhe pak shkrim me shkronja arabe; në disa qytete u çelën shkolla edhe të një shkalle më të lartë, *medresetë*, ku mësohej edhe gramatikë arabe apo doktrinë islame. Por, faktorë të ndryshëm, ekonomikë e politikë, si: dekompozimi i perandorisë osmane, marrëdhëniet e ndërsjellta dhe shpesh të komplikuara ndërmjet popullsisë të ndryshme të Ballkanit me njëra-tjetrën dhe me fqinjët joballkanikë, trysnia e shteteve të huaja dhe e Fuqive të Mëdha, si dhe reforma e Tanzimatit, e viteve 1839-1876, ndikuan jo vetëm në përmirësimin e kurrikulës së atyre pak shkollave turke ekzistuese, por, çfarë është më e rëndësishmja, për hapjen e shumë shkollave të tjera, me influenca joturke.

Deri më 1912, autoriteti që jep leje për hapjen e shkollave është Patriakana e Stambollit.¹ Hapja dhe e mbyllja e shkollave, buxheti dhe administrimi i tyre, përgjithësisht identifikohen me institucionin fetar përkatës; po ashtu, kurrikula, kohëzgjatja e ditës së shkollës apo edhe frekuentimi. Në një situatë të tillë, pasqyra e gjendjes mund të përshkruhet në këtë mënyrë: në pjesën më të madhe të shkollave, për fëmijët “muslimanë” ose “turq”, mësimi zhvillohet në turqisht; për fëmijët “ortodoksë” ose “grekë” kemi shkolla në greqisht dhe, për fëmijët “katolikë” ose “latinë”, në italisht.² Mund të themi më tej se numri i nxënësve në këto shkolla ishte shumë i kufizuar, ndërkohë që administrata mbështetej nga autoriteti fetar përkatës. Përgjithësisht, mësuesit ishin prifti ose hoxha i zonës. Si shkolla shërbenin zakonisht mjediset brenda xhamisë ose kishës, pavarësisht faktit nëse ishte ortodokse apo katolike. Objektivi kryesor i mësimi në shkolla mbetet mësimi i fesë. Është për t'u theksuar se vazhdon të mohohet ekzistenca e kombit shqiptar dhe të operohet me formulën *një fe, një komb*. Mohimi i kombësisë dhe, bashkë me të, edhe i gjuhës, përmes një dhune strukturore, kishin prodhuar një varg patologjik: popullsi e përçarë shqiptare, mungesë lidërshipi dhe institucioneve kulturore e arsimore, padituri masive dhe prapambetje.

Çështja e krijimit të një sistemi shkollor me fizionomi kombëtare mbetet në kuadrin e përpjekjeve dhe pse jo, edhe të ëndrave të patriotëve brenda e jashtë vendit.

¹ *Shënim*: Shih edhe në f. 72, faksimile për njohjen e shkollës françeskanë drejtuar At Gjergj Fishtës.

² Demiraj Sh. & Prifti K., 2008. “*Kongresi i Manastirit*”, botimi i katërt. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, f. 32-3.

NJË VËSHTRIM I PËRGJITHSHËM NË ZHVILLIMIN E ARSIMIT GJATË PERIUDHËS 1912-1944³

Mbas shpalljes së Pavarësisë, arritjes më të madhe në historinë e vendit, trazirat dhe shqetësimet vazhdojnë të jenë pjesë e shoqërisë shqiptare. Ngritja dhe konsolidimi i një shteti shqiptar, fqinjët, luftërat e ndryshme lokale dhe ndërkombëtare, prapambetja e dukshme dhe e padukshme e pjesës më të madhe të popullatës, ndërhyrjet e fuqive të ndryshme janë disa nga problemet me të cilat u duhet të përballen qeveritë e njëpasnjëshme që vijnë në fuqi, së bashku me një tjetër përsëri po aq të rëndësishëm, shtrirja dhe konsolidimi i shkollës shqipe. Mbas këtij viti duket se këto përpjekje vendosen në një emërues të përbashkët: fillojnë të marrin trajtë institucionale, falë krijimit të shtetit. Por, përpos trajtës institucionale, vihet re edhe një karakteristikë tjetër: ndërgjegjësimi i të gjithë popullatës për domosdoshmërinë e të folurit dhe shkruarit shqip. Nga ana tjetër, vendosja e një alfabeti të vetëm në përgjigje të vendimeve të Kongresit të Manastirit si dhe formimi i “Komisës Letrare të Shkodrës” (1916- 1917), ku merrnin pjesë intelektualët më në zë të kohës, si Luigj Gurakuqi, at Gjergj Fishta, Sotir Peci etj., për të diskutuar çështjet e gjuhës shqipe, ishin hapa të rëndësishëm përpara në këtë rrugë. Komisia Letrare, ndonëse veproi për një kohë shkurtër, arriti të unifikonte përpjekjet e bëra gjatë Rilindjes për gjuhën letrare kombëtare, duke mbajtur ato karakteristika që ishin përdorur më shumë dhe që gjendeshin në pjesën më të madhe të botimeve shqip. Po ashtu, në përgjigje të këtij shqetësimi, në të gjithë vendin operojnë klube të shumtë, të cilët brenda një periudhe të shkurtër u shndërruan në bërthama të zhvillimit e mbrojtjes së traditave më të mira dhe iniciatorë të hapjes së shkollave shqip në rrethe të ndryshme.

Në vorbullën e ngjarjeve që karakterizojnë Shqipërinë e viteve 1920-1939, duhen pasur në vëmendje dy faktorë të rëndësishëm: shumica e qeverive janë jetëshkurtëra dhe nuk arrijnë të venë në jetë asnjë nga programet e propozuara, si dhe gjendja e vështirë financiare në të cilën ndodhet vendi. Kështu, qeveria e Hasan Prishtinës qëndron në fuqi për vetëm 3 ditë (7-10 dhjetor 1921), ndërkohë që në histori dalin edhe emra të tjerë kryeministrash ‘ditorë’ si P. Evangjeli, I. Kosturi, Xh. Ypi apo I. Vrioni; qeveria e kryesuar nga Fan Noli qëndron vetëm për gjashtë muaj (16 qershor

³ Shënim: Artikulli është pjesë e librit “Reforma dhe legjislacioni në arsimin parauniversitar. Çështje, praktika dhe politika. Rasti shqiptar”. Tiranë: Albanian University Press, 2011. Botohet me leje.

1924 - 26 dhjetor 1924), qeveria e parë shqiptare e kryesuar nga Ismail Qemali (4 dhjetor 1912 – 22 janar 1914) për dy vjet dhe më jetëgjata është ajo e udhëhequr nga A. Zogu, ndonëse me ndërprerje (2 dhjetor 1922 – 16 qershor 1924 dhe 5 janar 1925 - 7 prill 1939).

Periudha është e mbushur me ngjarje të rëndësishme, por për studimin tonë paraqesin interes Kongresi i Lushnjës dhe Kongresi i Parë i Arsimitarëve në vijim të vendimeve të tij, qeveria e Fan Nolit dhe reforma Mosi-Ivanaj e inicuar në qeverinë e kryesuar nga Ahmet Zogu.

1. Kongresi i Lushnjës vuri themelet e bashkimit të popullit shqiptar, parë edhe kohën kur u zhvillua: pas Luftës së Parë Botërore, kur shtetet fqinj synonin parcelizimin e Shqipërisë sipas interesave dhe influencave të vjetra. Boshtin e punimeve të Kongresit të Lushnjës e përbënte ideja e rimëkëmbjes së shtetit shqiptar të ngritur pas kaq përpjekjesh dhe sakrificash më 28 nëntor 1912. Statuti i Lushnjës përbën të parën kushtetutë të Shtetit Shqiptar të miratuar nga një përfaqësi kombëtare.⁴ Nga ky kongres doli qeveria kombëtare shqiptare, ndonëse u ruajt forma monarkike e qeverisjes. Qeveria vendoset në Tiranë dhe, më 11 shkurt 1920, Tirana shpallet kryeqyteti i Shqipërisë. Ministër i Arsimit u caktua Sotir Peci. Në vazhden e vendimeve dhe detyrave të këtij kongresi, Peci i kushtoi një rëndësi të veçantë organizimit kombëtar të arsimit dhe njësimin të tij. Ai është iniciatori i thyerjes së Kongresit të Parë Arsimor që u organizua në qytetin e Lushnjës, më 15 gusht 1920, me pjesëmarrjen e personaliteteve më të shquara nga fusha e pedagogjisë dhe e letrave shqip, si Aleksandër Xhuvani, Aleko Kondili, Dhimitër Mborja, Mati Logoreci etj.

Në Kongresin Arsimor të Lushnjës u hodhën bazat e shkollës dhe të arsimit në Shqipëri si dhe u vunë themelet e njësimin të shkollës shtetërore. Vendimet e Kongresit Arsimor të Lushnjës ligjëruan veprimtarinë arsimore të vendit, në kushtet e shtetit të pavarur. Ndonëse Kongresi kishte karakter kryesisht teknik, në të u diskutuan edhe disa pika të politikës arsimore. Kongresi shtroi problemin e sistemit arsimor, të strukturës dhe përmbajtjes së tij, njësimin të gjuhës në tekstet shkollore, përzgjedhjen e një kuadri të përgatitur mësuesor, unifikimin e programeve dhe teksteve (hartuar gjithmonë nga Ministria e Arsimit, nga një komision i posaçëm). Kongresi mori në shqyrtim idenë e hartimit të një programi sintetik për të gjitha shkollat fillore e qytetëse, të një programi analitik për shkollat fillore të qytetit dhe fshatit, debatoi sa i takon mundësive për futjen për botim të teksteve shkollore të këndimit, numërimit, gramatikës etj., shtroi detyrë përcaktimin e terminologjisë shkencore-shkollore për lëndët kryesore (u miratuan 213 terma për lëndë kryesore), mori në analizë kualifikimin e arsimtarëve, pasi pjesa më e madhe e tyre kishte edukime të shkollave e niveleve të ndryshme dhe kërkoi marrjen e masave për përgatitjen e botimin e një reviste pedagogjike që do të ndihmonte mësuesit në punën e tyre mësimore-edukative;⁵ u vendos që, duke filluar nga klasa III fillore, të mësohej edhe një gjuhë e huaj e dytë; u caktuan ditët

⁴ Omari L. et al, 2007. “*Historia e shtetit dhe e së drejtës në Shqipëri*”, Tiranë: Shtëpia Botuese “Luarasi”, f. 331.

⁵ “*Historia e arsimit dhe e mendimit pedagogjik shqiptar*”, botim i Ministrisë së Arsimit dhe i Institutit të Studimeve Pedagogjike, Tiranë 2003, f. 379.

e pushimit për secilin besim fetar; shkollat private detyroheshin të punonin me programe të hartuara nga Ministria e Arsimit si dhe t'i nënshtroheshin kontrollit të saj. Viti shkollor, sipas vendimeve të Kongresit të Lushnjës, fillonte më 10 shtator e vazhdonte deri më 30 qershor; arsimi fillor ishte pa pagesë, i detyruar për të dyja gjinitë dhe fillonte në moshën 6-vjeçare; në qytet, shkolla fillore ishte me pesë klasë, ndërkohë që në fshat vetëm me tri klasë. Lufta kundër analfabetizmit ishte një nga çështjet primare të diskutuara: “Të shpërblehen ata persona, që do t’u mësonin leximin dhe shkrimin shqip, katër a më shumë njerëzve analfabetë”.⁶ Në përpjekje për të qenë sa më konkretë, u vendos që çdo prefekturë të kishte mësues për të dhënë mësim nëpër fshatra si dhe futi konceptin e “mësuesve shëtitës” për ato zona ku nuk kishte shkolla. Vendimet ishin të rëndësishme edhe në drejtim të njësimin të dokumentacionit bazë shkollor (u shkruan modelet e orareve, dëshmime shkollore, amzave, regjistrave të përditshëm e të përvajshëm etj.).

2. Qeveria e Nolit mori një varg masash për demokratizimin e arsimit: zbatimin e arsimit fillor të detyrueshëm, ndarjen e bursave shtetërore me kritere më të drejta, rritjen e autoritetit të mësuesit, lidhjen e mësimin me praktikën, ndarjen e shkollës nga feja etj., por për shkak të kohës së shkurtër, është e pamundur të flasim për një reformë të mirëfilltë.⁷

3. Në periudhën e dytë të qeverisë së kryesuar nga A. Zogu (janar 1925- prill 1939), kemi kalimin e Shqipërisë nga republikë, në monarki (1 shtator 1928). Me ardhjen përsëri në fuqi, më 1925, një nga vendimet e para që merr është ajo e shkrirjes së Ministrisë së Arsimit,⁸ me arsyetimin e largimit të politikës nga arsimi, por që e krijon përsëri vetëm gjashtë muaj më vonë, më qershor të po atij viti, duke caktuar si Ministër të Arsimit Xhaferr Ypin. Gjatë procesit të riorganizimit të shtetit dhe të kthimit të tij në monarki, krijohet një administratë e fuqishme. Sipas strukturave të reja të krijuara, në qendrën e çdo prefekturë vepronte këshilli administrativ, kryesuar nga prefekti, por që është me rëndësi të theksojmë se anëtar i këtij këshilli ishte edhe përgjegjësi i arsimit për atë prefekturë, sepse na tregon për fillesat e një mirëorganizimi të sistemit arsimor shqiptar. Në këtë kuadër duhet të shihet edhe lëvizja për mosnjohjen dhe mospërdorimin e titujve të origjinës, si “pasha”, “bej”, “aga” etj., në letërkëmbimin zyrtar dhe brenda administratës shtetërore, caktimi i së dielës si ditë pushimi, ndalimi i përshëndetjes në mënyrë fetare, me duar e me zë apo zëvendësimi i veshjeve popullore qytetare me ato evropiane, përpjekje në emër të shpërndarjes totale nga influenza osmane. Shteti laik ndoqi rrugën e shekullarizmit, do me thënë të pakësimit të ndikimit të klerit në disa sfera të jetës shoqërore, përfshirë edhe atë arsimore.

Në vitin 1930, në kabinetin qeveritar të mbretit Zog, postin e Ministrit të Arsimit e mban Hilë Mosi.⁹ Misioni i detyrës së tij bëhet nevoja urgjente për reformimin e shkollës shqipe. Thelbi i reformës të ndërmarrë në këtë periudhë ishte që të gjitha shkollat të punonin me

⁶ AQSH, f. 195/I, d. 9, v. 1920, fleta 9.

⁷ Omari L. et al, 2007. “*Historia e shtetit dhe e së drejtës në Shqipëri*”. Tiranë: Shtëpia Botuese “Luarasi”, f. 353.

⁸ Ibid, f. 360

⁹ *Shënim*: Nën drejtimin e H. Mosit, më 16 prill 1917, inicohet, në Shkodër, krijimi i një Biblioteke Kombëtare, e cila më 1920 shpërngulet në Tiranë, në mjediset e Ministrisë së Arsimit. Nga data 10 dhjetor 1922, shpërngulet në një nga ndërtesat më të mira të asaj kohe dhe njihet me emrin *Biblioteka Kombëtare* dhe në momentin e përirimit kishte rreth 6000 vëllime.

një program të miratuar nga Ministria e Arsimit, i cili do të kishte shtrirje kombëtare, pra, i detyrueshëm për t'u zbatuar nga të gjithë. Vetëm pasi të zbatonin programin e dërguar nga Ministria e Arsimit, shkollat mund të bënë pjesë të punës së tyre edhe programe të veçanta por, edhe këto, nën mbikëqyrjen e rreptë të ministrisë. Në këtë mënyrë, synohej të kufizoheshin sa më shumë shkollat e huaja, të cilat, pas viteve '920, po lulëzonin në të gjithë vendin, veçanërisht shkollat italiane. Vdekja e parakohshme e Hilë Mosit bën që në krye të Ministrisë të vijë një intelektual tjetër po aq i devotshëm ndaj shkollës shqipe: Mirash Ivanaj (Ministër i Arsimit nga 1932-1935). Ivanaj shkon edhe më tutje me reformën në arsim: ai kërkon mbylljen e të gjitha shkollave private, përfshirë edhe ato fetare. Reforma me bazë përmbajtjen miratohet më 14 shtator 1932. Në dekretin e miratuar nga Parlamenti, u ndalohej shtetasve shqiptarë të frekuentonin shkollat e huaja dhe prindërve të dërgonin fëmijët në këto shkolla, të cilët, në rast të kundërt, do të gjobiteshin ose mund të shkonin edhe në burg.¹⁰

Tezat e kryesore të reformës së tij, Ivanaj i parashtroi para Parlamentit Shqiptar. Ato përfshinin:

- shtetëzimin dhe kombëtarizimin e shkollës shqip, nëpërmjet mbylljes së të gjitha shkollave fillore e të mesme, private e të huaja, dhe kalimin e tyre në varësi të Ministrisë së Arsimit
- laicizimin e shkollës shqip
- vlerësimin e mësuesve dhe qëndrimin ndaj tyre
- krijimin e një buxheti të veçantë për arsimin
- kritere të reja në planifikimin dhe shpërndarjen e bursave të studimit

Në fund të prillit 1933, parlamenti miraton reformën "Ivanaj". Ministri kalon në një masë ekstreme: kalimin e të gjitha shkollave të mesme profesionale të disa qyteteve kryesore të vendit, si në Shkodër, Berat, Gjirokastrë, Tiranë dhe Korçë, nën varësinë e Ministrisë së Arsimit. Një vendim i tillë ngjalli shumë pakënaqësi, brenda e jashtë vendit. Zëdhënës të kësaj pakënaqësie bëhen edhe At Gjergj Fishta dhe, veçanërisht, minoriteti grek, pasi reforma mbyll dhjetë shkolla private greke që subvencionoheshin nga qeveria greke.¹¹ Këta të fundit e çojnë çështjen në Gjykatën e Hagës, e cila në prill të vitit 1935, shprehet në favor të palës greke. Vendimi shoqërohet me dorëheqjen e Ivanaj dhe rihapjen e shkollave në zonën e minoriteteve.

Për shkak të rrethanave të krijuara, reforma kufizohet në botimin e rregullores "*Për shkollat private të minoriteteve*" ku, ndërmjet të tjerave, lejohet marrja në punë e mësuesve nga minoriteti, por me aprovimin e Ministrisë së Arsimit. Më tej akoma, arrihet që mësuesit e këtyre shkollave të ishin nënshtetas shqiptarë, që njihnin shqipen dhe që kishin mbaruar normalen; lëndët do të jepeshin në gjuhën e minoritetit, por me programe e libra të miratuara nga Ministria e Arsimit; shkollat do të mbaheshin me shpenzimet e popullsisë vendase, por kontrolli administrativ dhe i cilësisë së mësimin do të udhëhiqej nga ministria.

¹⁰ Puto A., 2009. "*Shqipëria politike, 1912-1939*". Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 500.

¹¹ *Ibid*, f. 503.

Gjatë kësaj kohe kemi edhe një rritje të numrit të shkollave në shkallë vendi. Vetëm gjatë vitit 1926-1927 funksionin 536 shkolla fillore, ishin të punësuar 830 mësues dhe numri i përgjithshëm i nxënësve kishte vajtur në 26612, që, ndonëse ishte një arritje për vendin tonë, krahasuar me numrin e popullsisë, ishte shumë i vogël. Në arsimin e mesëm kemi këto shifra: në dhjetë shkolla të mesme që ka vendi japin mësim 101 arsimtarë dhe mësojnë 1328 nxënës; shkolla me konvikte janë 6, me 25 arsimtarë dhe 574 nxënës; shkollat femërore janë më të pakëta: pjesëmarrja e vajzave në gjimnaze është në masën 10 %. ¹² Më 1938, gjendja e arsimit të mesëm, në shkallë vendi, ishte si vijon: 3 gjimnaze, një lice, Shkolla Normale, Instituti Tregtar dhe disa shkolla qytetëse, me një total prej 11 shkollash të mesme. ¹³

Në një konkluzion të përgjithshëm, mund të flasim për sistem arsimor shqiptar pothuaj të konsoliduar në nivel të ulët dhe në hapat e parë në atë të mesëm; u arrit profilizimi i shkollës kombëtare në tërë tiparet e saj, duke tentuar drejt një shkolle laike, të njëjtë në të gjitha krahinat e Shqipërisë, me frymë përparimtare edukimi, me ndërgjegje e ideale kombëtare.

Shkollat gjatë pushtimit italian

Pas pushtimit të Shqipërisë nga Italia, pjesa më e madhe e shkollave të huaja, joitaliane, u mbyllën, duke u dhënë përparësi vetëm shkollave italiane. Ndër shkollat që u mbyllën, mund të përmendim edhe Liceun e Korçës. Ndër masat e tjera që u morën, përfshihen: futja e lëndëve të reja, si ajo e edukatës fashiste, mësimi i fesë, mësimi i kulturës dhe historisë romane, mësimi i gjuhës italiane dhe listimi i saj në lëndët e detyrueshme etj. Lëvizje të ndjeshme u bënë edhe sa i takon administratës dhe personelit mësimor, të cilët në pjesën më të madhe ishin italianë.

Ngjarje të tjera të rëndësishme

Kongresi Arsimor Kombëtar i Tiranës, i zhvilloi punimet nga **22 korriku** deri më **3 gusht të vitit 1922**. Të pranishëm ishin figurat më përparimtare të kohës, të njohura edhe për kontributin konstant e frytdhënës për konsolidimin e shkollës shqipe, si Aleksandër Xhuvani, Jani Minga, Thoma Papapano, Ilia Dilo Sheperi, Salih Çeka etj. Një nga vendimet kryesore ishte krijimi i një shkolle laike, në përputhje me klauzolat e statutit të zgjeruar të Lushnjës, ku parashikohej ndarja e fesë nga shteti, ¹⁴ gjë e cila ra ndesh me forcat konservatore, veçanërisht me klerin katolik, i cili kishte luajtur një rol të rëndësishëm, në të shkuarën, në ruajtjen dhe përhapjen e gjuhës shqipe. Të mos harrojmë që në veri të vendit shumica e shkollave drejtohej e administrohej nga kisha katolike, e cila, në këtë rast, argumentonte se e drejta e zgjedhjes së mënyrës së shkollimit të fëmijëve u takon

¹² Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2007. “*Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, Rilindja Kombëtare*”, vëllimi tretë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 255.

¹³ Osmani, Sh., 2008. “*Fjalor i pedagogjisë*”. Tiranë: Shtëpia Botuese “8 Nëntori”, f. 42.

¹⁴ Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2007. “*Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, Periudha e Pavarësisë*”, vëllimi tretë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena, f. 190.

prindërve dhe jo shtetit. Vendime të tjera të rëndësishme lidhen me: hapjen e shkollave të ulëta 3-vjeçare profesionale dhe të gjimnazit gjashtëvjeçar, pasi ishte kryer e plotë shkolla fillore; futjen e lëndëve të edukimit moral e qytetar, punës praktike dhe punës me dorë; forcimi i lëndëve të edukimit shkencor dhe pakësimi i mësimave të fesë deri në masën 50%.

Kongresi Arsimit Kombëtar, në gusht të vitit 1924, në Tiranë. Në Kongresin e Tretë të Arsimitarëve të Shqipërisë, mernin pjesë 33 delegatë nga i gjithë vendi. Nga vendimet më të rëndësishme që u morën janë: zbatimi i arsimit të detyruar edhe për femrat; hapja e shkollave gjysmëgjimnaze në Elbasan, Durrës e Berat; themelimi i “Lidhjes së Përgjithshme të Arsimitarëve të Shqipërisë”; ngritja e sistemit të konvikteve për fëmijët e zonave malore.

Bibliografi

Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë, 2007. *“Histori e Shqipërisë. Rilindja Kombëtare, Periudha e Pavarësisë”*, vëllimi tretë. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena.

AQSH, dokumenta të ndryshëm

Demiraj Sh. & Prifti K., 2008. *“Kongresi i Manastirit”*, botimi i katërt. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë.

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, 2003. *“Historia e arsimit dhe e mendimit pedagogjik shqiptar”*, Tiranë.

Nathanaili, V., 2011. *“Reforma dhe legjislacioni në arsimin parauniversitar. Çështje, praktika dhe politika. Rasti shqiptar”*. Tiranë: Albanian University Press.

Omari, L. et al, 2007. *“Historia e shtetit dhe e së drejtës në Shqipëri”*. Tiranë: Shtëpia Botuese Luarasi.

Osmani, Sh., 2008. *“Fjalor i pedagogjisë”*. Tiranë: Shtëpia Botuese 8 Nëntori.

Puto, A., 2009. *“Shqipëria politike, 1912-1939”*. Tiranë: Shtëpia Botuese Toena.

LUIGJ GURAKUQI (1879 - 1925).

Drejtori i parë i shkollës normale të Elbasanit, që u çel më 1 dhjetor 1909; nënshkrues i Deklaratës së Pavarësisë; Ministër i Arsimit në Qeverinë e parë Shqiptare të kryesuar nga Ismail Qemali, 4 dhjetor 1912 – 22 janar 1914; anëtar i delegacionit shqiptar në Konferencën e Paqes në Paris më 1913; një nga iniciatorët dhe anëtar i Komisionit Letrar të Shkodrës më 1916; ministër i arsimit në qeverinë e Durrësit, 25 dhjetor 1918 – 29 janar 1920; ministër i brendshëm në qeverinë e Hasan Prishtinës, 7 dhjetor 1921-12 dhjetor 1921; ministër i financave në qeverinë e kryesuar nga Ilias Vrioni, 27 maj 1924 – 10 qershor 1924. Sa i takon shkollës, është një nga figurat më autoritare në fushën e pedagogjisë, ka merita në hartimin e politikave për zhvillimin e shkollës shqipe; është autor e bashkautor në shumë tekste mësimore. “Hero i Popullit” dhe “Mësues i Popullit”.

SOTIR PECI (1873-1932)

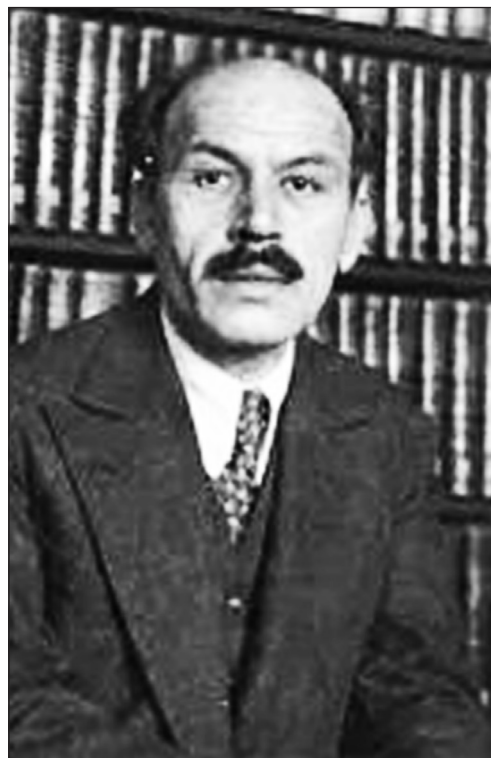
Drejtor i fletores “Kombi” 1906-1907, në gjuhën shqipe, në Boston të SHBA; iniciator për formimin e shoqërisë “Besa-Besë” dhe “Lidhja” në SHBA; pjesëmarrës në Kongresin e Manastirit, 14-22 nëntor 1908, si anëtar i delegacionit të shqiptarëve të Amerikës dhe kolonisë së Bukureshtit; pjesëtar i trupës pedagogjike të Normales së Elbasanit ku jepte lëndët e shkencave të natyrës më 1909; drejtor i shkollës “Mësonjëtorja shqipe” dhe drejtor për arsimin në Korçë në periudhën 1911-1912; drejtor për arsimin në Tiranë, më 1919, nga qeveria e Durrësit; një nga hartuesit kryesorë të Statutit të Lushnjës dhe ministër i arsimit në qeverinë e dalë nga Kongresi i Lushnjës, 21 janar 1920, të kryesuar nga Sulejman Delvina, 30 janar – 14 nëntor 1920; anëtar i Këshillit të Lartë në qeverinë gjashtëmujore të Fan Nolit, 16 qershor–24 dhjetor 1924.

HILË MOSI (1885-1933)

Redaktor i revistës “Shqiptari” në Kostandinopojë. Nën drejtimin e Hilë Mosit, më 16 prill 1917, inicohet, në Shkodër, krijimi i një biblioteke. Më 1920 biblioteka shpërngulet në Tiranë, në mjediset e Ministrisë së Arsimit dhe nga data 10 dhjetor 1922 në një nga ndërtesat më të mira të asaj kohe. Biblioteka Kombëtare, sikundër quhet që në atë kohë, në momentin e përrurimit kishte rreth 6000 vëllime.

Ministër i Punëve Botore në kabinetin e dytë republikan të kryesuar nga Ahmet Zogu, 28 shtator 1925 – 10 shkurt 1927; Ministër i Arsimit në të dy qeveritë e kryesura nga Pandeli Evangjeli, 6 mars 1930 – 11 prill 1931 dhe 20 prill 1931 – 7 dhjetor 1932. Iniciatori i disa prej reformave më të rëndësishme në fushën e arsimit shqiptar.

MIRASH IVANAJ (1891–1953)

Diplomuar me rezultate të shkëlqyera në Universitetin e Romës në filozofi dhe drejtësi. Më 1923, së bashku me kushërinin e tij Nikolla Ivanaj, botojnë në Shkodër gazetën “Republika”; mësues dhe drejtor i gjimnazit të Shkodrës nga marsi i viti 1925 deri në tetor 1930; në qershor 1929, së bashku me Aleksandër Xhuvanin dhe Mati Logorecin dekorohet me urdhërin “Kumandar i urdhërit të Skënderbeut”, për punë të shquar në dobi të shkollës shqip; mësues në Tiranë; gjatë periudhës 1933-1935 ministër i arsimit dhe vazhdues i reformave të nisura nga Mosi, të cilat i pasuroi me ide dhe teza të reja; nga posti i ministrit të arsimit jep dorëheqjen më 1935; kryetar i Këshillit të Shtetit deri më 1937; largohet nga Shqipëria më 1937, për t’u kthyer përsëri më 1945 dhe punon si mësues; më 1947 burgoset dhe vdes pak ditë para se të lirohej në spitalin e burgut.

ANIFE GËRDECI

Drejtore shkolle, shkolla 9-vjeçare Gërdec.

Master profesional për “Menazhim arsimit” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në Biologji-Kimi pranë Fakultetit të Shkencave të Natyrës, Universiteti i Tiranës.

HISTORIKU I SISTEMIT ARSIMOR NË VORË DHE FSHATRA PËRRETH

Pozicioni gjeografik i Vorës dhe i disa fshatrave përreth

Treva e Vorës bën pjesë në rajonin perëndimor të Shqipërisë. Ajo shtrihet në vargun kodrinor-fushor Rodon - Vorë - Kërrabë. Ka reliev kodrinor dhe fushor me shtrirje gjeografike 12, 5 km veri-jug dhe 6,2 km lindje-perëndim. Është 16 km nga Tirana, 7 km nga aeroporti ndërkombëtar “Nënë Tereza”, Rinas dhe 20 km larg nga Porti Detar i Durrësit.

Vora ka një sipërfaqe prej 4031,9 ha, përfshin në juridiksionin e saj 9 fshatra dhe vetë qytetin e Vorës. Fshatrat janë: Muçaj, Kodër-Vorë, Picar, Kuç, Gjokaj, Marqinet, Shargë, Gërdec dhe Marikaj. Në tabelën më poshtë është popullsia në këto qendra banimi në dy vite: 1927 dhe 2012.

FSHATI	BANORË	
	Viti 1927	Viti 2012
Vorë (Muçaj, Kodër-Vorë, Picar)	422	9766
Kuç	189	712
Gjokaj	178	1309
Marqinet	194	3173
Shargë	68	592
Gërdec	-	666
Marikaj	383	3348
Totali	1434	19566

HISTORIKU I SISTEMIT ARSIMOR NË VORË DHE FSHATRA PËRRETH

Historiku i arsimit në rrethin e Vorës deri më 1944

Realizimi i arsimit të popullsisë, jetik për kombin shqiptar, shtroi detyrën shumë të rëndësishme për hapjen e shkollave shqipe. Me këtë qëllim, ministri i Arsimit në Qeverinë e Vlorës, Luigj Gurakuqi, udhëzonte hapjen e shkollave fillore 3-vjeçare në qytet dhe në fshat, udhëzim ku përfshihej edhe zona e Vorës. Në zbatim të këtij vendimi, mbështetur në kërkesat e vazhdueshme të banorëve për mësimin e shqipes si dhe në përkrahjen e nënprefektit të Durrësit, Hamit Toptani, i cili ishte zotërues i disa tokave në fshatin Marikaj, fshati më i madh për nga numri i banorëve e me pozicion të përshtatshëm gjeografik, me vendim të prefekturës së Durrësit, më 10 tetor 1916, në fshatin Marikaj hapet shkolla e parë shqipe për trevën e Vorës. Mësuesi i parë i shkollës ishte Ramazan Sadik Subashi.

Mësimi filloi me 4 nxënës, por shumë shpejt u bënë 35. Katër nxënësit e parë ishin Muharrem Bylyku, Hajdar Koni, Hamid Bylyku dhe Hamid Subashi. Gazeta “Mësuesi” shkruan: “Ndërtesa ishte një kasolle e mbuluar me kashtë. E gjithë shkolla përbëhej nga një dhomë e vetme - klasa. Nxënësit uleshin në hasra. Në klasë kishte vetëm tre kopje abetare”.¹ Kjo dëshmon se kushtet për zhvillimin e mësimin ishin minimale.

Në vitin shkollor 1917-1918 u bënë përpjekje për hapjen e shkollës fillore dhe në Vorë, mësues u caktua Et’hem Luga, por shkolla nuk funksionoi; nuk ka dokumente që tregojnë rreth arsyeve.² Shteti në atë kohë merrej me dhënien e lejes dhe me sigurimin e pagesës së mësuesve, ndërsa sigurimi i ndërtesës dhe i kontigjentit të nxënësve i kërkohej pushtetit vendor si dhe vetë banorëve. Kjo krijonte vazhdimisht vështirësi dhe bëhej pengesë për hapjen e shkollave.

Më 09.03.1923, ministri i Punëve të Brendshme i kohës, Ahmet Zogu, nis për çdo prefekturë qarkoren me këtë përmbajtje: “Meqenëse rroga e mësuesve në fshatra është shumë e ulët dhe e pamjaftueshme për të plotësuar të gjitha nevojat familjare, udhëzohet pushteti vendor të sigurojë për mësuesit banesë falas si dhe t’i ndihmojë financiarisht, pasi vetë buxheti i shtetit për arsimin është i kufizuar”. Për më tepër, buxheti për zhvillimin e

¹ Gazeta “Mësuesi”, 18 tetor 1966.

² Subashi, Xh., 2009. “Vora dhe biografi të shkollave të saj”, Weso, Tiranë: 136.

arsimit në fshat, nuk ishte i njëjtë me atë në qytet; vlerësimi për zhvillimin e shkollave fillore në fshatra ishte shumë i ulët dhe, në përgjithësi, programet që përdoreshin kishin shumë dobësi. Të gjitha këto mund të ishin disa nga arsyet që ndikuan në zvarritjen e hapjes së shkollës së Vorës.

Në vitin shkollor 1930-1931, ndonëse shkolla fillore e Marikajt deri në këtë periudhë kishte patur vijueshmëri të mirë, u mbyll, me pretekstin “mungesë fondesh”, ndërsa mësuesi Ramazan Subashi u transferua në Vorë. Në vitin 1932, Ramazan Subashi u bë anëtar i shoqërisë “Bashkimi”, në nëndegën e Shijakut. Për dy vite shkollore radhazi, 1930-1931 dhe 1931-1932, në shkollën e Marikajt nuk u zhvillua mësim, gjë e cila revoltoi së tepërmi banorët e Marikajt e të fshatrave përreth. Falë insistimit të vazhdueshëm të banorëve për rihapjen e shkollës, si dhe ndihmës konkrete të dhënë prej tyre, më 1932 shkolla rihapet përsëri. Si ndërtesë shërbeu hani i fisit Picari dhe, ajo që është më e rëndësishme, shkolla ndiqej jo vetëm nga fëmijët e fshatit Marikaj, por edhe nga fshatrat përreth.

Një tjetër ngjarje shumë e rëndësishme për këtë periudhë është hapja e shkollës në fshatin e Vorës³, më 20 shtator 1930. Për këtë ditë të shënuar, në historikun e shkollës së Vorës thuhet: “Pas shumë përpjekjesh nga ana e fshatarsisë së Vorës,... qeveria e Ahmet Zogut u detyrua të hapte për të parën herë shkollën edhe në këtë zonë. Në shkollë shumë shpejt u regjistruan fëmijë nga fshatrat Gjokaj, Bërxullë, Mazrek dhe Fushë-Prezë. Në vitin e parë të mësimit shqip në shkollën e sapohapur të Vorës u regjistruan dhe vazhduan mësimet në klasën e parë 31 nxënës. Numri i nxënësve filloi të rritej. Kjo gëzoi drejtuesit e komunës së Vorës, ndaj më 29 mars 1932 i raportojnë prefekturës së Tiranës se “*shkolla e Vorës do të ketë për vitin e ardhshëm 104 nxënës*”.⁴ Në vitin shkollor 1934-1935, ndër 12 shkolla fshati që kishte Tirana, shkolla e Vorës ishte e pesta për nga madhësia, me “katër klasa e dy mësues”, ndërsa Marikaj vazhdonte me një mësues deri në vitin 1942. Të dhënat për dy vitet shkollorë në vijim tregojnë se në vitin shkollor 1935-1936, Vora pati dy mësues: Shaqir Trimin dhe Elmas Shtepanin, ndërsa në vitin shkollor 1936-1937, regjistroheshin 61 nxënës, shkolla vazhdon punën me katër klasa dhe mësues janë Mihal Pjeshkazinin, ndërsa Ramazan Subashi transferohet në shkollën fillore në Kashar.

Ndonëse hapja e shkollave që në fillimet e para të jetës së shtetit shqiptar në këtë trevë janë tregues të dëshirës për përparim, duhet vënë në dukje se gjatë gjithë periudhës mësimore 1916-1942 të shkollës fillore në Marikaj dhe periudhës 1931-1941 të shkollës fillore në Vorë, asnjë vajzë nuk u ul në bankat e këtyre shkollave. Ndonëse ligji përcaktonte se “arsimi fillor jepet falas dhe është i detyrueshëm për të gjithë foshnjat, meshkuj dhe femra të shtetasve shqiptarë, duke filluar prej moshës 4-vjeçare dhe duke mbaruar në atë 13-vjeçare”,⁵ ky ligj asnjëherë nuk gjeti zbatim, ai mbeti në letër deri më vitin 1946.

Detyrimi shkollor nuk u realizua në asnjë vit mësimor. Kjo s’ishte rrjedhojë e mosdëshirës për të mësuar, por pasojë e varfërisë së tejskajshme që kishte familja vorake në ato vite.

Në vitin 1939, revoltën ndaj kësaj gjendjeje në mbarë vendin shtypi i kohës e shprehu kështu: “Shqipëria nuk mund të jetojë siç ka jetuar deri më tash, me pallavrat e të paditurve”.⁶

³ Shënim: sot qyteti Vorë.

⁴ Subashi, Xh., 2009. “*Vora dhe biografi të shkollave të saj*”, Weso, Tiranë: f. 145.

⁵ Dekret-ligji i vitit 1934, neni 28.

⁶ Gazeta e Qeverisë së Vlorës “*Përlindja e Shqipënisë*”, 21. 09.1913: Mihal Grameno “*Arsimi në Shqipëri*”.

Përmbledhje e datave kryesore për arsimin fillor deri më 1944⁷

- 10 tetor 1916, nis mësimi i gjuhës shqipe në Marikaj.
- 20 Shtator 1930, hapet shkolla fillore në Vorë.

Historiku i arsimit në rrethin e Vorës, periudha 1944-1967

Pas Luftës së Dytë Botërore u desh të bëhej një kthesë e madhe për të siguruar masivizimin e arsimit. Ligji “Për reformën arsimore” i 17 gusht 1947 që në funksion të tij. Ky ligj doli njëherësh me ligjin “Për arsimin fillor të detyrueshëm”. Në të theksohej: “Arsimi fillor është i detyrueshëm dhe jepet falas. Shkolla është e ndarë nga kisha”. Në vitet 1945-1946 ende funksiononin shkollat fetare. Pranë xhamive grumbulloheshin fëmijë dhe bënë mësim feje në gjuhën arabe, nën drejtimin e klerikëve. Ndonëse kjo veprimtari ishte e ligjshme, pushteti këmbëngulte që fëmijët të shkonin në shkolla shtetërore laike. Në zbatim të detyrave që shtroi Reforma Arsimore, kërkohej që “ligji mbi arsimin fillor të detyrueshëm duhej respektuar, por që të respektohet e zbatohet si duhet, është e nevojshme që të kuptohet mirë jo vetëm nga përgjegjësit e arsimit, inspektorët, mësuesit, por dhe nga vetë populli”.

Ndonëse në Marikaj shkolla fillore kishte 24 vite e hapur dhe në Vorë 12 vite, përsëri shkalla e analfabetizmit ishte e lartë, afro 85% e popullsisë nuk dinin shkrim e këndim. Në Gërdec, Kuç, Marqinet, ku para vitit 1944 nuk pati shkollë fillore, analfabetizmi shkonte në shifrat mbi 96%. Edhe shkollimi i mësuesve linte shumë për të dëshiruar: në gjithë trevën kishte vetëm një mësues me arsim të mesëm. Për arsimimin e femrës nuk bëhej fjalë, ato mbetën në kufirin 100% analfabete.

Në dhjetor 1944, shkolla fillore në Marikaj rifilloi veprimtarinë arsimore në ndërtesën ekzistuese, me mësues Ramazan Subashin, i cili rikthehet në këtë shkollë pas 15 vitesh. Në këtë vit çështja e arsimit, në përgjithësi, në këtë trevë u përball me tri probleme të vështira: realizimin e vitit shkollor, sigurimin e kuadrit të duhur mësimdhënës, si dhe gjetjen e godinave që mund të shërbenin si lokale shkollore, pasi jo vetëm ishin të pakëta në numër, por edhe të papërshtatshme apo të shkatërruara nga lufta.

Për të dalë nga kjo gjendje, qeveria e pasuftës, me ligjin nr. 147, dt. 6 nëntor 1945, shtoi buxhetin e shtetit për arsimin.⁸ Në vitin shkollor 1945-1946 rifilloi mësimi dhe në shkollën fillore të Vorës. Në shtator 1945, ndërtesa e Picarëve riçeli dyert dhe priti nxënës nga Vora e Gjokaj, mësuese ishte Sofika Frashëri. Ndonëse arsimi i detyruar fillor në vendin tonë që sanksionuar me ligj qysh në Statutin Themeltar të Shtetit Shqiptar, viti 1928, ky ligj nuk ishte zbatuar asnjëherë.

Brenda tre vitesh 1945-1949, nisi mësimi në katër shkolla fillore: 1946 në Gjokaj dhe Marqinet, 1947 në Kuç dhe 1949 në Gërdec.

⁷ Subashi, Xh., 2009. “Vora dhe biografi të shkollave të saj”, Weso, Tiranë. Gjithashtu shih: *Historia e arsimit shqiptar* (maket), Tiranë 1990; gazeta *Mësuesi*, 18 tetor 1966.

⁸ Ligj nr. 147, datë 06.11.1945 “Mbi caktimin e një subvencionit në buxhetin e Ministrisë së Arsimit për ngrehje e miratime ndërtesash shkollore”, Gazeta zyrtare: nr.72, e mërkurë 14 nëntor 1945, f. 3.

Viti 1949 shënoi shtrirjen e shkollave fillore në të gjitha fshatrat që përfshihen sot në trevën e Vorës. Kjo shënoi një sukses të madh për rrugën e arsimit të kësaj treve. Shqetësuese në këto vite ishte mosndjekja e mësimi nga vajzat. Ardhja e tyre në bankat e shkollës, siç do të trajtojmë më poshtë, u bë në luftë të ashpër me mentalitetin e vjetër se “vajzës s’ka ç’i duhet shkolla”.

Gjithashtu, nevojat për lokale shkollore e bazë materiale ishin të shumta e nuk realizohen në kohën e duhur. Kështu, në Gjokaj, për lokal shkollor shërbeu stani i Qemal Meres, në Gërdec shtëpia e Zan Mukës, në Marqinet magazina e beut të Prezës dhe shtëpitë e Seit Picarit e Selman Previzit, në Kuç shtëpia që u bë shkollë ishte pronë e Himëve etj. Këto shtëpi të thjeshta, të kthyera në lokale shkollore e me bazë materiale modeste për zhvillimin e mësimi, u bënë për disa vite me radhë çerdhe ku vogëlushët morën arsim fillor, përhapja e të cilit krijoi parakushte për ecurinë edhe të hallkave të tjera, sidomos të arsimit 7-vjeçar. Në masivizimin e shkollës në këto nivele, një kontribut të rëndësishëm luajtën fshatarët e zonës.

Përmbledhje e datave kryesore për arsimin fillor deri më 2000⁹

- Shtator 1946 hapet shkolla fillore në Gjokaj.
- Shtator 1946 hapet shkolla fillore në Marqinet.
- Shtator 1947 hapet shkolla fillore në Kuç.
- Shtator 1949 hapet shkolla fillore në Gërdec.
- Shtator 1970 hapet shkolla fillore në Picar
- Shtator 1984 hapet shkolla fillore në Muçaj.
- Shtator 1992 hapet shkolla fillore në Shargë.

Arsimi i mesëm, i ulët dhe i lartë

Tepër i rëndësishëm për arsimimin e banorëve të kësaj treve qe arsimi 7 dhe 8-vjeçar. Më 12 qershor 1952 doli dekret-ligji nr. 1432 “Për arsimin e detyruar 7-vjeçar”. Ky ligj detyronte çdo nxënës që kishte mbaruar shkollën fillore e që përfshihej në një rreze largësie shtëpi-shkollë deri në tre km, të shkonte në shkollë. Kështu, hapja e shkollës 7-vjeçare në Vorë qe një angazhim dhe realizim i dekret-ligjit për arsimin e detyruar 7-vjeçar. Pra, në vitin shkollor 1952-1953 nisi mësimi në shkollën 7-vjeçare Vorë. Nga 52 nxënës, në vitin 1951-1952, numri i nxënësve, në 1953 shkoi deri në 73. Nxënësit e klasës së pestë nuk qenë vetëm ata, por edhe nga Gërdeci e Marqineti. Drejtor shkolle u emërua Besim Ali Mehmeti. Në vitet e para mësimi u zhvillua në shtëpinë e Picarëve deri në ndërtimin e godinës së shkollës. Për 15 vjet radhazi, kjo shkollë mbeti vatra e vetme e arsimit 7-vjeçar për tërë trevën e Vorës. Kjo drejtori kishte në varësi dhe shkollat në Gërdec, Marqinet dhe Kuç. Në periudhën 1945-1952 numri i nxënësve erdhi në rritje. Problemi kryesor ishte kuadri i mësimdhënies, sepse nuk kishin mësues brenda zonës; më pas numri i mësuesve filloi të shtohet; nga ky kontigjent u diplomuan 13 mësues, të cilët përfunduan shkollat e larta. Në vitin 1968-69 në shkollën e

---

⁹ Xheladin Sh. Subashi “Vora dhe biografia e shkollave të saj”. Gjithashtu shih: “Historia e arsimit shqiptar” (maket), Tiranë 1990; gazeta “Mësuesi”, 18 tetor 1966.

Vorës mësimi nisi në ndërtesën e re dykatëshe. Për këtë gazeta “Pioneri”, e datës 11 shtator 1968, shkruan: “Qendrën e Vorës tani e zbuluron edhe ndërtesa e bukur dykatëshe, shkolla e re 8-vjeçare”. Vitet 1967-‘70 shënuan pikën e masivizimit të mëtejshëm të arsimit 8-vjeçar, kur çelën dyert në katër shkolla: Marikaj, Gërdec, Gjokaj dhe Kuç.

Përmbledhje e datave kryesore për arsimin e mesëm të ulët dhe të lartë deri më 2000¹⁰

- 1952-1953 hapet shkolla 7-vjeçare, Vorë
- 1967-1968 hapet shkolla 8-vjeçare, në Marikaj
- 1968-1969 hapet shkolla 8-vjeçare, Gërdec
- 1969-1970 hapet shkolla 8-vjeçare, Kuç
- 1969-1970 hapet shkolla 8-vjeçare, Gjokaj
- 1991-1992 hapet shkolla 8-vjeçare, Marqinet
- 2005-2006 hapet shkolla 8-vjeçare, Mucaj
- 2010-2011 hapet shkolla 9-vjeçare, Picar

Në vitin 1970-1971, në trevën e Vorës u hap arsimi i mesëm me nxënës nga Vora, Preza, Kashari, Gërdeci dhe Marikaj. Arsimi i mesëm është përqendruar në shkollën e mesme “Isa Boletini”, ku numri i nxënësve ishte 653 dhe i punonjësve 83.

Arsimi i mesëm me shkëputje nga puna¹¹

- 1970-1971 hapet shkolla e mesme e përgjithshme në Vorë
- 1971-1972 hapet shkolla e mesme me profil bujqësor në Vorë
- 1985-1986 hapet shkolla rikthehet me programin e përgjithshëm

Arsimi i mesëm pa shkëputje nga puna (me të rriturit)

- 1967-1968 hapet shkolla e mesme bujqësore, Vorë
- 1967-1968 hapet shkolla e mesme bujqësore, Marikaj
- 1975-1976 hapet shkolla e mesme bujqësore, Gjokaj
- 1974-1975 hapet shkolla e mesme bujqësore, Kuç
- 1976-1977 hapet shkolla e mesme bujqësore, Gërdec

Banorët e trevës së Vorës janë shumë arsimdashës. Në çdo kohë e situatë këta janë përpjekur për arsimimin e tyre e të brezave që kanë ardhur pas. Përvoja në këtë hallkë është e hershme, 96-vjeçare.¹²

¹⁰ Xheladin Sh. Subashi, “Vora dhe biografia e shkollave të saj”. Gjithashtu shih: “Historia e arsimit shqiptar” (maket), Tiranë 1990; Enriketa Kambo “Arsimi në Shqipëri 1945-1960”, f. 82, 58, 120; gazeta “Bashkimi”, 21 janar 1948; “Historiku i shkollës Gërdec”, arkivi i shkollës.

¹¹ Xheladin Sh. Subashi, 1990. “Vora dhe biografia e shkollave të saj”. Gjithashtu shih: “Historia e arsimit shqiptar”, (maket), Tiranë 1990.

¹² Ibid

Pozicioni gjeografik i Gërdecit

Gërdeci gjendet në pjesën veriperëndimore të Bashkisë Vorë. Fshati shtrihet në një luginë të vogël, të rrethuar me kodra të veshura me ullinj, pemë dhe pyje. Nëntoka është e pasur me qymyrguri.

Pak fjalë rreth formimit të fshatit dhe emrit të tij

Fshati Gërdec u krijua rreth vitit 1600, me ardhjen e dy familjeve: e Ali Gërdecit, me origjinë nga Ulqini dhe e Mustafa Mukës nga Elbasani, për t'u ruajtur nga hakmarrjet gjaksore. Gradualisht, nga familjet e para u shtua numri i banorëve. Aktiviteti kryesor i banorëve ka qenë bujqësi e blegtori. Niveli i jetesës dhe ai kulturor e arsimor ishte tepër i ulët. Deri në vitin 1944, thuajse e gjithë popullsia ishte analfabete. Në ditët e sotme fshati ka 666 banorë, konkretisht 330 meshkuj dhe 336 femra, si dhe dy shkolla 9 vjeçare.

Në origjinën e emërimit të fshatit po bazohemi vetëm në ato që jep “Fjalori i gjuhës shqipe” (Akademia e Shkencave të Shqipërisë, Tiranë, 2006: f. 313), të cilat mendojmë se përputhen më së miri jo vetëm me natyrën e mjedisit, por edhe me atë të vetë banorëve të tij: 1. *bot.* shkurre e vogël me lule të bardha si vile dhe me gjethe të trasha që përdoren në mjekësinë popullore; 2. si *mb.* edhe *fig.*, i ngurtë, i fortë, kallkan.

Historiku i arsimit në fshatin Gërdec

Historia e arsimit në Gërdec fillon me kurset e mësimi kundër analfabetizmit, të cilat zhvilloheshin në mbrëmje, pas pune, me llamba dhe kandil. Aktivist në këtë drejtim ishte Rifat Dalip Gërdeci. Zyrtarisht, shkolla e parë fillore në Gërdec u hap në vitin 1949, me mësues Thimio Priftin, në shtëpinë e Zon Mukës dhe me 13 nxënës. Kishte shumë vështirësi për zhvillimin e mësimi, pasi mungonin ose ishin shumë të pakta tekstet, fletoret dhe mjetet e tjera didaktike. Megjithatë, ishte dëshira e madhe për të mësuar, ditën nga fëmijët dhe natën nga të rriturit. Mësuesi qëndronte gjatë javës në fshat dhe mbahej nga banorët me ushqim dhe strehim. Mësimi zhvillohej me klasa kolektive të ciklit të ulët. Shkolla e parë 8-vjeçare u hap në vitin 1968, me mësues me arsimin përkatës. Në vitin e parë shkollor numri i nxënësve dhe mësuesve ishte përkatësi 56 dhe 2. Në vitin 1970 shkolla u bë drejtori në vete. Drejtori i parë ishte Murat Natiku i cili qëndroi në atë pozicion deri në vitin 1974. Në vazhdim u rrit numri i nxënësve dhe mësuesve.

Disa tregues kryesorë të shkollës së Gërdecit, në vitet 1949-2012

<i>Viti</i>	<i>Nxënës</i>	<i>Mësues</i>	<i>Klasa</i>
1949-1950	12	1	1
1955-1956	23	1	1
1960-1961	27	1	1
1965-1966	56	2	2
1970-1971	104	6	4
1979-1980	129	10	6
1985-1986	143	11	8
1990-1991	136	11	8
1995-1996	154	12	8
2000-2001	154	11	8
2007-2008	143	11	8
2008-2009	114	10	8

Në vitin shkollor 1976 –1977 u hap shkollë e mesme bujqësore pa shkëputje nga puna, e cila zhvillohej në të njëjtën godinë. Në vitin shkollor 1979-1980 mbaroi matura e saj e parë dhe morën dëftesën e pjekurisë 15 nxënës. Në shkollën e Gërdecit, një vëmendje e veçantë i është kushtuar edhe arsimit parashkollor, fillesat e të cilit e kanë origjinën në mesin e viteve ‘90. Edukatorja e parë është Bedrie Haxhiu. Ndonëse përgjithësisht kopshti ka funksionuar pa ushqim dhe vetëm me një grup të përzier, tradita e hapjes së tij ka ardhur deri në kohët e sotme.

Drejtuesit e shkollës së Gërdecit ndër vite

Nr	Emri	Viti	Arsimi
1	Murat Natiku	(1970-1973)	UT-Matematike
2	Rustem Shera	(1973-1979)	UT-Histori-Gjeografi
3	Enver Dervishi	(1979-1990)	UT-Biologji-Kimi
4	Margarita Gjakova	(1990-1993)	UT-Gjuhe Ruse
5	Vullnet Hatellari	(1993-1996) (1997-2010)	UT-Gjuhe-Letersi
6	Fatmir Kotobelli	(1996-1997)	UT-Biologji-Kimi
7	Ramazan Demirxhiu	(2002-2005)	UT-Histori-Gjeografi
8	Anife Gërdeci	(2009-2012)	UT-Biologji-Kimi

Mësues ndër vite

Agim Kazazi	Agim Skoku	Aleksander Papa	Amza Subashi	Anife Gërdeci
Ardiana Durdaj	Astrit Sula	Enver Dervishi	Evelina Qirko	Fatmir Kotobelli
Ferdinant Avdylaj	Ferik Danaj	Flora Kokona	Hak Jaho	Hamid Shehu
Hasan Purova	Hysen Subashi	Hysni Bylyku	Illir Breti	Illir Domi
Ilir Mara	Islam Ceco	Isuf Kucuku	Jeton Tomini	Kadri Shiba
Leonora Driza	Liman Alushi	Luiziana Shtylla	Margarita Gjakova	Memet Gjoni
Menduh Dunga	Mirela Shehaj	Naim Sula	Naime Lazaj	Ndoc Dedaj
Pëllumb Sliaj	Qemal Shehu	Qerim Haxhiu	Ramazan Demirxhiu	Reshat Beshiri
Rexheb Subashi	Robert Burova	Roland Durdaj	Rustem Shera	Seit Xhindoli
Sherif Alvora	Sinan Halili	Sure Qehajaj	Thëllënza Hito	Thimio Prifti
Vangjel Kalimani	Violeta Shamku	Vullnet Hatellari	Xhalal Dervishi	Xhelatin Subashi
Xhevahire Kodra				

Bibliografi

Arkiva e shtetit, Tiranë: *Fletore zyrtare*

Arkivi i shkollës “Gërdec”

Gazeta “*Bashkimi*”, vite të ndryshme

Gazeta “*Mësuesi*”, vite të ndryshme

Gazeta e Qeverisë së Vlorës “*Përlindja e Shqipëries*”.

Kambo, E. “*Arsimi në Shqipëri 1945-1960*”,

Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, 1990. “*Historia e arsimit shqiptar*” (maket), Tiranë.

Subashi, Xh., 2009. “*Vora dhe biografi e shkollave të saj*”, Weso, Tiranë.

Kolektivi i nxënësve që kanë mbaruar vitin e katërt në shkollën e mesme bujqësore (e cila funksiononte brenda shkollës 8-vjeçare në Gërdec). Viti i parë akademik filloi në 1976-1977 dhe viti i katërt u mbyll në 1979-1980. Në qendër, drejtori i shkollës, Enver Dervishi.

Grupi artistik i fshatit Gërdec, shtator-tetor 1978.
Në qendër, mësuesi Enver Dervishi, drejtues i grupit.

Nxënës së klasës së 8-të të shkollës 8-vjeçare në Gërdec, viti 1979.
Nga e majta, mësuesja e muzikës, Violeta Shamku (koncert me rastin e Vitit të Ri 1977)

Shkolla 8-vjeçare e Gërdecit, pjesëmarrëse në spartakiadën e vitit 1989 zhvilluar në Marikaj.

Prindër që shoqërojnë fëmijët në një aktivitet që zhvillohet në shkollë. Viti 2010.

Vol. 3, 19

[illegible]

Ka marta që thirrë me kjo shtë e
receptueshme, meqenëse shkollë si-je-
në shpesh shkollë e arsimut të për-

Ku njerezi që thuhet se kjo është e vërtetë, nënkupton, nëqendër shokëve të vjetër, se kjo është shprehje e besimit të përbashkët në të vërtetë. Me shprehjet "Vërtetë" ose "Nëqendër", përfaqësojmë tërësinë e besimit të përbashkët në të vërtetë, që t'u përmban tërësinë e besimit të përbashkët në të vërtetë.

Ku njerezi që thirret se kjo është e
përdorueshme, meqenëse shikohet si-
një shprehje e kësaj shprehje të për-
pjetëruar. Me shprehjet e Verës se
përdorueshme, përdorueshme të
përdorueshme të Verës, që t'u përdorues
përdorueshme të Verës, që t'u përdorues
përdorueshme të Verës, që t'u përdorues

Ku njerezi që thirret se kjo është e përditshme, meqenëse shikohet si një-
njëherësh dhe shikohet si çdo ditë për-
përditshme. Me shikohet - Vartë se
përditshme përparimi të shpërndarjes
përditshme të reja, që t'u përballen
përditshme të reja, që t'u përballen
përditshme të reja.

Ku njerezi që thirret se kjo është e
përdorueshme, meqenëse shikohet si-
një shprehje e kësaj shprehje të për-
pjetëruar. Me shprehjet - Vargë, se
përdorueshme, përdorueshme të
përdorueshme të reja, që t'u përdorues
përdorueshme të reja, që t'u përdorues
përdorueshme të reja, që t'u përdorues

[illegible]

Ku njerezi që thirret se kjo është e
përdorueshme, meqenëse shikohet si-
njëri nga këto shikime e caktimi të për-
pjetërimit. Me shikime - Vargë në
përdoruesshmëri të shpërndarjes
përdorueshme të reja, që t'u përdorin
përdorueshme të reja, që t'u përdorin
përdorueshme të reja, që t'u përdorin

Ku njerezi që thirret se kjo është e
përdorueshme, meqenëse shikojë përv-
etë e këmbëve të saj dhe e shpreh të për-
qëndrueshmërinë e saj. Vargu në
përfundim të shprehjes së saj është
përdorues i përdoruesit të saj. Në përfundim
të saj, ajo e shpreh se ajo është e përdorueshme
për të tjerët. Në përfundim të saj, ajo e shpreh
se ajo është e përdorueshme për të tjerët.

Ku njerezi që thirret se kjo është e
përdorueshme, meqenëse shikohet si-
një shprehje e kësaj shprehje të për-
pjetëruar. Me shprehjet - Vargë, se
përdoruesit, përparësi të shprehjeve
përdoruesit të reja, që t'u përdorin
përdoruesit të reja, që t'u përdorin
përdoruesit të reja, që t'u përdorin

1 dhjetor 1967. Gazeta “Mësuesi” për shkollat e Vorës (faksimile).
Burimi: Subashi, Xh., 2009. “*Vëra dhe biografi e shkollave të saj*”, Weso, Tiranë, f. 184.

Burimi: Subashi, Xh., 2009. “*Vora dhe biografi e shkollave të saj*”, Weso, Tiranë, f. 184.

84.

ANTONETA DUZHA

Edukatore, kopshti privat “Regli”, Durrës.

Master profesional për “Menazhim arsimit” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në arsim parashkollor, Fakulteti i Shkencave të Edukimit, Universiteti “Aleksandër Xhuvani”, Elbasan.

kontakt: antonetaduzha@hotmail.com

HISTORIKU I ARSIMIT NË RRETHIN E GRAMSHIT

HISTORIKU I ARSIMIT NË RRETHIN E GRAMSHIT¹

Më 12 qershor të vitit 1899, ministri fuqiplotë austro-hungarez në Bruksel deklaronte se Faik Konica i kishte folur për një kërkesë të banorëve të Verçës, në jug të Elbasanit, për çeljen e një shkolle shqipe. Faktet e shumta, dokumentet e kujtimet e banorëve të ndryshëm argumentojnë se në fshatrat e rrethit të Gramshit, në fund të shekullit të kaluar, në të gjithë popullatën ekzistonte dëshira për të mësuar gjuhën shqipe. Kjo dëshirë ishte njëherazi atdhetari, zhvillim dhe përparim. Në Gramsh, në vitin 1886, kishte 6 shkolla në gjuhën turke (Gramsh, Mollas, Kukur e Shënepremte) dhe një shkollë në gjuhën greke në Grabovën e Sipërme, të cilat punonin për interesat e shteteve të tyre dhe mësim bazë kishin fenë. Në dhjetor të vitit 1899 u bënë përpjekje për të hapur një shkollë shqipe në katundin Grabovë e Sipërme. Një grabovare ortodokse e martuar në Vjenë premtoi të ndihmonte shkollën me 25 libra, me kusht që në shkollë të mësohej edhe shqip.

Arsimi në Gramsh, pas Shpalljes së Pavarësisë së Shqipërisë

Fitorja e Pavarësisë, më 28 Nëntor 1912, e gjeti Gramshin me 4 shkolla, përkatësisht në Gramsh, Grabovë e Sipërme, Grabovë e Poshtme dhe Cekin. Shkolla e Cekinit ishte shkollë private, që e hapi Tahir Balliu në shtëpinë e tij. Interesin për shkollën e rriti dhe kërkesa që vuri qeveria për nëpunësit e saj, të cilët e kishin kusht të domosdoshëm shkollën shqipe.

Në vitet 1916-1917, u hapën edhe disa shkolla të tjera shqipe në nënprefekturën e Gramshit, si në Shëmbërdhenj, Nartëe, Kodovjat, Kukur dhe Grabovë e Sipërme, më 1916, në Shënepremte e Bulcar më 1917 dhe më 1918 në Sojnik, Snosem, Gribë, Rmath e Rashtan. Gjithashtu, në vitet 1917-1918, funksionuan shkolla edhe në Poroçan i Poshtëm, Bersnik, Kishtë, Vinë e Gramsh, ku punuan si mësues Tahir Ahmeti, Nezir Abdullaj, Dervish Qamili, Ajdin Rexhepi e Abdyrezah Dibra. Shkollat e lejuara nga austro-hungarezët e francezët funksionuan me programe austriake e franceze për rreth dy vjet. Gjendja e tyre materiale ishte shumë e dobët dhe në këtë drejtim ushtarakët nuk ndihmuan. Ata që garantuan funksionimin e tyre qenë vetë fshatarët, që liruuan shtëpitë për lokale dhe mbajtën mësuesit me kontributin e tyre. Me largimin e ushtrisë ndërluftuese, shumë nga

---

¹ *Shënim:* Mirënjohje për ndihmën tepër të vyer që na dha z. Xhevit Dyrmishi, inspektor i Arsimit në DAR të rrethit Gramsh,

këto shkolla u mbyllën. Megjithatë, ky moment i zhvillimit të shkollës në Gramsh pati efektet e veta pozitive, pavarësisht se nuk i arriti të konsolidohej, nuk pati qëndrueshmëri e vazhdimësi. Në zonën e pushtimit francez kujdesi që më i mirë pas dhjetorit të vitit 1916, kur fshatrat e krahinës së Shënepremtes u përfshinë në zonën administrative të krahinës autonome të Korçës.

Zhvillimi i arsimit në vitet 1920-1944

Në Gramsh dhe në rrethinat e tij si në Cekin, Grabovë e Sipërme, Grabovë e Poshtme, Shënepremte, Sojnik, Snosem, Gramsh-Fshat, Bersnik, Vine, Poroçan, Kishtë, Bulcar, Ermenj dhe Mollas, në vitin 1920 funksiononin 15 shkolla fillore, me rreth 20 mësues; mësimi zhvillohet nëpër shtëpi private, në ndonjë xhami, ose në disa godina të përshtatura. Po në atë vit, pas Kongresit të Arsimitarëve në Lushnjë dhe vendimeve të tij për unifikimin e shkollave e pajisjen e tyre me programe mësimore të rregullta, në shtator u dërguan në një kurs 2 deri 4-mujor në Elbasan 10 mësues të Gramshit: File Musaj, Zenel Jupa, Hasan Dermysli, Demi Koci, Hajdin Bajrami, Tafil Musaj etj. Ndër të paktët që vazhdoi edhe më tej studimet ishte Tafil Mausaj, i cili më 1921 kreu kursin 3-mujor që u çel pranë shkollës Normale të Elbasanit për përgatitjen e mësuesve të rinj.

Por vetëm një vit më vonë, më 1921, duket se çështja e shkollave bën hapa prapa. Nga 15 shkolla që ofronin mësim një vit më parë, vetëm 5 prej tyre vijojnë mësimin rregullisht. Këtë gjendje e pasqyron me dhembje Asllan Shahini, i cili botonte me pseudonimin “Komjani”, në një letër drejtuar gazetës “Shkumbini”, të botuar më 24 shkurt 1921. Mes të tjerave aty thuhej: “... shumë shkolla kam vizituar, secilën e kam gjet si shogen: pa programe, pa libra, pa rregull (orendi, mobla lëri mënjane se s’ua di emrin njeri); ... indiferenca e mësuesve nuk rrëfëhet fare...”

Në muajin korrik 1921 këshilli pleqësor i arsimit për nënprefekturën i kërkon Ministrisë së Punëve të Brendshme hapjen e 24 shkollave në Vërcë e Sulovë, por shteti e plotëson këtë kërkesë vetëm për 4 shkolla. Si për t’u justifikuar, më 11 tetor 1921, Ministria e Arsimit i shpjegon nënprefekturës së Gramshit se “në asnjë mënyrë nuk është e mundur të hapen të gjitha ato shkolla, sepse buxheti nuk premton, por edhe sikur ky të premtonte, nuk kemi mësuesit e mjaftueshëm”.

Megjithatë, populli, i cili kurdoherë i kishte mbajtur vetë shkollat, mundi të hapë në shtator të vitit 1921 shkollën e Tunjës, që është e para dhe e vetmja shkollë në Sulovë para Luftës së Dytë Botërore. Në atë shkollë, e cila u hap në një dhomë që liroi fshatari arsimdashës Sulo Miraka, në fillim mësuan 40 nxënës, që erdhën edhe nga fshatrat Duzhe, Jance, Brasnik, Dufshan, Shemriz e Irmanj, duke bërë nga 2-3 orë rrugë në kembë. Kjo shkollë u mbajt nga vetë populli deri në vitin 1926. Mësuesi i parë i saj qe Vait Stebleva (Kormaku); më pas atje ka punuar si mësues për disa vite Veli Mollasi.

Në vitet e tjera gjendja e shkollave u keqësua edhe më tepër. Në vitin 1924 në rreth numëroreshin: shkolla e Gramshit, Tunjës, Mollasit, Ermenjit. Edhe në këto vite, ajo që mbeti konstante dhe në rritje ishte dashuria dhe interesimi shumë i madh i popullit në gjithë fshatrat. Këto hapa prapa pasqyrohen edhe në dokumentacionin zyrtar. Më 13 nëntor 1925, prefektura e Elbasanit relaton: “Sipas shkresës së nënprefekturës së Gramshit, datë 9 nëntor 1925, njoftohet se gjendja e dobët e arsimit të asaj nënprefekturë qëndron në mungesën e shkollave të atij qarku, që ka 72 copë katunde, ku ndodhet e hapur veçse një shkollë”;

për përmirësimin e arsimit të atjeshëm propozohet çelja edhe e 4 shkollave të tjera në katundet Gramsh, Shëmbërdhenj, Tunjë e Grabovë e Sipërme. Por shkollat e propozuar për në Gramsh-Fshat e Shëmbërdhenj nuk u hapën; ajo e Tunjës u mbyll prapë në vitin 1926; po kështu, më 1927 u mbyll edhe shkolla e Ermenjës, në Tomoricë. Sipas statistikave të atij viti, në Gramsh mbaruan shkollën fillore 20 nxënës dhe vazhduan mësimin në tri shkollat ekzistuese 118 nxënës, prej të cilëve asnjë vajzë, nga 800 fëmijë që i zinte detyrimi shkollor.

Më 1928, pasi kishte funksionuar me ndërprerje, u mbyll dhe shkolla e Shënepremtes, se u shemb lokali; edhe shkollat që funksionuan kishin mungesa të mëdha: diku mungonin nxënësit e diku mësuesit. Në raportin dyjavor që jepte këshilli shkollor i nënprefekturës, më 1 qershor 1928, del se në Mollas nga 42 nxënës, vazhdonin 35, në Grabovë e Sipërme për muajt mars-maj nuk vazhduan mësimet, për arsye se mësuesit nuk i trajtonin mirë nxënësit. Gjithashtu, në raportin që jepte ky këshill më 5.3.1929, vihej në dukje se në Gramsh kishte të regjistruar 37 nxënës dhe vazhdonin në rregull 25 nxënës, në Mollas nga 25 nxënës, vazhdonin në rregull një pakicë etj. Popullsia e fshatit Shënepremte bëri lokal të ri për shkollën dhe i bënte presion nënprefekturës të sillte mësues. E detyruar nga presioni, më 28.2.1929 nënprefektura i drejtohej ministrit të Arsimit dhe i kërkonte që një nga dy mësuesit e Gramshit të dërgohet në Shënepremte, ku sigurohen 40 nxënës dhe godina ishte gati. U desh dhe një vit që të plotësohet kjo kërkesë, ndërsa kërkesat e vazhdueshme të popullsisë së Kërpicës, Tomorricës e Sulovës nuk u morën fare parasysh. Kështu, në nënprefekturën e Gramshit, në vitin 1930, vazhdonin mësimet rreth 120 nxënës, nga disa qindra që zinte detyrimi shkollor.

Kriza e përgjithshme ekonomike e politike e viteve 1929-1933 tronditi edhe qeverinë shqiptare. Megjithatë, në vitet 1931, 1932 dhe 1933, u rihapen disa shkolla, u rrit disi numri i nxënësve. Në vitin 1933, në nënprefekturën e Gramshit funksionuan 10 shkolla fillore. Numri i nxënësve arriti në rreth 440 dhe i mësuesve në 13. Këto shifra mbeten gati të pandryshuara deri në vitin shkollor 1939-1940. Mësuesit, përgjithësisht kanë qenë nga Gramshi dhe Elbasani, njerëz përparimtarë, që janë përpjekur për mbarëvajtjen e shkollave dhe kanë gëzuar dashurinë dhe respektin e fshatarëve. Të tillë qenë gramshiotët Ajdin Bajrami, Baze Çela, Demire Koçi, Demir Llapushi, Elmas Hasa, File Musaj, Ismail Zaimi, Myslym Shahini, Kozma Prifti, Sabri Çekini, Sabri Xhelili, Tare Bici, Tare Mema, Valil Nishku, Xhemal Balliu dhe shumë të tjerë, që punuan në shkollat e Gramshit në vite të ndryshme, deri në vitin 1944. Me pushtimin e Shqipërisë më 7 prill 1939, shumë shkolla e ndërprejnë veprimtarinë e tyre, si ajo e Sojnikut, kurse disa të tjera, që vazhduan edhe disa muaj, u mbyllën në kohën e luftës italo-greke. Kështu, në qershor 1940, u mbyllën shkollat e Shënepremtes, Kishtës, Kukerit, Ermenjës dhe e Grabovës së Sipërme. Në vitin 1941 u mbyll shkolla e Grabovës së Poshtme, në 1942 ajo e Tunjës, në vitin 1943 ajo e Gramshit.

Arsimi pas vitit 1944

Me vendimin nr. 12 datë 27.12.1944, këshilli nacionalçlirimtar i qarkut të Elbasanit dërgoi mësuesit e parë të pasluftës në Gramsh, si Ali Demeti, Shefki Bishqemi, Adelina Mullisi, Mehmet Turani, Leon Duda, Agime Shqerra dhe Demire Sula. Ndërkohë, erdhën edhe mësues të tjerë nga Elbasani, si Nyster Muka, Faik Qatipi, Tajar Dylgjeri, Agime Daiu dhe

Petrir Caridha. Nga janari i vitit 1945, deri në dhjetor të po atij viti, u rihapën shkollat fillore edhe në Bersnik, Darzezë, Shënepremte, Grabovë e Sipërme dhe Gramsh, si dhe u hapën për herë të parë shkollat fillore në Prenjas, Shëmbërdhenjë, Nartë, Lubinjë, Kushovë e Shumrizë. Pra, nga shtatori 1944 deri në dhjetor 1945, funksionuan rregullisht 17 shkolla dhe afro 76 kurse kundër analfabetizmit. Në raportin e seksionit të arsimit të datës 30 maj 1945, përmendet se, për vitin e parë shkollor të pasluftës, funksionuan 12 shkolla fillore me 335 nxënës dhe 12 mësues, si dhe ndiqnin kurse kundër analfabetizmit në këto shkolla 200 vete. Megjithëse në vitet 1945 dhe 1946 shifrat e shkollave, nxënësve dhe analfabetëve shpesh luhaten, si duket nga vështirësitë e terrenit dhe mungesat për mësues, krahas shkollave fillore dhe kurseve kundër analfabetizmit, hapen edhe shkolla fillore të natës për të rritur. Në janar të vitit 1946 kanë funksionuar rregullisht 5 shkolla të tilla, me 85 nxënës, në Gramsh, Kuker, Tunjë etj., dhe kërkohet të hapen për vitin tjetër shkollor edhe 5 të tjera. Këto rezultate u arritën në sajë të gatishmërisë së masave popullore dhe të kujdesit që po tregonte shteti i ri demokratik i sapodalë nga lufta. Gjithashtu, gjatë viteve 1944-1945, u rindërtuan të gjitha lokalet e shkollave ekzistuese, si edhe ndonjë lokal i ri. Filloi zbatimi i detyrimit shkollor në një rreze të caktuar. Në një shkresë të datës 11.2.1945, që përgjegjësi i arsimit i nënprefekturës Beqo Koçi, i dërgonte shkollës fillore Bulcar, thuhej: *“Sa më parë duhet me u bisedue me këshillin e këtij katundi dhe me u këshillue që sa më shpejt të bëhet regjistrimi e rregullimi i shkollës, të porositen që me çdo mënyrë të kujdesen e me u tregue se mosinteresimi i tyre shkakton përgjegjësi e quhet si sabotues të luftës e si të tillë shkojnë direkt në gjyqin ushtarak. Duhet me ju shpjegue mirë ç’asht arsimit dhe nevoja e tij për të ardhmen e Shqipërisë”*.

Ndërkaq, vëmendja kryesore iu kushtua shtrirjes së arsimit fillor, i cili u mbështet nga shteti, po ashtu edhe nga gatishmëria e njerëzve në tërë rrethin. Në shtator të vitit 1946 u hapën shkollat fillore me klasa kolektive në Jançë, Bicaj, Kuratej, Sultë etj. Në vijim, në vitin 1947, në Holtas, Irmaj dhe Vithan, në vitin 1948 në Grazhdan e Cingar, në vitin 1949 në Bletëz e në ndonjë fshat tjetër. Kryesisht, për klasa mësimore u përshtaten godina të vjetra apo të mëdha, ndërkohë që u ndërtua edhe ndonjë lokal i ri, si në Sultë, në vitin 1947. Kështu, nga 17 shkolla fillore me 893 nxënës e 19 mësues, që pati rrethi në vitin shkollor 1945-1946, në qershor 1949, sipas statistikave zyrtare, numri i shkollave fillore arriti në 39, në to kishte 2419 nxënës dhe 57 mësues. Mbi 55% e fshatrave kishin shkollat fillore, disa edhe me dy mësues, ndërkaq, në këto shkolla mësonin edhe fëmijë nga fshatrat afër, duke tërhequr në arsimin fillor afro 75% të fëmijëve. Pas vitit 1949, zhvillimi i arsimit është bërë më intensiv; deri në vitin 1960, u hapën mesatarisht 3 shkolla të reja çdo vit, duke iu përgjigjur më mirë nevojave arsimore e kulturore të rrethit. Po kështu, edhe organizmi i strukturave arsimore erdhi duke u konsoliduar. Drejtimin, organizimin dhe kontrollin e shkollave e bënte seksioni i arsimit i nënprefekturës, më vonë i rrethit, i cili kishte filluar të funksiononte që nga mesi i vitit 1944. Po kështu, në shkollat fillore me 3-4 mësues, në drejtim u caktuan përgjegjës që më vonë, kur u çelën shkollat 7-vjeçare, ata u emëruan edhe drejtorët e parë. Të gjitha këto masa sollën edhe zhvillime të rëndësishme dhe të reja në fushën e arsimit. U arrit që, në vitin 1951-1952, të realizohej gati 100% arsimit i detyruar fillor dhe numri i nxënësve shkoi në 2752, shifra më e lartë e arsimit fillor deri në vitin 1963, për arsye se, në zbatim të ligjit për detyrimin shkollor, u përfshinë në shkollë edhe

nxënës të moshave të ndryshme, që s'kishin frekuentuar në vitet e mëparshme.

Pas këtij viti, duket që arsimi fillor është stabilizuar, hapen shkolla të reja fillore edhe në fshatra më të vegjël; në vitin 1955 janë 51 shkolla fillore me 72 mësues, që frekuentohen nga 2304 nxënës. Nga viti 1945, deri në vitin 1955, kanë mbaruar shkollat fillore 4266 nxënës. Ndërkohë, nevoja e zhvillimit të rrethit si dhe zgjerimi i interesave kulturore sjellin edhe ndryshime cilësore në arsim e, sidomos, domosdoshmërinë e arsimit 7-vjeçar, i cili do të jetë një nga ndryshimet më të rëndësishme të kohës. Kështu, në shtator të vitit 1949, çelet në qytetin e Gramshit e para shkollë 7-vjeçare, me 23 nxënës, fillimisht me vetëm një mësues, pra, u çel klasa e pestë, me përgjegjës shkollë Bemire Belulin, nga Mollasi i Elbasanit.

Në vitin 1950 çelet shkolla 7-vjeçare e Kukrites, në vitin 1951 ajo e Shënepremtes, në vitin 1953 në Tunjë e në vitin 1955 rrethi ka 4 shkolla 7-vjeçare, me 305 nxënës e 19 mësues, prej të cilëve vetëm një me arsim të lartë. Tërheqja e nxënësve që mbaronin filloren në këtë kategori të arsimit arrin në 27%. Pas këtij viti, shtrirja e arsimit 7-vjeçar bëhet me shpejtësi, çelen shkolla të reja në Kushovë, Drizë, Sultë, Bulçar, Kishtë, Prrenjas, Shëmbërdhenjë, Vidhan etj. dhe, në vitin 1960, pothuajse gjithë rrethi mbulohet me shkolla. Kjo do të çonte në një etapë tjetër arsimore, bërja e detyrueshme e shkollës 7-vjeçare. Në fund të këtij viti, funksionojnë 15 shkolla të tilla, me 744 nxënës e 46 mësues, tërheqja e nxënësve nga fillorja arrin në afro 75%. Moment i rëndësishëm në këtë periudhë është çelja e konviktit për nxënësit e shkollës 7-vjeçare nga fshatrat e thella, në Gramsh, në vitin 1954, në një godinë të re, e cila përgjithësisht plotësonte kushtet për mësim e jetesë.

Gjatë kësaj periudhe të zgjerimit relativisht të shpejtë sasior të shkollës në rreth, ajo që bie në sy është mungesa e kuadrit mësimor vendas e sidomos në rritjen e nivelit të tij cilësor. Pothuaj 60% e mësuesve vinin nga rrethi i Elbasanit. Deri në vitin 1955, nuk kishte asnjë mësues nga rrethi i Gramshit me arsim përkatës, shumica ishin përgatitur nëpër kurse 1 deri 3-mujore, mbi bazën e arsimit 7-vjeçar, madje, në ndonjë rast, edhe mbi bazën e atij fillor. Natyrisht, të tilla mangësi sillnin pasoja në nivelin cilësor, por gjithashtu është fakt i pamohueshëm përkushtimi i tyre në punë, edhe pasioni si mësues dhe apo drejtues shkollash. Me këtë pasion shumica e tyre vazhduan më vonë shkollat e mesme pedagogjike apo edhe institutet në Tiranë e Shkodër, ditën apo me korrespondencë, duke mbajtur edhe peshën e zhvillimeve intensive të shkollës. Të tillë janë dhjetëra mësues të këtij brezi, si Mustafa Demiri, Ali Narazani, Sali Cala, Kadri Kashari, Engjëll Xhoda, Shefki Dardha, Dituri Dardha, Tajar Dyldheri, Pëllumbe Isaj, Rruzhdin Balliçi, Ymer Shupeja, Rubie Ceka, Ymer Bakalli, Mahir Ceka, Sadik Çengeli etj. Bashkë me ta, me të njëjtin përkushtim, seriozitet e dashuri për shkollën e nxënësit, kontribuan në këtë periudhë e më pas mësuesit gramshiotë, si Ismail Zaimi, Tomor Zani, Nevruze Zani, Nefail Dermyshe, Avni Mato, Hekuran Zaimi, Jonuz Xhangolli, Neshat Seni, Myfti Balliu, Ismet Llapushi e mjaft të tjerë që, përveç punës së përditshme, u bënë edhe përçues të së resë në fshatrat e rrethit. Gjithashtu, për një evoluim të zhvillimit të arsimit në këtë periudhë flet edhe fakti që, nga 120 mësues që kishte Gramshi në vitin 1960, 46 ishin femra, 51 ishin mësues vendas dhe, prej tyre, 20 femra. Mësueset e para femra nga rrethi i Gramshit, që mbaruan shkollat pedagogjike pas vitit 1957 e punuan edhe në zonat më të thella të tij, ishin Nazmije Brahimi, Peme Tabaku, Dafina Llalla, Mefa Ajazi etj.

Ajo që përbën një moment të veçantë e të rëndësishëm në zhvillimin e arsimit e që do të ketë më vonë ndikim në tërë veprimtarinë kulturore, ekonomike, arsimore dhe shoqërore të rrethit, është çelja e së parës shkollë të mesme të përgjithshme në Gramsh, në shtator të vitit 1960. Fillimisht, shkolla e mesme kishte 1 klasë, me 28 nxënës e 2 mësues; funksiononte bashkë me 7-vjeçaren, drejtor i së cilës ishte Neim Cërraga. Nga nxënësit e klasës së 8-të (e para gjimnaz), 7 qenë vajza, 7-8 nxënës ishin nga qyteti, të tjerët ishin konviktorë, madje, 4-5 nxënës ishin nga Elbasani e Librazhdi. Kjo klasë vazhdoi në ndërtesën e vogël të shkollës fillore. Nga fillimi i vitit 1962, i vijuan mësimet në godinën e re dykatëshe, sot ndërtesa e re e shkollës 8-vjeçare “35 Vjetori”.

Gradualisht, shkolla e mesme u plotësua me të gjitha klasat dhe, në vitin 1964, dolën 16 maturantët e parë, 3 prej të cilëve ishin vajza; po atë vit mbaruan maturën edhe 4 nxënës me korrespondencë. Në shtator të vitit 1971, shkolla e mesme u nda nga 8-vjeçarja dhe u emërtua: shkolla e mesme e përgjithshme “Shefqet Guzi”, me drejtor, personel e ndërtesë më vete.

Në vitin 1961, filloi të funksiononte shkolla e mesme e përgjithshme e mbrëmjes, e cila vit pas viti frekuentohej nga një numër i konsiderueshëm punonjësish. Po kështu, pas hapjes së uzinës mekanike (ushtarake) të Çekinit, për nevojat të uzinës, u çel në vitin 1966 e vazhdoi për 5-6 vite, shkolla e ulët profesionale (‘e rezervave’) për kualifikimin e punëtorëve të rinj, me degët torneri, axhusteri dhe frezim, e cila ishte në varësi administrative nga drejtorja e uzinës. Pas dy vjetësh, u hap edhe dega e mesme mekanike e mbrëmjes, si dhe dega e mesme ekonomike me korrespondencë, të cilat frekuentoheshin nga mbi 300 nxënës punëtorë. Ndhimesa e shkollës ishte e konsiderueshme gjatë fushatës së elektrifikimit të fshatrave, në të cilën u përfshinë direkt mësuesit e fizikës si dhe nxënësit maturantë të vitit ‘67-68’. Në këtë veprimtari u aksidentua në zonën e Tunjës e vdiq disa muaj më pas mësuesi i fizikës i shkollës së mesme Luan Qorri nga Durrësi, i cili, pas mbarimit të Universitetit të Tiranës, kishte filluar punë në Gramsh.

Në shtator të vitit 1971, shkolla e mesme e arsimit të përgjithshëm në qytet bashkohet në një drejtim me shkollën e mesme profesionale pa shkëputje nga puna, duke u kthyer në shkollë të mesme shumëdegëshe. Po në këto vite, gati dyfishohet numri i nxënësve në këtë shkollë. Këtij qëllimi i shërbeu ndërtimi, në vitin 1970, i konviktit të ri me kapacitet deri 150 vende dhe që do të përdorej vetëm për nxënësit gjimnazistë nga fshatrat e rrethit, si dhe hapja e degëve të reja me e pa shkëputje nga puna të arsimit profesional. Në vitin 1970, u hapën degët ekonomik dhe frutikulturë pa shkëputje nga puna; në vitin 1974 dega infermieri me korrespondencë, në vitin 1981 dega ndërtim pa shkëputje nga puna, në vitin 1976 dega agronomi me shkëputje nga puna, në vitin 1979 dega zooteknikë me shkëputje nga puna, kurse në vitin 1983 hapet dega për mekanik-teknolog me shkëputje nga puna, zhvillime që e kthyen shkollën e mesme “Shefqet Guzi” në qendrën kryesore arsimore të rrethit.

Në shtator të vitit 1976 u hap edhe shkolla e mesme bujqësore me shkëputje nga puna në Sojnik (viti i parë) me 43 nxënës, në vitin 1977 edhe në Lenie, në vitin 1980 në Kodovjatë, në vitin 1982 në Skënderbegas, ndërkohë që funksiononin në to edhe të mesme bujqësore pa shkëputje nga puna, bashkë me 8-vjeçarët. Shkolla të mesme bujqësore pa shkëputje nga puna funksionuan në këto vite edhe në Kushovë, Drizë, Darzezë e Poroçan. Hapja dhe

funksionimi i këtyre shkollave solli përmirësime të ndjeshme të nivelit arsimor e kulturor të rrethit. Nga fillimi i vitit '80 në rreth vazhdonin shkollat e mesme ditën mbi 500 nxënës dhe në shkollat e natës mbi 700 nxënës, ose afro 3 herë më shumë se në vitin 1970. Rëndësi e veçantë u tregua edhe për përgatitjen e kualifikimin e kuadrit me arsimin përkatës, i cili eci paralelisht me zgjerimin e konsolidimin e të gjitha hallakave të sistemit arsimor. Vetëm në vitin 1971, filluan punën 25 mësues me arsim të lartë, 10 prej të cilëve ishin vendas. Megjithatë, nevoja e madhe për kuadër me arsim (për t'iu përgjigjur ritmeve të zgjerimit, apo edhe të transferimeve) bëri që, edhe në dy dhjetëvjeçarët e mëpasshëm, të emëroheshin në Gramsh çdo vit nga 15, 20 apo 25 mësues nga rrethe të tjera, tashmë kryesisht nga Korça, Tirana, Durrësi, të cilët që, nga mezi i vitit '60, po zëvendësonin pak nga pak mësuesit nga rrethi i Elbasanit.

Në vitin 1969, në të gjithë vendin u krijuan kabinetet pedagogjike, si institucione bazë për kualifikimin e kuadrit, përgjithësimin dhe përhapjen e përvojës së shkollave, si dhe për organizimin e punës studimore-shkencore për arsimin nëpër rrethe. Ato ishin në varësi të seksionit të arsimit e kulturës së rrethit. Në drejtim të kabinetit pedagogjik të Gramshit kanë qenë Mihal Dollaku e Demir Dermyshe, më vonë Ylli Bajraktari, Xhaferr Lila, Anesti Misha e Xhevit Dermyshe. Në funksion të detyrave të tij specifike, kabineti pedagogjik i Gramshit përgatiti dhe zhvilloi disa konferenca pedagogjike: Konferenca I pedagogjike, 1969; Konferenca II pedagogjike, 1970; Konferenca III pedagogjike, 1974; Konferenca IV pedagogjike, 1976; Konferenca V pedagogjike, 1980

Zhvillim të hovshëm mori në këto vite sidomos arsimi parashkollor. Pas viteve '70, vëmendja u përqendrua kryesisht në shtrirjen e rrjetit të kopshteve në tërë rrethin, por u bënë dhe përpjekje për përfshirjen e tij organikisht në sistemin arsimor. U synua të hapeshin kopshte me ushqim dhe të pajiseshin me bazën didaktike të nevojshme; në vitin 1978 funksiononin 81 kopshte, prej të cilëve 72 në fshat, që i frekuentonin 1596 fëmijë, prej të cilëve 1213 në fshat dhe ku punonin 97 edukatore, 62 prej të cilave me arsim të mesëm pedagogjik.

Në vitin 1985 u çel shkolla e mesme bujqesore me shkëputje nga puna në Tunjë, në një godinë të re, në vitin 1988 u çel dega zooteknikë me shkëputje nga puna në Lenie, u hap dega e mesme e përgjithshme në Sojnikë në vitin 1989, u çel shkolla e mesme bujqësore me shkëputje nga puna në Gjergjovinë, në vitin 1989 dhe në Kukër e Cëkinë në vitin 1990, duke shënuar kështu rritjen më të madhe të arsimit të mesëm të përgjithshëm profesional në rreth. Në vitin 1984 u akordua i pari titull "Mësues i merituar" për mësuesit e rrethit të Gramshit, mësueses me përvojë të ciklit të ulët të shkollës së qytetit, Liri Jaho, kurse në vitin 1987 iu akordua titulli "Mësues i Popullit" mësuesit të fizikës të shkollës së mesme "Shefqet Guzi", Petrit Muka, titulli "Mësues i merituar", Pandi Priftit, mësues i matematikës në shkollën e mesme "Shefqet Guzi", si dhe Bashkim Tabakut, mësues kimie po në këtë shkollë.

Sot, në rrethin e Gramshit janë gjithsej 9 shkolla të përgjithshme, nga të cilat 1 në bashki dhe 8 nëpër komuna. Nxënës të regjistruar në gjimnaze janë rreth 1900, nga të cilët 1000 në qytet dhe 900 nëpër komuna.²

² Shënim: Sipas faqes website të bashkisë Gramsh: www.bashkiagramsh.gov.al

Figura të shquara në historinë e arsimit të rrethit Gramsh

Baba Meleqi³

Meleq Muça u lind në Staraveckë të Skraparit, në vitin 1842. Ai njihet ndryshe edhe si Meleq Staravecka ose Meleq Tomorri. Baba Meleqi ishte klerik bektashi, por tërë jetën, krahas misionit fetar, ia kushtoi çlirimit të Atdheut nga pushtuesit turq e, më pas, kundër synimeve të fuqive shoviniste që kërkonin copëtimin e Shqipërisë. Baba Meleqi punoi shumë për përhapjen e gjuhës e të shkollave shqipe. Veprimtaria e tij shtrihet nga Frashëri deri në Martanesh e Burizanë, pa përmendur viset jashtë Shqipërisë. Në Gramsh, Baba Meleqi ishte mysafir i nderuar dhe i përhershëm në çdo fshat. Këtu bashkëpunoi me atdhetarët më të njohur të kësaj zone, duke u bërë i njohur veçanërisht për kontributin e shquar si mësues dhe shpërndarës i librave në gjuhë shqipe. Baba Meleqi, bashkë me Xhile Licin, në vitin 1904 sollën nga Bukureshti 2000 copë Abetare, që u shpërndanë në vise të ndryshme të Shqipërisë, sidomos në Berat. Baba Meleqi ka qenë dijetar e vjershëtar. Vjershat e tij shquhen për frymë të lartë patriotike. Në njërën prej tyre ai shprehet “...*gjuhës shqipe unë s’i ndahem / dhe me gurë të më trazojnë / do punoj gjersa të çahem / në varr të më mbulojnë*”. Vdiq në vitin 1918.

Elmaz Hasa

Elmaz Hasa kishte kontribuar me kohë për përhapjen e alfabetit dhe të gjuhës shqipe. Që në vitin 1910, në shkollën turke të fshatit ai jepte ilegalisht mësim shqip. Elmaz Hasa ishte njeri progresist. Në kujtimet e njerëzve hoxha dhe mësuesi janë një.

Kamber Dermys

U lind në Pashtavisht, më 1850. Pas mbarimit të shkollës punoi në Elbasan, si komandant i rojeve të esnafëve dhe më tej shkon në Manastir. Kur u kthye, bleu pasuri në Mashan dhe në Gramsh. Në Elbasan bashkëpunoi me Kostandin Kristoforidhin, Aqif Pashën, Hilit Bërzeshtën, Bajo Topullin dhe Feim Zavalorin. Kamberi është arsimdashës dhe nismëtar i kërkesave për përhapjen e shkollave shqipe në rrethin e Gramshit, pjesëmarrës në Kongresin e Manastirit dhe themelues e anëtar i Këshillit të Klubit “Bashkimi” për Gramshin; mësues dhe mbrojtës i përgjithshëm i gjuhës dhe alfabetit shqip.

Mahmud Xhelili

Mahmudi Xhelili ishte shumë arsimdashës; ai u kujdes vazhdimisht për shkollën e fshatit, duke i mbajtur mësuesit me shpenzimet e veta. Është i njohur në një debat në fshat për deklarin e tij se “*në shkolla duhej të dërgoheshin edhe vajzat, sepse Shqipëria nuk bëhet vetëm me burra të ditur, por edhe me nëna të shkolluara*”.⁴ Më 1917, me kujdesin e tij u dërguan në Pogradec, në një kurs për mësues, Elmaz Hasa, Tare Bici, Sabri Xhelili, Baze Çala, Vasil Nishku, Petro Dashi e Sotir Paco, që më vonë u bënë nismëtarë të hapjes së shkollave në Sojnik, Gribë e Rashtan. Ishte këmbëngulja dhe interesimi i këtij atdhetari të madh arsimdashës, e cila bëri që në vitet 1918-1919 të hapen shkolla në të gjitha fshatrat e krahinës së Shënepremtes. Në dhjetor 1917 u hap shkolla në Shënepremte. Mësues i saj

³ Shënim: Renditja e figurave të shquara në fushën e arsimit është bërë sipas rendit alfabetik.

i parë u caktua Elmaz Hasa, që kishte mbaruar një shkollë fetare në Stamboll dhe kurs për mësues në Pogradec.

Xhile Lici

U lind në Shëmbërdhenj, më 1 janar të vitit 1868, në një familje patriotë. Ai do të kujtohet e nderohet nga bashkatdhetarët, pasi jetën e vet e lidhi tërësisht me çështjen e Atdheut. Ndiham e tij spikat për shkollën dhe alfabetin shqip, për pavarësinë e Shqipërisë, për liri e demokraci. Në fund të shekullit XIX mërgoi jashtë Shqipërisë, ku ra në kontakt dhe krijoi lidhje të ngushta me shumë patriotë të shquar, si dhe shoqëri patriotike të Rilindjes sonë Kombëtare në Bullgari, Maqedoni, Greqi, Rumani e Turqi. Mori pjesë dhe kontribuoi në shoqërinë “Dëshira” dhe shtypshkronjën “Mbrodhësia” në Sofje të Bullgarisë; po aty mësoi të shkruante e të lexonte shqip. Me krijimin e klubit “Bashkimi” në Manastir, më 31 korrik të vitit 1908, u zgjodh në kryesinë e tij; në vitet 1909-1910 punoi pranë gazetës “Bashkimi i Kombit”, që drejtohej nga Feim Zavalori.

Klubi “Bashkimi”

Me fitoren e turqve të rinj dhe shpalljen e kushtetutës së tyre, 1908, udhëheqësit e lëvizjes shqiptare shtruan si çështje kryesore organizimin e klubeve politike e kulturore, për të përhapur idetë përparimtare, patriotike dhe shkrimin e gjuhës shqipe. Veprimtaria e klubeve qendrore, pjesëmarrja në to e atdhetarëve gramshiotë, futja më shumë e librave dhe gazetave shqip, kishin krijuar mundësitë që edhe në Gramsh të hidhej një hap cilësor në bashkërendimin e punës për të përballur më të organizuar detyrat që nxirrte momenti. Për këtë kishte kohë që punohej. Më 26 maj të vitit 1909, Asllan Shahini shkruante: *“Ne po ndjekim rrugën e mbrothësisë, duke u përpjekur për gjuhën e bukur shqipe. Me ndihmat e popullit po për përpiqemi të ngremë një klub. Për pak ditë çeljen do t’jua rrefejmë me gëzim të madh”*. Dhe kjo ditë erdhi, më 29 korrik të vitit 1909, kur atdhetarët më të njohur të Gramshit, me përfaqësues nga të gjitha fshatrat, organizuan mbledhjen historike për formimin e klubit “Bashkimi”.

Klubi “Bashkimi” i Gramshit ndihmoi për përgatitjen dhe mbarëvajtjen e punimeve të Kongresit të Elbasanit, që mbledh më 2 shtator dhe vazhdoi punimet deri më 8 shtator të vitit 1909. Veç përfaqësimit me delegatë, të kryesuar nga Telha beu, atje u dërgua dhe një forcë e armatosur nga Gramshi për të siguruar qetësinë e zhvillimit të punimeve. Në zbatim të vendimeve të Kongresit, klubi dha kontribut edhe për fillimin e shkollës Normale, duke dërguar para të mbledhura nga atdhetarët. Klubi zhvilloi një sërë veprimtarish që lidheshin me hapjen e shkollave e sidomos me mbrojtjen e alfabetit shqip, që u miratua në Kongresin e Manastirit. Shkolla turke e Gramshit, më 12 shtator të atij viti, filloi mësimet në gjuhën shqipe dhe nga mejtep, u kthye edhe në shkollë shqipe, me mësues Alo Haca nga Elbasani, duke qenë kështu e para shkollë shqipe në rrethin e Gramshit. Më vonë, në të ka dhënë mësim mësuesi i njohur Ali Hoxholli, po nga Elbasani.

---

⁴ *Shënim*: Sipas gojëdhënave që trashëgohen në fshat.

Bibliografi

“Arkivi i qytetit në muzeun Gramsh”, dosja për arsimin.

“Arkivi i shkollave të qytetit dhe të fshatrave përreth” në drejtoritë e shkollave të rrethit
Demiraj, Sh., et al, 1968, *“Kongresi i Manastirit, ngjarje me rëndësi për lëvizjen kombëtare shqiptare”*, Tiranë.

“Fletë nga historiku i shkollës sonë”, Tiranë 1963

Gazeta *“Ushëtima e maleve”*, Peshkopi, korrik 1987.

Gazeta lokale *“Shpresa”*,

“Historiku i zhvillimit të arsimit në Gramsh”, 1980 (maket).

Musai, K., (dorëshkrim). *“Biografi e patriotit Tafil Musai”*.

Musaj, Sh., 1997. *“Dyer dhe zemra të hapura”*, Elbasan.

Myzyri, H., 1973. *“Shkollat e para kombëtare shqipe”*, Tiranë.

Myzyri, H., 1979. *“Shoqëria e të shtypurit shkronja shqipe”*, Tiranë.

Revista *“Arsimi popullor”*, vitet 1963 dhe 1966.

Revista *“Studime historike”*, nr. 4, 1968.

Shaplo, S., 1975. *“Historiku i zhvillimit të arsimit në Shqipëri”*, Tiranë.

Komisioni i provimit të maturës gjatë testimit me gojë të nivelit të njohurive të nxënësve, shkolla e mesme ekonomike pa shkëputje nga puna. Në qendër Hajdar Verteniku, shef i seksionit të financës pranë Komitetit Ekzekutiv të rrethit Gramsh, njëherazi pedagog i jashtëm. Foto e vitit 1972.

BLERANTINA SHANO

Mësuese e ciklit të mesëm të ulët, lëndët letërsi dhe gjuhë shqipe, shkolla e mesme e bashkuar “Koli Allkanjari”, Këmishtaj, Lushnjë.

Master profesional për “Menazhim arsimi” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në gjuhë –letërsi pranë Fakultetit të Shkencave Humane, Universiteti “Aleksandër Xhuvani”, Elbasan.

kontakt: blerantina@hotmail.com

HISTORIKU I SHKOLLËS SË KËMISHTAJ NË RRETHIN E LUSHNJËS

Figura të shquara: Koli Allkanjari

Pozicioni gjeografik i Këmishtaj

Këmishtaj dhe fshatrat përreth tij, Mërtish, Goriçaj e Sopëz, ndodhen në zemër të Myzeqesë, me një relieft plotësisht fushor. Këto fshatra përshkohen nga shtrati i lumit të dikurshëm të Devollit, i cili gjer në shekujt XIII – XIV derdhej në Karavasta. Vendasit këtë shtrat të vdekur të lumit të devijuar, pra, të Semanit të sotëm, e quajnë “dell”, degëzim apo damar të një lumi të dikurshëm, të devijuar a të vdekur.

Fshati Këmishtaj ndodhet 12 km në jugperëndim të qytetit të Lushnjës.

Pak fjalë rreth formimit të fshatit Këmishtaj

Për prejardhjen e fshatit Këmishtaj ka mendime të ndryshme. Një mendim është se fjala “këmishtaj” është me origjinë sllave, pra, rrjedh nga fjala sllave “gëmishta” [kamish], që do të thotë: kallam, vend me kallama. E vërteta është se kjo zonë ka qenë e mbuluar me kallama, të butë e të egër. Fjalës “kamish” i është shtuar prapashtesa “-taj”, për lehtësi shqiptimi (Këmisht-taj). Kjo është e besueshme, ngaqë dihet se kudo që shkelën, sllavët vendosën emra të gjuhës së tyre, duke synuar sllavizimin e krahinës. Në Myzeqe gjejmë mjaft fshatra me emra të tillë sllavë, si Grabian, Gradishtë, Kamenicë, Zharrecë, Kamçisht, Goriçaj etj.

HISTORIKU I SHKOLLËS SË KËMISHTAJ NË RRETHIN E LUSHNJËS

Arsimi deri në gjysmën e dytë të shekullit XIX

Në gjysmën e dytë të shekullit XIX, lëvizja kombëtare shqiptare për liri, pavarësi e përparim shoqëror përfshiu gjithë hapësirën shqiptare, po ashtu edhe Myzeqenë. Patriotët shqiptarë i forcuan lidhjet e tyre me ata që vepronin në emigracion, sidomos me shoqëritë shqiptare të Bukureshtit. Në vend hynin, fshehurazi, libra të shkruar në gjuhën shqipe. Emigrantë si Kol Allkanjari, Lam Shtëmbari nga Krutja etj., bënë një punë të madhe për përhapjen e librave të rilindasve të njohur, si të Naimit e Asdrenit, dhe të vetë literaturës shqip në përgjithësi.

Vitet 1910 – 1912 ishin vitet e përpjekjeve për liri e pavarësi kombëtare për mësimin e gjuhës shqipe, për të ruajtur identitetin kombëtar nga synimet shoviniste të fqinjëve tanë. Edhe patriotët myzeqarë nuk kursyen asgjë për përhapjen e shkrimit dhe të gjuhës shqipe, në forma e metoda nga më të ndryshme, ndonëse rreziqet ishin të shumta. Gjuha e shkruar shqipe mësohej fshehurazi në shtëpitë e patriotëve, në qendrat e fshehta, në kasolle etj.

Viti 1912 solli Pavarësinë e Shqipërisë, por hapja e shkollave shqipe u bë e mundur vetëm në disa fshatra, si në Lushnjë dhe në Libofshë, 1908 dhe në Bishqethëm, 1912. Shkolla e parë shqipe u hap në Këmishtaj pikërisht në këtë periudhë, më 1912. Për arsye të vendndodhjes gjeografike, Këmishtaj ka qenë pothuaj gjithmonë jashtë fushëluftimeve luftarake. Për rrjedhojë, edhe shkolla e ka zhvilluar mësimin pothuaj në mënyrë të pandërprerë. Një ndër mësuesit më atdhetarë, me një kontribut shumë të vyer në fushën e arsimit në rrethin e Lushnjës është prof. Dani. Ai ishte një metodist shumë mirë dhe i komunikueshëm me nxënësit; punonte me këmbëngulje dhe me durim; ishte njeri me kulturë të gjerë. Kudo që shërbeu la gjurmë të shkëlqyera.

Një emër tjetër që ka hyrë në historinë e arsimit të fshatit Këmishtaj është edhe ai i mësuesit Themi Koçi Dhima, që filloi punë në Këmishtaj më 1911, por që krahas programit shtetëror jepte, fshehurazi, edhe mësim shqip. Një rol të rëndësishëm në veprimtarinë e tij patriotike luajti edhe prof. Dani, ish-mësuesi i kësaj shkolle, i cili në këtë periudhë shërbente në fshatin fqinj, Bishqethëm, ku po bënte të njëjtën gjë. Në vitet 1913 – 1914, mësuesi patriot bëri përpjekje që shkollëzat e fshehta t'i legalizonte e të hapte shkollën shqipe, duke pasur edhe ndihmën e patriotit gjirokastrit Elmaz Boce, ardhur nga Gjirokastra në Këmishtaj. Por nuk e realizuan dot, sepse filloi Lufta Ballkanike e, më 1914, Lufta e

Parë Botërore.

Me rastin e fillimit të vitit të ri shkollor 1913 -1914, Mihal Grameno organizoi një mbledhje në Manastirin e Ardenicës. Qëllimi ishte që mësuesit patriotë të shpejtonin në punën e tyre për shtrirjen e mësimi të gjuhës shqipe në të gjitha shkollat e krahinës së Myzeqesë, mundësisht të hapeshin edhe shkolla të reja. Në këtë takim mori pjesë edhe mësuesi Themë Dhima nga Këmishtaj, së bashku me ish-mësuesin e tij, prof. Danin. Mësuesi Themë Dhima i raportoi Mihal Gramenos se kishte një vit që në Këmishtaj mësohej vetëm shqip. Në vitin shkollor 1913 – 1914, në Këmishtaj kishte 33 nxënës në tri klasa si më poshtë: klasa I 13 nxënës, Klasa II 12 nxënës, klasa III 8 nxënës.¹ Lëndët që zhvilloheshin ishin: gjuhë shqipe, këndim, aritmetikë, bukurshkrim, mësimi i fesë dhe pak njohuri për gjeografinë e historinë e Shqipërisë. Në mësimin e fesë, i cili nuk zinte më vend qendror, synohej të ngulitej ndjenja e besimit.

Numri i nxënësve dhe klasat e hapura në shkollën e Këmishtaj gjatë viteve 1913-1920

Viti shkollor	Numri i nxënësve	Klasat			
		I	II	III	IV
1913 -1914	33	14	11	8	
1914- 1915	38	13	12	-	-
1915- 1916	42	24	18	Dy klasa	
1916- 1917	36	21	15	-	-
1917 -1918	47	33	14	-	-
1918 -1919	60	35	17	8	-

Viti 1916 mund të cilësohet, zyrtarisht, si viti kur filloi mësimi i rregullt i gjuhës shqipe në shkollën e Këmishtajt. Shkolla u njoh nga drejtoria arsimore e Beratit. Mësuesi i saj i parë njihet Themë Dhima. “*Kushtet në të cilat mësonim ishin shumë të vështira. Mësonim të ulur mbi rrogos dhe pa mjete*”, thonë në kujtimet e tyre ish-nxënësit T. Shuli, I. Gjini etj.² Themë Dhima punoi si mësues në shkollën e Këmishtaj deri në vitin shkollor shkollor 1918-1919; ishte përkrahës i Kongresit të Lushnjës dhe i Luftës së Vlorës; si anëtar i Shoqatës “Bashkimi”, bashkëpunonte me mësuesin Naun Prifti e patriotë të tjerë myzeqarë. Lista e emrave të mësuesve që kontribuan në vite në arsimimin shqip në Këmishtaj pasurohet me Thanas Ndoni nga Mërtishi (1919-1922), Aleko Rista nga Bubullima (1923- 1927) apo Thanas Nushi (1927- 1928).

Sistemi arsimor në fillim ishte dyvjeçar, por në vitin shkollor 1918 - 1919 kthehet në 4-vjeçar, i ndarë në dy semestra. Në fund të vitit shkollor nxënësit, përmes një ceremonie festive, pajiseshin me dëftesa. Metodatat bazë të mësimdhënies ishin ato të komunikimit, të bisedës mësues-nxënës, apo si quhen ndryshe *sindididaktike*. Mësuesi ishte drejtuesi dhe organizatori i procesit mësimor. Mësuesi kombinonte këtë metodë me atë *alitodidaktike*, kur, për të shpjeguar mësimin, mësuesi caktonte një nxënës shumë të mirë, edhe vetë

¹ Gjini, M., 2007. “Dritë e dituri. Historiku i shkollës së Këmishtajt të rrethit të Lushnjës”, f. 35.

² Ibid, f. 47.

qëndronte dhe sqaronte çdo gjë të paqartë për nxënësit. Megjithatë, kushtet ishin shumë të vështira, thonë në kujtimet e tyre T. Shuli, T. Gorreja etj. “Mungonin librat, fletoret, bankat e çdo gjë; mësonim në shesh e në rrogoz, por dëshira për të mësuar mposhtte çdo gjë. Mësimi zhvillohej paradite e pasdite”.³

Mësues që kanë dhënë mësim në Këmishtaj, arsimimi i tyre si dhe numri i nxënësve që kanë pasur:

<i>Viti shkollor</i>	<i>Shkolla</i>	<i>Mësues</i>	<i>Shkolla që ka kryer</i>	<i>Numri i nxënësve</i>
1928 -1929	Këmishtaj	Thanas Ndoni	6 klasë të qytetëses greke	48
1930 -1931 1931-1932	Këmishtaj	Sabri Skilja		67
1942- 1943	Këmishtaj	Kol Allkanjari Rrap Mërtiri	Shkolla Normale e Elbasanit Gjysmëgjimnazin grek	

Me dokumentin nr. 71 /3, datë 30.04.1926, Ministria e Arsimit jepte një statistikë për vijimin e nxënësve në nënprefekturën e Lushnjës, gjatë vitit shkollor 1925- 1926, për moshat 6 – 12 vjeç dhe tërhiqte vëmendjen për mungesa të shumta të nxënësve në shkollat fillore. Nga 796 nxënës që duhet të ishin, në shkollat e nënprefekturës Lushnjë vijonin shkollën vetëm 549, ndërsa 247 nxënës të tjerë mbeteshin analfabetë. Në vend që të shtohesh, në shkolla ra numri i nxënësve, sepse mungonte baza materiale mësimore, numri i shkollave fillore po ulej, arsimit po shkonte drejt shkatërrimit total dhe analfabetizmi kishte mbërthyer 90 – 95 % të popullsisë myzeqare.

Baza materiale e shkollës nuk pësoi ndonjë ndryshim. Dëshmi e kësaj gjendjeje është edhe shënimi i lënë nga mësuesi Sabri Skilja, në Amzën me nr. 1, në faqen “Shënime nga jeta e shkollës”. Midis të tjerave, aty thuhet: “...*mungesë personeli nuk ka pasur ndonjëherë; ndërrime personeli - shumë të rralla*.”⁴ Gjatë kësaj periudhe, numri i nxënësve nga viti në vit nuk kishte ndonjë rritje të veçantë, madje, pati një rënie. Metodot e mësimdhënies ishin ato herbertiane, që kishin të bënin me të mësuarit përmendsh, mekanik e skolastik. Mbizotëronte fjala e mësuesit. Nxënësi shihej vetëm si objekt i mësimi. Shpesh përdorreshin edhe ndëshkimet fizike.

Pjesa më e madhe e mësuesve, duke parë gjendjen e rëndë ekonomike të popullit, ndërmorën nisma për t’i ardhur në ndihmë dhe për të përmirësuar gjendjen e shkollave.

Kështu, në nr. 201, datë 19.3.1932, gazeta “Besa” shkruan: “Arsimtarët e Lushnjës, duke marrë shembull nga arsimtarët e kryeqytetit, lanë vullnetarisht 2% të rrogës, duke u ardhur në ndihmë të vobektëve”. Kështu vepruan mësuesit Rrap Mërtiri dhe Thanas Nushi në Këmishtaj etj.

Shkolla e Këmishtajt ka qenë në oborrin e kishës së Shën Kollit në Këmishtaj; ajo nuk e ndërpreu mësimin gjatë luftërave ballkanike e botërore të shek XX, me përjashtim 2-3

³ *Shënim:* Sipas kujtimeve të banorëve të zonës mbledhur nga autori.

⁴ *Shënim:* Ibid.

muajve gjatë Operacionit të Dimrit 1943-1944. Në vitet 1938-1939 shkolla e Këmishtaj kishte dy mësues: Rrap Mërtirin dhe Koli Allkanjari, i cili erdhi për herë të parë mësues nga Berati e Fieri në fshatin e tij. Koli Allkanjari punoi si mësues e drejtor i shkollës 7 dhe 8-vjeçare në Këmishtaj për më shumë se 30 vjet. Në vitet 1947 – 1949 ai ishte nismëtar për ndërtimin e shkollës së re njëkatëshe tek xhamia e fshatit, atje ku filloi mësimet shkolla 7-vjeçare, në vitin shkollor 1948 -1949 dhe ku është sot godina dykatëshe e shkollës së mesme të Këmishtajt.

Në shtator të vitit 1948 u hap shkolla 7- vjeçare në Këmishtaj dhe drejtor emërohet Koli Todi Allkanjari, i cili punoi për një kohë të gjatë si drejtor në këtë shkollë.

Shkolla e rëndësishme për jetën

Në vitet '960, shkollat shqiptare u futën në rrugën e konsolidimit dhe përmirësimit të procesit mësimor. Në vitin 1959 -1960 shkolla e Këmishtajt kishte 303 nxënës, nga të cilët 120 ishin femra dhe 11 ishin mësues. Shkolla i përfshiu të gjithë fëmijët e moshës 7 deri 14 vjeç. Në vitet 1956-1966 numri i nxënësve arriti në 447, nga të cilët 205 ishin femra dhe me 20 mësues. Klasat u bënë me nga dy e tri paralele. Kjo diktoi shtimin e dhomave të mësimi.

Në vitet 1955 -1960 shumëfishohen përpjekjet për pasurimin e bazës mësimore dhe arrihet të sigurohen të gjitha pajisjet e domosdoshme, si banka, tavolina, dërrasa të zeza, harta të të gjitha llojeve për historinë e gjeografinë, laboratorë për fizikën e kiminë etj.

Në vitin shkollor 1963 -1964, në shkollën Këmishtaj u fut për herë të parë mësimi i gjuhës së huaj, asaj ruse. Kjo gjuhë kishte ende prioritet dhe, për më tepër kishte plot kuadro të përgatitur. Gjuhën ruse e zhvilloi Diella Kol Cauli, e cila përfundoi Institutin 2-vjeçar për gjuhën ruse. Pas saj vazhdoi Hëna Dhima. Viti i parë i riorganizimit të shkollës ka qenë viti shkollor 1963-1964, si vit eksperimental. Në Këmishtaj, si në të gjithë vendin, shkolla e riorganizuar filloi në vitin shkollor 1964 – 1965, duke u realizuar plotësisht në vitin shkollor 1967-1968. Sistemi unik 7-vjeçar shndërrohet në 8-vjeçar. Drejtori i parë i shkollës së riorganizuar ka qenë Andon Kol Cauli, i cili kishte përfunduar studimet e larta në Institutin e Shkodrës për lëndët kimi-biologji. Por ndryshime pësoi edhe sistemi i vlerësimit të nxënësve. U kalua nga sistemi i vlerësimit me pesë nota, në sistemin e vlerësimit me dhjetë nota.

Në vitet '960, godina e shkollës ekzistuese në Këmishtaj ishte e pamjaftueshme, por njëkohësisht edhe e papapërshtatshme. Lindi domosdoshmëria e ndërtimit të një shkolle të re. Në dhjetor të vitit 1965, ndërmjet drejtorisë së shkollës dhe kryesisë së kooperativës bujqësore u nënshkrua marrëveshja për ndërtimin e shkollës së re.⁵ Ndërtimi do të ishte një bashkinvestim i buxhetit të shtetit dhe i kooperativës bujqësore. Pajisjet e ndryshme: banka, karrige, tavolina do t'i merreshin shkollës së vjetër. Më 1 shtator të vitit 1972 mësimet filluan në shkollën e re. Shkolla kishte një bibliotekë të pasur, me të gjitha llojet e librave. Në vitin 1973 shkolla e Këmishtaj u pajis me një laborator të ri të lëndës së fizikës; u ngritën kabinete për lëndët e biologjisë, matematikës, historisë, gjuhës e letërsisë.

---

⁵ *Shënim:* Marrëveshja nuk është ruajtur. Lidhur me ekzistencën e saj shkruhet në arkivin e shkollës.

Shkolla e mesme në vitet 1968 – 1970

Në vitet 1968 -1970 disa shkolla 8-vjeçare, ndërmjet tyre edhe ajo e Këmishtajt, kishin marrë një nismë të guximshme: hapjen, në mjediset e shkollave të tyre, edhe shkollat e mesme pa shkëputje nga puna, me kuadrot e shkollave 8-vjeçare. Fillimisht, pranë tyre u hapën klasa me pak nxënës, vetëm me nga një paralele të degës së agronomisë dhe më vonë të zooteknikës. Këto shkolla u nxitën, por edhe u përkrahën nga drejtoritë e shkollave, seksioni i arsimit dhe kuadrot drejtuese të rrethit.

Në vitin shkollor 1981- 1982, në Këmishtaj u hap shkolla e mesme bujqësore e ditës, me 35 nxënës, në degën e zooteknikës. Shkolla 8-vjeçare dhe shkolla e mesme në Këmishtaj kanë pasur një drejtori të përbashkët. Në vitet 1976-1982 drejtoreshë e 8-vjeçares ishte Natasha Kolushi, e cila nisi rrugën e shkollës së mesme me hapjen e klasës së zooteknikës.

Deri në vitin 1990, Këmishtaj dhe fshatrat e saj kishin mbi 100 mësues vendas, të cilët ndikuan në konsolidimin e shkollës 8-vjeçare e të shkollës së mesme, një pjesë e të cilëve kanë dhënë mësim aty, si dhe në shkollat e tjera të rrethit. Ata janë shumë, por ne përmendim: Jashar Kolushi, Liljana e Marije Allkanjari, Kalie e Perikli Kondakçiu etj.

Drejtues të shkollës në Këmishtaj, pas vitit 1990

<i>Viti shkollor</i>	<i>Drejtuesit e shkollës: drejtor, zv/drejtorë</i>
1990 -1991	Simon Qose, Donika Qorri, Pirro Çili.
1991 -1992	Simon Qose, Donika Qorri, Pirro Çili.
1992 -1993	Thoma Toni, Pirro Çili, Mihal Gjini.
1993 -1994	Thoma Toni, Jani Ziu, Mirela Qose
1994 -1995	Thoma Toni, Jani Ziu, Mirela Qose.

Mësues në Këmishtaj, ish-nxënës të kësaj shkolle⁶

1. Kol Todi Allkanjari	2. Gona Koli Allkanjari	3. Athina Koli Allkanjari
4. Themie Jogu Allkanjari	5. Llazar Jogu Allkanjari	6. Agron Koli Allkanjari
7. Rako Monçi Allkanjari	8. Marije Monçi Allkanjari	9. Liljana Sotir Allkanjari
10. Zoica Mina Allkanjari	11. Vita Uani Nikolli	12. Liri Vasil Dhima
13. Gjena Jançi Qorri	14. Dafina Llambër Gjini	15. Pare Vasil Dhima
16. Hëna Jani Dhima	17. Lefteri Koli Papa	18. Kalije Jovan Kondakçiu
19. Andrea Jançi Qorri	20. Liri Rrapi Maka	21. Dafina Tili Maka
22. Angjelina Monçi Allkanjari	23. Vera Mitër Gjini	24. Pulije Pali Liko

⁶ *Shënim:* Arkivi i shkollës Këmishtaj, marrë nga tabelat ilustruese në mjediset e saj.

Koli Allkanjari, figurë e shquar e arsimit dhe kulturës së rrethit të Lushnjës

Koli Allkanjari u lind në fshatin Krutje e Poshtme të rrethit të Lushnjës më 8 nëntor 1906, në një familje fshatare patriote e arsimdashëse. Mësimet e para i mori në shkollën shqipe të fshatit Këmishtaj nga mësuesi vendas Thanas Ndoni dhe më pas mbaroi studimet në shkollën plotore të qytetit të Lushnjës, 1926, me rezultate shumë të mira. Shkollën e mesme e ndoqi pranë Normales së Elbasanit, të cilën e mbaroi më qershor 1931. Në vjeshtë të po këtij viti, emërohet mësues në fshatin Luar të Rroskovecit, atëherë në juridiksionin e rrethit të Beratit dhe punon deri më 1932. Për shkak të kryerjes së shërbimit ushtarak, shkëputet nga profesioni i arsimtarit për një periudhë 1 vjeçare: 1932-1933, për t'u rikthyer përsëri në profesion më 1933, fillimisht, për pak muaj në Sinjë të Beratit dhe më vonë përsëri në Luar, deri më 1938. Me urdhër të Ministrit të Arsimit më vjeshtën e vitit 1938 transferohet pranë fshatit të tij të dashur, në Këmishtaj, ku punon deri në fillimet e viteve '90. Më 1945 kërkon, vullnetarisht, të japë kontributet e tij si mësues në Zaloshnjë të Skraparit dhe, më vonë, në Kolonjë të Lushnjës. Mbas mbarimit të kursit të kualifikimit për mësues i shkollës 7 vjeçare, më 1948 emërohet drejtor i shkollës 7 vjeçare Këmishtaj, detyrë të cilën e mbajti deri më 1953. Përveç fëmijëve të fshatit, një pjesë e mirë, veçanërisht ata të ciklit të ulët, vinin nga disa fshatra të tjera, sidomos nga Goriçaj, Lumth, Mërtish, Gradishtë, Fier-Seman etj. Për kontribute të veçanta dhe suksese të vazhdueshme në punën e tij, më 1953 emërohet "Shef Arsimi" për Gradishtën. Karrierën e tij si mësues e mbyll përsëri në Këmishtaj, ku kthehet pas riorganizimit të ndarjeve administrative të zonës, më 1964, vit kur doli në pension. Mësuesi Koli Allkanjari,⁷ bashkë me kolektivat pedagogjike me të cilat punoi, mësoi dhe edukoi breza të tërë nxënësish e kuadrosh, të cilët edhe sot e nderojnë dhe e respektojnë. Për punën e bërë dhe kontributin e shquar në mësimin dhe edukimin e brezave, mësuesi Koli Allkanjari është nderuar me urdhra e medalje pune nga Presidiumi i Kuvendit Popullor të RPSSH-së. Me vendimin nr. 3, datë 27.02.2003, të këshillit të komunës Gradishtë, mësuesi Koli Allkanjari shpallet "Qytetar nderi i komunës Gradishtë"; me vendimin nr. 20, datë 14.04.2005, të këshillit të komunës, shkolla e Këmishtajt mori emrin "Shkolla e mesme e bashkuar Koli Allkanjari, Këmishtaj".

Bibliografi

Arkivi i komunës Gradishtë

Arkivi i shkollës së Këmishtaj

"Historia e Shqipërisë", vëllimi i dytë. Tiranë, 1965.

Gjini, K., 2011. "Koli Allkanjari, figurë e ndritur e arsimit në Myzeqe", Tiranë.

Dhana, P. "Arsimi dhe kultura në Myzeqe (1912-1990)".

Gjini, M., 2007. "Dritë e dituri. Historiku i shkollës së Këmishtajt të rrethit të Lushnjës".

---

⁷ Shënim: Arkivi i komunës Gradishtë.

Koli Allkanjari

Mësues veteranë të arsimit 8-vjeçar në qytetin e Lushnjës. Lart: Andon Billo, Harun Sefa, Hysen Dervishi, Rexhep Ballhusa. Poshtë: Isa Mebelli, Jani Nushi, Aleks Dani, Koli Allkanjari, Riza Ranxhi.

Mësues e nxënës në shkollën 7-vjeçare Këmishtaj në vitin 1962

REPUBLIKA E SHQIPERISE
SHKOLLA E MESME E BASHKUAR
KEMISHTAJ

PROT.nr 4 KOMUNES GRADISHTE
DEPARTAMENTIT TE ARSIMIT LUSHNJË
LENDË: PROPOZIM PER DEKORIM I MESUESIT KOLI TODI ALLKANJARI
PAS VDEKJES

Kolektivi i shkolles se mesme te pergjithshme Kemishtaj, duke vleresuar kontributin e cmuar qe ka dhene ne fushen e arsimit, mesuesi yne dhe drejtores i pare i shkolles me arsim te plote si normalist i Elbasanit e ish nxenes Profesor Aleksander Xhuvanit, z. Koli Todi Allkanjari, per merita te vec qe ai ka dhene ne luften per zhdukjen e analfabetizmit si para dhe pas clirimit, per perkushtimin e tij total per ngritjen e shkolles shtatevjecore dhe perhapjen e arsimit ne treven tone e me gjere propozon qe mesuesit t'nderuar Koli Allkanjari t'i vleresohet puna dhe te dekorohet me titull qe i tekton, ndonese pas vdekjes.

Z. KOLI TODI ALLKANJARI
T'I JEPET TITULLI "MESUESI I MERITUAR" (pas vdekjes)
me kete motivacion:

"PER KONTRIBUT TE SPIKATUR SI PARA DHE PAS CLIRIMIT TE VENDIT NE PERHAPJEN E ARSIMIT SHQIP NE TREVAT E LUSHNJES E ME GJERE, SI NJE FIGURAT QE HODHI BAZAT E ARSIMIT NE ZONE DHE PUNOI ME PERKUSHTIM E EDUKIMIN E FEMIJEVE DHE KONSOLIDIMIN E ARSIMIT DERI NE FUND TE JETES

Kerkojme qe te ndiqet me prioritet propozimi yne dhe ky eshte nje qe i behet gjithe popullit te zones sone.

Kemishtaj, me 10.02.2003

DEPARTAMENTI I SHKOLLAR
Kaliq

Fotokopje e kërkesës nga kolektivi i shkollës së mesme të bashkuar “Këmish-taj”, për dhënien e titullit “Mësues i merituar” (pas vdekjes), z. “Koli Allkanjari”.

REPUBLIKA E SHQIPERISE
KESHILLI KOMUNES GRADISHTË

V E N D I M

Nr. 3 dt 27.02.2003.

" Per dhenie titull nderi".

Keshilli Komunes Gradishte ne mbledhjen e tij te dates 27.02.2003 pasi mori ne shqyrtim propozimin e mesuesve te shkolles Kemishtaj duke vleresuar kontributin e cmuar qe ka dhene ne fushen e arsimit mesuesi dhe drejtori i pare i shkolles me arsim te plote si norm i Elbasanit dhe ish nxenes i Profesor Aleksander Xhuvanit, Z. KOLI TODI ALLKANJARI per merita te vecanta qe ai ka dhene ne kunder analfabetizmit si para dhe pas Clirimit, per perkushtimi total per ngritjen e shkolles shtatevjecare dhe perhapjen e arsimit treven tone e me gjere , ne mbeshtetje teligjit Nr. 8652 dt 31.11.1991 neni 32 pika "r", ne unanimitet te plote,

Vendosi:

Ti jepet titulli "NDERI I KOMUNES GRADISHTË" , Z.KOLI ALLKANJARI (pas vdekjes), me kete motivacion:

"PER KONTRIBUT TE SPIKATUR SI PARA DHE PAS CLIRIMIT TE VENDIT PERHAPJEN E ARSIMIT SHQIP NE TREVAT E LUSHNJES E ME GJERE, SI NGA FIGURAT QE HODHI BAZAT E ARSIMIT TONE NE ZONE DHE PUNOI PERKUSHTIM PER EDUKIMIN E FEMIJEVE DHE KONSOLIDIMIN E ARSIMIT NE FUND TE JETES".

Ne ish nxenesit dhe ish koleget e mesuesit Koli Allkanjari kemi ngjitur tek ai mesuesin dhe edukatorin e palodhur drejtuesin goje embel kerkues ndaj vetes dhe te tjerve per persosjen e metodave te mesimdhenjes dhe zbatimin e programeve mesimore.

Mesues Koli ishte dhe aktivist shoqeror Per autoritetin dhe respektin qe gezonte ai u vu ne krye te Komisionit te ndarjes se tokave ne Reformen Agrare dhe u zgjodh kryetar i Frontit ne fshat.

Shkolla e fshatit Kemishtaj aktualisht mban emrin e Dëshmorit të Atidheut Vojo Kushi Pa dyshim ne nuk i mohojme por perkundrazi,e vleresojme larte figuren e Vojo Kushit veprën e tij deri ne vetmohim per çlirimin e Atidheut nga pushtuesit Nazi-Fashist por duke patur parasysh,se emri dhe vepra e Dëshmorit Vojo Kushi eshte perjetesuar edhe ne institucione,rruge e lagje ne mbare vendin, ne, nje grup ish nxenesish dhe kolegesh te mesuesit Koli Allkanjari si dhe Shoqata Kulturore Atedhetare "Myzeqeja" Dega Lushnje menduam ti propozojme Keshillit te Komunes te Gradishtes,qe ti ~~te~~ shkolles se Kemishtaj emrin e Vojo Kushit dhe ti vere emrin e mesuesit KOLI ALLKANJARI njeriut qe me shume se kushdo ka punuar dhe ka dhene per arsimimin dhe edukimin e Komunitetit te zones Kemishtaj-Gradishte.

Para nje viti ju e nderuat mesuesin Koli Allkanjari me titullin " QYTETER NDERI " i Komunas se Gradishtes por per te perjetesuar emrin e Koli Allkanjarit do te ishte ne nderin e ketij Keshilli qe ti japte shkolles se Kemishtajt emrin e tij.

Ne deshirojme dhe besojme se propozimi yne do te vleresohet dhe do te merret ne konsiderate.

ME RESPEKT

Ish nxenesit dhe koleget

Shoqata Kulturore Atedhetare "Myzeqeja"

Kozma Gjini

Dega Lushnje

Sokrat Kondakçiu

Kryetar

Mihal Gjini

Penikli Cuko

Sotir Mita

Trifon Petro

Mina Dhima

Vangjel Lushi

Lushnje me 1.04.2005.

DRITA LATIFI

Mësuese historie në gjimnazin “Ibrahim Rugova”, Kamëz

Master profesional për “Menazhim arsimit” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në Histori, pranë Fakultetit të Histori-Filologjisë, Universiteti i Tiranës

kontakt: latifidrita@gmail.com

HISTORIKU I SISTEMIT ARSIMOR NË KAMËZ DHE FSHATRAT PËRRETH

HISTORIKU I SHKOLLËS SË MËSME “IBRAHIM RUGOVA”, KAMËZ

Shkolla e re “Ibrahim Rugova”, Kamëz

Kjo zonë pranë Tiranës ka pasur dhe ka një popullsi arsimdashëse. Në Kamëz shkolla e parë fillore (*mejtepe*) u hap në vitin 1870, me 4 klasa nga 6-7 nxënës secila, gjithsejt 30 nxënës. Për hapjen e shkollës kontribuan Murat Toptani e Abdi Toptani, si dhe populli i kësaj zone. Pas Shpalljes së Pavarësisë, më 1912 dhe deri në vitin 1920, mësimi zhvillohej në formë kursesh në gjuhën shqipe. Në këto kurse jepnin mësim në gjuhën shqipe Musa Teslica nga Peja, Rexhep Tirana dhe Ethem Tabaku. Mësimi zhvillohej në dhomën e dhuruar nga një fshatar i zonës, i quajtur Rexhep Demi.

Nga 1 prilli 1942 e deri në tetor të 1942 u ndërtua shkolla fillore me dy dhoma e një sallon. Në nëntor të vitit 1942, mësimin e filluan 28 nxënës të klasave të ndryshme me mësues Dule Pashain nga Çorrush i Mallakastrës. Shkolla funksionoi deri më 13 tetor 1943; më pas u rihap në tetor të vitit 1946, me mësues të parë Ervehe Trimi (Kallajxhi). Në vitin mësimor 1946-1947 shkolla pati 36 nxënës të klasave të ndryshme.

Më 1 tetor të vitit 1950 shkolla fillore u shndërrua në shkollë 7-vjeçare, me drejtoreshë shkollë zonjën Karolina Shllaku.

Në vitin 1960, me vendim të Ministrisë së Arsimit, shkolla 7-vjeçare u bë 11-vjeçare. Më 1 tetor 1961 filloi klasa e parë e gjimnazit me 18 nxënës, 13 konviktorë e 5 të jashtëm, me drejtor shkollë z. Isuf Murthi. Në vitin 1965 u diplomua maturantët e parë. Nga viti 1964, deri në vitin 1970, ka qenë drejtor shkollë z. Reshat Kukariqi. Në vitin 1967, shkolla e mesme, nga 11-vjeçare, u bë 12-vjeçare, kurse, në vitin 1969, shkolla e mesme u nda nga 8-vjeçare. Nga viti 1992, deri në vitin 2001, drejtor shkollë u emërua z. Përparim Pirushi. Gjithashtu, gjatë vitit mësimor 1993-1994, shkolla teknike bujqësore u bë 2-vjeçare, kurse në vitin 1996 u bë 3-vjeçare. Në vitin shkollor 2001-2002, filloi me një paralele shkolla profesionale 5-vjeçare e profilit biznes-agrar. Nga viti 2002-2005 drejtor shkollë është z. Mehmet Hasani. Në vitin mësimor 2002-2003, në këtë shkollë punonin 44 mësues dhe 10 punonjës.

Në gjimnaz janë 864 nxënës. Në teknikumin bujqësor trevjeçar janë 9 nxënës, në biznes-agrar 99 nxënës. Gjithashtu vazhdojnë arsimin e mesëm me korrespondencë 1587 nxënës.

Më datë 04.11.2005, profilet e teknikumit bujqësor u shkëputën nga shkolla e mesme e përgjithshme, duke krijuar institucion me vete. Gjithashtu po më këtë datë u shkëput edhe shkolla e mesme e përgjithshme me kohë të shkurtuar (korrespondenca). Në vitin shkollor

2005-2006, kjo shkollë kishte 32 klasa me 1287 nxënës, nga të cilët: viti i parë 9 klasa, viti i dytë 8 klasa, viti i tretë 8 klasa.

Më 13 shtator 2010 u përrua shkolla e re e mesme, në kuadrin e projektit “Cilësi dhe barazi në arsim”. Me ndërtimin e shkollës së re, u shtuan edhe mjediset për mësim, gjithashtu u përmirësuan kushtet për mësimdhënie. Shkolla është e pajisur me kabinete, si ai i fizikës, i biologjisë, i kimisë, i informatikës, i matematikës, si dhe dhomë dentisti.

Përbërja e nxënësve është heterogjene; në vitet e fundit interesi për shkollën është rritur akoma edhe më shumë si nga nxënësit, ashtu edhe nga prindërit. Kjo shkollë ka gjithsej 13 paralele në klasën e 10-të, 15 paralele në klasën e 11-të dhe 13 paralele në klasën e 12-të. Shkolla ka konkurruar vazhdimisht në konkurset rinor “Ne sfidojmë” dhe në vitet 2008 dhe 2011 ka fituar çmimin e parë në rang qarku. Më 2012, në olimpiadën e fizikës në rang qarku, Mario Xhaja zë vendin e parë.

Shkolla e mesme Kamëz deri në vitin 2010

Mësues ndër vite:

RESHAT KUKURIQI	MUSA TESLICA	ISUF MURTHI
MEHMET HASANI	ETHEM TABAKU	DULE PASHAI
REXHEP TIRANA	PËRPARIM PIRUSHI	KAROLINA SHLLAKU
ANICA JAKOVA	FRAN MARTINI	SHPRESA BUÇPAPAJ
PËLLUMB DEDJA	AURORA XHAFJA	ROLAND GEGPRIFTI
NAFIE LLESHI	BEHAR FEKAJ	ZOJE BUSHGJOKAJ
HEKURAN HASANAJ	MIRELA MEMA	EDMOND BUNDO
MIRELA HODO	NDOC MALAJ	FLORA VUKZAJ
ADRIAN BALLA	DONIKA ZAIMI	IDRIZ KOSUMAJ
AGE DEDAJ	QAZIM SHEHU	LULEZIME BRAHA
DRITA HYSA	URIM HALILI	FATBARDHA MAHMUTAJ
HEKURAN BUNDO	LILJANA ZIZO	DRITA LATIFI
MANUELA LICA	AURELA ZORBA	

Drejtorët e shkollave ndër vite:

ISUF MURTHI	1961-1964	RESHAT KUKARIQI	1964-1970
ISUF MURTHI	1970-1980	NERTAN BABAMUSTA	1980-1982
BASHKIM XHYERIJA	1982-1984	FATOS KODRA	1984-1988
ISAT SPALURI	1988-1992	PERPARIM PRUSHI	1992-2001
MEHMET HASANI	2001-2005	ZYLFI SPATA	2005-2008
TONIN DOÇI	2008-2009	ENVER BUCI	2008-2009
MUHARREM LALA	2009-2012 e në vazhdim		

Shkolla e re "Ibrahim Rugova", Kamëz

Shkolla e mesme në Kamëz, viti 2010

Pozicioni gjeografik i Paskuqanit

Paskuqani është një fshat në veriperëndim të Tiranës, me një popullsi prej rreth 85 mijë banorësh.

HISTORIKU I SHKOLLËS 9-VJEÇARE NË PASKUQAN

Shkolla 9-vjeçare Paskuqan u hap për herë të parë më 11.10.1999. Ne bazë të marrëveshjes së Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës me AEDP, kjo shkollë u përfshi në grupin e shkollave model në shkallë republike. Godina e shkollës është një godinë trikatëshe, me sipërfaqe 2900m². Brenda saj përfshihen këto mjedise për mësim:

- A. Gjashtëmbëdhjetë klasa të zakonshme për dy ciklet;
- B. Dy klasa për laboratore;
- C. Dy klasa për laborator të gjuhëve të huaja;
- D. Një klasë për informatikën;
- E. Një sallë mbledhjesh.

Mjedise shërbimi:

- 1. Dhomë e kaldajës;
- 2. Mjedise për depo uji;
- 3. Dhoma e komandimit elektrik;
- 4. Gjashtë grupe hidro-sanitare (meshkuj, femra) në çdo fund korridori;
- 5. Dy dhoma për punonjësit e shërbimit hidro-sanitar;
- 6. Katër zyra;
- 7. Një mjedis për dentist;
- 8. Sallë mësuesish me minibare;
- 9. Salla e mjekut;
- 10. Bibloteka.

Shkolla nuk ka mjedise sportive, as brenda dhe as jashtë shkollë.

Meqenëse kjo shkollë u përfshi në grupin e shkollave model në shkallë republike, personeli i saj u përzgjedh me konkurs. Pas përgatitjes së dokumentacionit, konkursi u zhvillua në 7-8.10.1999 dhe u përzgjedh një personel nga më të mirët për këtë shkollë. Drejtori i parë i saj ishte Gramoz Bregu, me zëvendës drejtorë Qazim Karaj, Shemsi Muça dhe Elida Bejko. Më datë 11.10.1999, shkolla 9-vjeçare Paskuqan filloi mësimet me 16 klasa, me nga 30 nxënës secila, gjithsej 480 nxënës, duke zbatuar në mënyrë rigoroze marrëveshjen e miratuar ndërmjet drejtorisë arsimore të rrethit të Tiranës, MSP, projektit AEDP të fondacionit “SOROS”, me miratim të MASH-it.

Kjo shkollë funksionoi me një status të veçantë në kuadrin e shkollave pilot. Si fillim shkolla u pajis vetëm me tavolina, karrike për klasat e mësimi dhe disa rafte për zyrat. Pas disa muajsh, erdhën edhe disa pajisje kompjuterike.

Në bazë të planifikimeve, shkolla do të shërbente edhe si qendër komunitare, ku do të hapeshin kurse të ndryshme për kompjuter, gjuhë të huaj, për makinë dhe rrobaqepësi, të financuara nga fondacioni “SOROS”, për të ndihmuar banorët e fshatit, sidomos të rinjtë e të rejat, pasi kishin një nivel të ulët social-kulturor.

Pasi kishte filluar mësimi, tri ditë rresht banorët e fshatit, të cilët kishin rreth 200 fëmijë të moshës 7-11 vjeç, që nuk kishin mundësi të ndiqnin mësimin në shkollë tjetër për shkak të largësisë e vështirësive të tjera, organizuan një protestë dhe bllokuan mësimin nga data 14-15.10.1999. Pas ndërhyrjes së MASH-it dhe pushtetit lokal, u vendos të shtohet numri i klasave dhe i mësuesve, duke cënuar në këtë mënyrë statusin e shkollës model.

Kështu, për këtë vit shkollor, shkolla funksionoi me këtë përbërje sipas klasave:

1. Klasë e parë, me 5 paralele, gjithsejt 155 nxënës;
2. Klasë e dytë me 4 paralele, gjithsejt 113 nxënës;
3. Klasë e tretë me 3 paralele, gjithsejt 92 nxënës;
4. Klasë e katërt me 3 paralele, gjithsejt 86 nxënës;
5. Klasë e pestë me 2 paralele, gjithsejt 65 nxënës;
6. Klasë e gjashtë me 2 paralele, gjithsejt 63 nxënës;
7. Klasë e shtatë me 2 paralele, gjithsejt 61 nxënës;
8. Klasë e tetë me 1 paralele, gjithsejt 32 nxënës.

Kështu, cikli fillor kishte 446 nxënës, cikli i lartë 221 nxënës dhe gjithë shkolla kishte 667 nxënës dhe 33 mësues, përfshirë këtu dhe personelin drejtues. Gjatë viti mësimor 1999-2000 në shkollë ka funksionuar bordi i shkollës, këshilli i prindërve, qeveria e nxënësve si dhe këshillat e klasave. Një rëndësi të veçantë në këtë vit mësimor kanë pasur projektet e trajnimit të mësuesve, të zbatuara me mbështetjen e fondacionit “SOROS”, si: “Metodologjitë e mësimdhënies me qendër nxënësin”; projekti i vetëvlerësimit në shkollë: “Sa e mirë është shkolla jonë”; projekti “*Step by Step*”; seminare kualifikuese për funksionimin e organizmave të brendshme në shkollë etj. Gjatë këtyre viteve mësimore shkolla ka shërbyer si qendër e shkëmbimit të përvojës pozitive. Janë zhvilluar seminare edhe për mësuesit e shkollave të tjera, që përfshihen në DAR. Shkolla ka marrë pjesë në aktivitetet e zhvilluara në bazë komune dhe është dalluar për rezultate të larta. Kanë funksionuar rrethe të ndryshme jashtëshkollore dhe janë dalluar piktorët e vegjël, me mësuese Beatrice Gurrina, që kanë hapur shumë ekspozita pikturë. Janë zhvilluar veprimtari të shumta me karakter edukues dhe argëtues. Ka funksionuar grupi artistik i shkollës, me mësuese Vjollca Zurbo.

Gjatë viti mësimor 2000-2001, numri i nxënësve dhe i mësuesve pësoi një rritje të ndjeshme. Tani, në ciklin fillor, u shtua numri i paraleleve, klasat e para dhe të dyta kishin nga 5 paralele; po kështu dhe klasat e pesta u shtuan me nga një paralele më shumë se ç’kishin qenë një vit më parë, për shkak të nxënësve të ardhur nga shkolla Paskuqan-Qendër. Po kështu, rrit edhe numri i nxënësve në klasa, që shkoi në 36-38. Kështu, cikli

fillor kishte 524 nxënës, cikli i lartë 308 nxënës. Gjithë shkolla 850 nxënës dhe 41 mësues, përfshirë këtu dhe personelin drejtues, i cili u ndërrua. Në këtë periudhë, drejtoreshë shkollë ishte zonja Diana Kalem. Edhe gjatë këtij viti mësimor u zhvilluan seminare trajnuese nga fondacioni “SOROS”, me tema si “Puna e diferencuar në klasë”, “Teknika për zhvillimin e të menduarit kritik”, “Mësimi i integruar” etj. Të gjitha këto kanë ndikuar në aftësimin profesional të mësuesve të kësaj shkollë, të cilët kanë zbatuar në klasë metodologjitë e reja të mësimdhënies me qendër nxënësin. Është zbatuar puna me grupe, që ka nxitur pjesëmarrjen aktive të nxënësve në mësim.

Një nga ngjarjet më të rëndësishme të shkollës gjatë këtij viti mësimor është botimi i gazetës së shkollës, “Syte e moshës”, nën kujdesin e mësuesit Besnik Rama. Kjo gazetë ka luajtur rol të veçantë në jetën e mësuesve në shkollë. Ata e kanë parë këtë gazetë si tribunë ku kanë shprehur mendimet e tyre, nga më të larmishmet, krijime të ndryshme të nxënësve, mësuesve dhe të prindërve. Gjatë këtij viti mësimor janë zhvilluar edhe veprimtari të ndryshme me karakter historik, kulturor-artistik dhe sportiv.

Gjatë viti mësimor 2001-2002 numri i nxënësve dhe i mësuesve pësoi përsëri rritje të ndjeshme. Tani shkolla funksiononte me dy turne dhe e humbi rolin e saj si qendër humaniste. Drejtor shkollë ishte zoti Qazim Karaj.

Gjithë shkolla kishte 1010 nxënës dhe 47 mësues, përfshirë këtu dhe personelin drejtues. Një kujdes i veçantë gjatë këtij viti u tregua për kualifikimin e brendshëm në shkollë, për të shkëmbyer përvojën e brendshme për aftësitë e fituara nga trajnimet e zhvilluara më parë. Në këtë kuadër, janë zhvilluar mësimet metodike në bazë departamentesh. Të gjitha këto kanë shërbyer për t'u ardhur në ndihmë mësuesve dhe për të ngritur nivelin e tyre dhe nivelin cilësor të shkollës. Duhet theksuar se, si në vitet më parë, edhe këtë vit, shkolla jonë u përfaqësua në olimpiadën e matematikës dhe nxënësja Edlira Marku e klasës VIII zuri vendin e parë në rang komune. Në vitin shkollor 2002-2003 shkolla erdhi në rritje përsa i përket numrit të nxënësve. Drejtori i shkollës ishte zoti Bajram Mena. Tashmë shkolla funksionoi me dy turne, pothuajse gjithë cikli fillor vazhdonte pasdite. Pasqyra më poshtë tregon numrin e nxënësve sipas klasave:

Klasa e parë	175 nxënës	Klasa e dytë	178 nxënës
Klasa e tretë	176 nxënës	Klasa e katërt	175 nxënës
Klasa e pestë	152 nxënës	Klasa e gjashtë	140 nxënës
Klasa e shtatë	107 nxënës	Klasa e tetë	74 nxënës

Numri i nxënësve arriti 1177, ndërkohë që personeli i mësuesve në 50. Veç punës për rritjen cilësore të saj, gjatë këtij viti mësimor shkolla u përfaqësua në veprimtari të ndryshme zhvilluar në shkallë kombëtare me rastin e 90-vjetorit të Shpalljes së Pavarësisë. Nën kujdesin e mësuesve Elida Bejko dhe Fiqirë Martani dhe e përfaqësuar nga nxënëset Suela Vladi, Esmeralda Marku, Almir Skana, Teuta Kera dhe Marinela Laçi në konkursin “Gjuha jonë sa e mirë” zuri vendin e parë në bazë komune dhe vendin e dytë në takimin rajonal; po këtë vit, shkolla mori pjesë në konkursin “Të njohim historinë e popullit tonë” dhe nën kujdesin e mësuese Kujtesa Gjana, grupi i nxënësve Almir Skana, Teuta Kera, Nertila Kulla, Suela Vladi dhe Ardit Muca, zuri vendin e parë në bazë komune dhe vendin

e parë në takimin rajonal; ata përfaqësuan rrethin në takimin kombëtar në Elbasan. Në olimpiadën e matematikës, nxënësi Almir Skana zuri vendin e parë në bazë komune.

Viti mësimor 2003-2004 u karakterizua nga rritja e numrit të nxënësve. Këtë vit numri i tyre sipas klasave ishte:

Klasa e parë	198 nxënës	Klasa e dytë	187 nxënës
Klasa e tretë	179 nxënës	Klasa e katërt	181 nxënës
Klasa e pestë	200 nxënës	Klasa e gjashtë	157 nxënës
Klasa e shtatë	132 nxënës	Klasa e tetë	103 nxënës
Gjithsej	1337 nxënës		

Shkolla drejtohej nga z. Bajram Mena. Numri i mësuesve arriti në 58. Gjatë këtij viti mësimor është punuar me këmbëngulje për rritjen e nivelit cilësor të shkollës. Shkolla është përfaqësuar në olimpiadën e matematikës, ku nxënësi Alban Hasa zuri vendin e parë në bazë komune. Qeveria e nxënësve ka luajtur gjithmonë një rol të rëndësishëm. Krahës veprimtarive të ndryshme, ajo mori nismën për krijimin e sipërfaqeve të gjelbra në shkollë. Kështu, u sensibilizuan nxënësit, të cilët mbledhën një kontribut që ndihmoi për krijimin e sipërfaqeve të gjelbra. Duhet theksuar se për vite me radhë mirëmbajtja e shkollës është bërë nga puna këmbëngulëse e mësuesve dhe e nxënësve. Në vitin mësimor 2004-2005 numri i nxënësve sipas klasave ishte:

Klasa e parë	150 nxënës	Klasa e dytë	207 nxënës
Klasa e tretë	185 nxënës	Klasa e katërt	178 nxënës
Klasa e pestë	186 nxënës	Klasa e gjashtë	187 nxënës
Klasa e shtatë	155 nxënës	Klasa e tetë	126 nxënës

Kështu, cikli fillor kishte 722 nxënës, ndërsa cikli i lartë 654 nxënës. Gjithsej, 1376 nxënës. Drejtor i shkollës ishte zoti Bajram Mena. Numri i mësuesve ishte 60. Ky vit mësimor u karakterizua nga zhvillimi i një sërë veprimtarish me rastin e 60-vjetorit të Çlirimit të Atdheut, si takime me veteranë, vizita në vendet historike, koncerte festive dhe veprimtari kulturore e sportive. Skuadra e përbërë nga nxënësit Vojsava Leka, Majlinda Selimi, Muharrem Kupa, Mirjana Cani dhe Greta Hoxhallari, e drejtuar nga mësuese Kujtesa Gjana, përfaqësoi shkollën në konkursin për 60-Vjetorin e Çlirimit të Atdheut dhe zuri vendin e parë. Nxënësit Atalanta Kolaveri dhe Mirjana Cani përfaqësuan shkollën në olimpiaden e matematikës dhe zunë vendin e parë dhe të dytë në bazë komune.

Në vitin mësimor 2005-2006 numri i nxënësve sipas klasave ishte:

Klasa e parë	171 nxënës	Klasa e dytë	162 nxënës
Klasa e tretë	207 nxënës	Klasa e katërt	175 nxënës
Klasa e pestë	176 nxënës	Klasa e gjashtë	178 nxënës
Klasa e shtatë	181 nxënës	Klasa e tetë	158 nxënës

Kështu, cikli fillor kishte 715 nxënës, ndërsa cikli i lartë 673. Gjithsej, 1388 nxënës.

Drejtor i shkollës ishte zoti Shkëlqim Koltraka, numri i mësuesve 62. Mësimi zhvillohej në dy turne. Gjatë këtij viti mësimor është punuar me përkushtim për rritjen e nivelit të mësimdhenies si dhe për rritjen e lidhjeve të shkollës me komunitetin, për funksionimin sa më të mirë të organizmave të brendshme në shkollë për të arritur objektivat e një shkolle bashkëkohore. Krahës mësimi janë zhvilluar veprimtari të ndryshme kulturore e sportive.

Që në vitin 2000, pranë shkollës ka vepruar edhe kopshti.

Në fillim ai ka pasur tre grupe fëmijësh, por nga viti në vit numri i fëmijëve ka ardhur duke u rritur. Në vitin 2006 ka trembedhjetë grupe fëmijësh, puna këtu është e një niveli shumë të mirë, ky kopsht është bërë qendër e përhapjes së përvojës pozitive edhe për të tjerët.

Nga kjo shkollë kanë dalë nxënës cilësorë që kanë shkëlqyer në shkollat e mesme të Tiranës. Disa prej tyre janë: Elson Rusi, Ikbale Tota, Brunilda Qose, Albana Karanxha, Erjola Dragjoshi, Esmeralda Marku, Mirjana Cani, Vojsava Leka, Muharrem Kupa etj.

Lista emërore e nxënësve të klasës së parë, në vitin e parë të hapjes së shkollës:

1. Albion Gjoni	2. Alketa Dragjoshi	3. Alketa Marku
4. Ardit Vata	5. Aurel Vladi	6. Drilon Bukaci
7. Elena Mucaj	8. Eriona Hoxhaj	9. Ermira Gjokola
10. Ermira Ndreu	11. Ervin Gjoni	12. Esnida Pajollari
13. Fatbardha Prenci	14. Fllanza Lusha	15. Gëzim Bici
16. Laureta Ndreu	17. Luiza Balliu	18. Luljeta Lusha
19. Luljeta Leka	20. Malvina Porsi	21. Marime Balliu
22. Matilda Bukaci	23. Nazmie Selimaj	24. Ndriçime Zullumi
25. Pranvera Bukaci	26. Selvada Velu	27. Selim Selimaj
28. Valter Doci	29. Vera Ahmati	30. Zamira Sinaj

Mësuesja kujdestare: Mirela Abazi

Pozicioni gjeografik i Zall-Herri

Zall-Herri është një fshat në veriperëndim të Tiranës, me një popullsi prej rreth 15 mijë banorë.

HISTORIKU I SHKOLLËS 9-VJEÇARE NË ZALL-HERR

Para vitit 1945, të rinjtë e fshatit Zall-Herr, si dhe të fshatrave përreth, shkonin në shkollë, për të mësuar kryesisht shkrim e lexim dhe matematikë, në shkollën “Murat Toptani” (ish-konvikti i shkollës së mesme, Kamëz). Shkolla e parë shtetërore në fshatin Zall-Herr u hap në mars të vitit 1945. Gjatë kësaj kohe punohej për t’i përshtatur për shkollë stallat e Xhemal Herrit, sot oborri i shkollës 9-vjeçare, Zall-Herr. Në vitin shkollor 1963-1964 po aty u ngrit shkolla e re, me 6 dhoma mësimi, një kopsht i vogël dhe një drejtor.

Me rënien e sistemit komunist, kësaj shkolle iu dha një fond ndihme nga qeveria turke. Përfundimisht ajo ndryshoi pamje, si dhe u plotësua me dhoma mësimi sipas nevojës, kur u ndërmjetësua me Fondacionin bamirës “Zvicra ndihmon Shqipërinë”, me presidentin e saj, zotin Pjeter Gast dhe drejtorin ekzekutiv, zotin Ben Sheri. Ky fondacion bëri rikonstruksionin e plotë të shkollës 9-vjeçare, dyfishoi numrin e dhomave dhe të mjediseve, duke e kthyer në një shkollë të re moderne me të gjithë kërkesat e nevojshme.

Që nga viti 1945, mësimdhënia në shkollën e Zall-Herrit është përballuar në përgjithësi me mësues të ardhur nga Tirana. Megjithëse në kushte të vështira, pa rrugë dhe ecje në këmbë, shkollës së Zall-Herrit i është bërë një shërbim profesional nga mësuesit e ardhur nga kryeqyteti. Disa nga mësuesit e parë të shkollës fillore në Zall-Herr kanë qenë: Nazmi Tosaku, Nexhmie Stërmasi, Mimika Gjonleka, Mustafa Harasani, Hajrullah Njerdha, Nazmi Tyxheri etj. Me fillimin e shkollës 7-vjeçare, në vitin arsimor 1953-1954, filloi punën si drejtor Ramadan Muça dhe shkolla e fshatit Zall-Herr u bë drejtori më vete, me shtatë shkolla vartëse në lokalitetin e Zall-Herrit. Drejtues të tjerë ishin: Halit Cahani, Halil Ruzi dhe Zylfika Zylfi (që punoi për 15 vjet). Më pas, drejtimi i shkollës do të pasohej nga Avni Paja, Nasilika Noti, Edmond Stringa, Isakli Koze, Enver Dorda, Lezim Bardhi, Albana Tahiri, Nazmi Cerpja, Fatos Hoxha e deri tek Bashkim Lami.

Disa nga nxënësit e parë që kanë mbaruar shkollën në Zall-Herr:

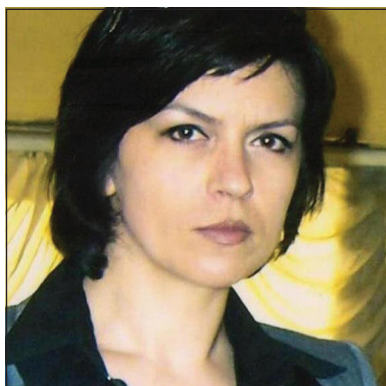
1. Bajram Maloku	2. Liman Beshiri
3. Ramazan Karaj	4. Skënder Allushi
5. Bajram Guri	

Bibliografi

Arkivi i shkollës së Kamzës

Arkivi i shkollës së Paskuqanit

Arkivi i shkollës së Zall Herrit

HERONA SPATHARAJ

Mësuese e ciklit fillor, shkolla 9-vjeçare “Kushtrimi i lirisë”, Durrës.

Master profesional për “Menazhim arsimit” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në arsim fillor pranë Fakultetit të Edukimit, Universiteti “Luigj Gurakuqi”, Shkodër.

kontakt: h.spatharaj@gmail.com

ZHVILLIMI I ARSIMIT NË SHKODËR DERI NË PËRIUDHËN E MBRETËRISË

Pozicioni gjeografik i Shkodrës

Shkodra shtrihet në pjesën veriperëndimore të Shqipërisë dhe është një nga qytetet më të vjetër të vendit, sikundër edhe një qendër e rëndësishme kulturore; ka një sipërfaqe prej 16.46 km² dhe gjendet në vendin ku bashkohen lumenjtë Buna, Drini dhe Kiri; liqeni me të njëjtin emër gjendet në perëndim. Qyteti ka ditur të ruajë statusin e një qendre të rëndësishme kulturore jo vetëm në Shqipëri, por në të gjithë Ballkanin perëndimor dhe ka marrëdhënie të mira me fqinjët, brenda e jashtë vendit, jo vetëm në fushën e tregtisë dhe të kulturës, por edhe në sajë të lidhjeve të ndryshme farefisnore të krijuara përgjatë shekujve. Pranë Shkodrës ndodhen dy pika të rëndësishme të kalimit kufitar me Malin e Zi: Hani i Hotit dhe e Podgoricës. Trashëgimia kulturore përfshin kështjellën e Rozafës, urën e Mesit, pazarin e vjetër, një folklor të pasur këngësh e humori të veçantë dhe, mbi të gjitha, njerëzit e mrekullueshëm.

Pak fjalë rreth historisë së qytetit

Gjatë shekujve, duke qenë kryevend i pjesës veriore të Shqipërisë, Shkodra ushtroi një ndikim të fuqishëm në zhvillimin e gjithë pjesës tjetër të zonës, ndikim që shtrihej në disa fusha: politik, letrar-artistik, teatror, muzikor dhe, ajo që paraqet më shumë rëndësi për studimin tonë, arsimor.¹ Qyteti paraqiste rëndësi edhe sa i takon aspektit ekonomik dhe atij tregtar: mbi 3000 dyqane dhe një pazar unikal nga ku furnizohej jo vetëm pjesa më e madhe e Shqipërisë, por edhe tregtarët e Rumelisë etj. Në fund të shekullit XVIII, Shkodra ishte jo vetëm qyteti më i madh i Shqipërisë, por një nga qytetet më të mëdhenj të Ballkanit. Ajo numëronte 40 000 banorë, një popullsi e njëjtë me atë të Beogradit.

¹ Naçi, S., 1986. "Pashallëku i Shkodrës", Tiranë: f. 25- 31.

ZHVILLIMI I ARSIMIT NË SHKODËR DERI NË PERIUDHËN E MBRETËRISË

Në gjurmë të shkollave të para

Të flasësh për zhvillimin e arsimit në Shkodër duhet të kesh parasysh një hapësirë të gjerë të Shqipërisë veriore, pasi Shkodra njihet si qendër politike, ekonomike, tregtare e kulturore, një qytet i lashtë me rrënjë që nga kohërat e mbretërve ilirë. Shkollat e para në krahinën e Shkodrës datojnë shumë herët. Tri shkollat e para të hapura në këtë krahinë i përkasin shekullit XVII. Ato janë: shkolla e Pllanës, e hapur në vitin 1638 nga P. H. Sospitello, shkolla e Blinishtit, e themeluar në vitin 1639 nga P. K. Mirandulanus dhe një shkollë e hapur në qytetin e Shkodrës, më 1698, për fëmijët e tregtarëve dhe të pasanikëve, e cila drejtohej nga Patër Filipi. Është pozitiv fakti se mësuesit e këtyre shkollave si gjuhë mësimi përdorën gjuhën amtare shqipe dhe si gjuhë të huaj u mësonin nxënësve italishten.

Gjendja e arsimit lidhej ngushtë me zhvillimin ekonomik, zejtar e tregtar të qytetit. Ky zhvillim i gjithanshëm për kohën, diktonte nevojën e arsimit, së paku, minimal, sidomos për esnafët dhe tregtarët. Shkrimi dhe leximi ishin bërë nevojë e domosdoshme. Një seri dokumentesh, si rregulloret e esnafëve, regjistrat tregtarë etj.,² kërkonin një arsimim minimal, ndryshe nuk mund të përballohej dhe përparonte zhvillimi ekonomiko-tregtar. Dhe, kur flasim për këtë zhvillim të qytetit të Shkodrës, duhet të kujtojmë se tregtia e saj me Venedikun dhe me vendet e tjera lulëzoi shumë herët. Për t’iu përgjigjur nevojave të arsimit të brezave të rinj, nuk mjaftonte vetëm dëshira e esnafëve dhe e tregtarëve; duhej edhe një mbështetje politike, që të përligjej shkolla shqipe nën sundimin osman. Kjo mbështetje politike u gjet nën patronazhin e Perandorisë Austro-Hungareze, e cili ishte e ndjeshme së paku që nga viti 1615. Këtë të drejtë, të patronatit ndaj Kishës Katolike, Austro-Hungaria e shfrytëzoi jo vetëm për përkrahjen e kishave dhe të klerit, por edhe për hapjen e shkollave, sidomos në hapësirat me qendër Shkodrën, ku shumica e popullsisë ishte katolike e ku tashmë kishte qendrën e saj Kisha katolike Shqiptare. Për këtë mbështetje politike të Austro-Hungarisë në revistën “Leka” shkruhet: “...Asht nevojë fuqija e një Austrije, që do t’i impononte Turqisë në mënyrë që t’i lejojë hapjen e shkollave shqipe...”³

² Shkodra Z., 1984. “Qyteti shqiptar gjatë Rilindjes Kombëtare”. Tiranë: f. 73.

³ Revista “Leka”, 1938, nr. 10 – 12. Shkodër, f. 444.

Madje, erdhi një kohë dhe, pikërisht viti 1848, kur perandoria austriake miratoi ligjin që njihte të drejtën e mësimi të gjuhëve amtare në shkollat fillore nga ana e nxënësve të kombësive të ndryshme brenda saj dhe nën patronatin e saj në fushën e fesë dhe të shkollës. Ky ligj, sigurisht, përfshinte edhe Shqipërinë.⁴

Siç e dimë nga historia e zhvillimit kombëtar të arsimit, në Jugun e Shqipërisë përndiqeshin dhe, madje, martirizoheshin mësuesit patriotë që hapnin shkolla në gjuhën shqipe. Në të njëjtat kohë të errëta, në Veri, me qendër qytetin e Shkodrës, mësimi i shqipes në shkolla kishte fituar, si të thuash, të drejtën e qytetarisë qysh herët, edhe pse gjendej nën pushtimin osman, si i gjithë vendi. Kjo e vërtetë historike, sjellja me dy standarde e Perandorisë Osmane ndaj shkollës shqipe, ndryshe në Veri e ndryshe në Jug, ndodhi sepse Austrisë i ishte njohur patronati i kishës në Veriun katolik, rrjedhimisht, edhe i arsimimit, që prej shumë kohësh kishte qenë monopol i klerikëve katolikë.

Shekulli XIX dhe ngjarjet arsimore në Shkodër

Që në fillim të këtij shekulli u ec me hapa më të sigurt drejt hapjes së shkollave private, si një nevojë e madhe e kohës. Njëra pas tjetrës, në qytetin e Shkodrës u hapën 12 shkolla private, me mësues laikë të pasionuar, që populli arsimdashës i Shkodrës i kujton edhe sot me nderim të madh, si pionierë të arsimit kombëtar. Tetë prej tyre ishin shkolla për djem, ndërsa katër të tjerat për vajza. Çdo shkollë kishte një mësues. Mësimi bëhej në lokale private, që mësuesit G. Kodheli, Gj. Benusi, Z. Kamsi, M. Kraja e të tjerë, i kishin vënë në dispozicion të dijes⁵. Këta elementë përparimtarë dhanë një kontribut të vyer për ruajtjen, përparimin dhe zhvillimin e gjuhës amtare shqipe, mision që rilindasit tanë të mëdhenj e bënë devizë kombëtare.

Viti 1861 mbart një ngjarje të madhe. Prej vitesh në Shkodër vepronin françeskanët; ata themeluan të parën shkollë publike në Shqipëri. Ajo ishte një shkollë fillore qytetëse, me 150 nxënës, në të cilën, përveç mësuesve fretër, jepnin mësim edhe 6 mësues shekullarë.

Pas këtij suksesi të madh për kohën, edhe Urdhri Jezuit, më 1877, themeloi Kolegjin Saverian. Ky kolegji kishte shkollë fillore, teknike e tregtare. Numri i nxënësve ishte i konsiderueshëm, rreth 400.

Viti 1878, njihet në historinë e vendit tonë si viti i lëvizjes më të madhe kombëtare shqiptare, e cila kulmoi me Lidhjen Shqiptare të Prizrenit. Është ky vit kur, përsëri pas shtatë vjetësh, Provinca Françeskane Shqiptare themelon një shkollë tjetër në Shkodër, Shkollën Femërore Françeskane. Kjo shkollë drejtohej nga motrat stigmatine dhe kishte 200 nxënës, të cilave u jepej mësim nga tri mësuese. Në vazhden e përpjekjeve për arsimimin e fëmijëve, *motrat servite*, themeluan një institut që e quajtën *azil*. Instituti i hapi dyert për nxënës të vegjël më 3 tetor 1898. Në bankat e tij mësonin më shumë se 300 nxënës nga katër deri në gjashtë vjeç. Pra, duke gjykuar nga mosha e nxënësve, duket qartë se ky ishte një intitucion parashkollor, prandaj edhe e quajtën *azil*. Por edhe në kohën tonë, pas 114 vjetësh, akoma kanë mbetur në kujtesën e popullit të Shkodrës emrat e mësueseve

⁴ Dizdari, I., 1999. "Një traditë e vjetër që duhet ripërtërirë", *Shkodra në shekuj*, vëllimi II. Shkodër: f. 361.

⁵ Fishta, Gj., Botim i revistës "*Shkëndija*". Tiranë: Luarasi: f. 132.

të atij *azili*, si bie fjala, emri i Bonfile Zorbës.

Edhe në rrethinat e Shkodrës filloi puna për hapjen e shkollave. Në Shirokë, shkolla fillore u hap në vitin 1894. Ajo kishte 30 nxënës të fshatit buzë liqenit dhe mësues ishte Ndoc Renkali. Po në këtë vit, hapet një shkollë edhe në Troshan.

Pra, në shekullin XIX shohim një përpjekje intelektuale për të hedhur bazat e një shkolle kombëtare. Siç shihet, një faktor i rëndësishëm në fillimet e arsimimit në Shkodër bëhen dy urdhrat fetarë: i françeskanëve dhe i jezuitëve. Kuadri mësimor, që kryesisht përbëhej nga klerikët, ishte i përgatitur në shkollat dhe universitetet e Evropës Perëndimore, prandaj në shkollat e hapura prej tyre, po edhe në ato private që punonin nën po këtë frymë, si gjuhë mësimi ishte shqipja, e cila shkruhej me alfabet latin. Këto shkolla të hapura pranë institucioneve fetare katolike, apo edhe me nismën e mësuesve privatë, subvencionoheshin nga françeskanët, jezuitët, tregtarët dhe, në një masë të madhe, nëpërmjet konsullatës së Austrisë në këtë qytet. Por, krahas këtyre shkollave, të cilat në vitin 1886 arrinin numrin 14, kishte edhe shkolla thuajse shtetërore, të subvencionuara dhe të mbrojtura nga Perandoria Osmane. Këto ishin *mejtepet, ruzhdijet, ipdidalet, ushtaraket* etj. Mësues të këtyre shkollave ishin kryesisht hoxhallarët. Gjuhë mësimi ishte gjuha turqisht apo arabisht. Natyrisht, edhe për alfabet përdorej alfabeti arab.⁶ Ky ndryshim esencial u ndje, madje deri vonë, në përgatitjen, përballjen dhe veprimtarinë intelektuale të brezave të nxënësve. Në fakt, krahasimisht, ndihej ndryshimi mes dy kulturave, i kulturës evropiane dhe asaj aziatike.⁷

Puna dhe përpjekjet për arsimimin e popullsisë, ashtu si në të gjithë Shqipërinë, edhe në Shkodër janë të pandara nga puna atdhetare për çlirimin kombëtar dhe për ruajtjen e gjuhës amtare. Dega e Lidhjes Shqiptare të Prizrenit në Shkodër është një nga degët më aktive të vendit dhe nuk është e rastit që kryetari i saj, Daut Boriçi, në vitet shtatëdhjetë të shekullit nëntëmbëdhjetë, është inspektor i arsimit fillor, kurse më 1887 merr detyrën e përgjegjësit të arsimit për Shkodrën, pasi ishte kthyer nga internimi i gjatë për veprimtarinë e tij patriotike.⁸

Shekulli i pavarësisë sjell nivele më të larta arsimore

Në fund të vitit 1902, Provinca Françeskane emëroi drejtor të shkollë së saj (e hapur që më 1861), Gjergj Fishtë. Ky njeri i dëgjuar solli një frymë të re përparimtare. Klasave fillore dhe atyre plotore u shtoi edhe katër klasë qytetëse. Numri i nxënësve shumë shpejt u bë 200. Në Shkollën e Fishtës, siç e quanin shkodranët, shqipja u bë gjuhë mësimi e detyrueshme. Në të pranoheshin fëmijë jo vetëm nga të gjitha shtresat shoqërore, por edhe nga të tri besimet fetare. Nën drejtimin e poetit “Shkolla Françeskane” e Shkodrës u pajis me kabinet fizike dhe kimie dhe e zhvillonte mësimin e këtyre shkencave edhe nëpërmjet eksperimentit. Në fillim të vitit 1907, Gjergj Fishta, i ndihmuar edhe nga Shtjefën Gjeçovi, themelon bibliotekën e parë shkollore në vendin tonë. Vetëm konsullata austro-hungareze i dhuroi kësaj biblioteke 58 vepra në gjuhën shqipe dhe 16 të tjera në gjermanisht.⁹

⁶ Fishta, Gj., Botim i revistës “*Shkëndija*”. Tiranë: Luarasi: f. 133.

⁷ Shkodra, Z., 1984. “*Oyteti shqiptar gjatë Rilindjes Kombëtare*”. Tiranë: f. 80.

⁸ Kazazi, Nj., 1999. “Ndihmesa e autorëve shkodranë në hartimin e abetareve shqipe deri me 1912”, *Shkodra në shekuj*, vëllimi II. Shkodër: f. 340.

⁹ Fishta, Gj., numër përkujtimor i revistës “*Hylli i Dritës*”: f. 367 – 8.

Në vitin 1921, kur Shkolla Françeskane kishte fituar një përvojë të vyer në 60 vjetët e jetës së saj dhe ku jepnim mësim, përveç klerikëve të shquar, edhe mësues laikë, si Mati Logoreci, Gaspër Mikeli, Serafin Mazrreku, Gaspër Beltoja, Ndoc Lezha, Kolë Kodheli, Ndue Paluca, Palokë Traboini etj., me vendim të Provincialit Françeskan Patër Pal Dodaj themelohet gjimnazi “Illyricum”. Nga ky gjimnaz do të dilnin personalitete të tilla, si: Donat Kurti, Bernardin Palaj, Benedikt Dema, Gjon Shllaku, Çesk Zadeja, Tish Daija, Tonin Harapi, Lukë Kaçaj, Martin Gjoka e plot të tjerë.

Në këtë kohë, edhe Kolegji Saverian i Jezuitëve kthehet në gjimnaz (lice) me disa degë. Shkolla e Motrave Stigmatine, që funksiononte që nga viti 1878 si shkollë fillore e qytetëse, u bë shkollë e mesme etj.

Në dy dekadat e para të shekullit XX, shënohet edhe përhapja e arsimit fillor në fshatra e krahina me qendër Shkodrën. Kështu, në Mirditë hapen 3 shkolla, një në Orosh, një në Spaç dhe një në Kashnjet. Mësues të këtyre shkollave janë: Kolë Doma, Zef Ndoci e Kolë Laca.

Më 1903, në Iballë të Pukës, imzot Lazër Mjeda, vëllai i poetit të shkëlqyer Ndre Mjeda, hap një shkollë në të cilën mësonin 15 nxënës dhe u jepej mësim nga një mësues. Shkolla të tilla hapen edhe në Bushat në vitin 1900, në Rranxa të Bushatit (1902), në Barbullush (1902), në Zadrimë (1904). Rrjeti i shkollave përhapet pothuaj në të gjithë fshatrat rreth qytetit, si në Dajç të Zadrimës, në Juban, në Dajç të Bregut të Bunës etj.

Fillimi i shekullit XX, qytetin e Shkodrës e gjen, përveç të tjerash, edhe me disa shkolla të mesme, por ishin pjekur kushtet dhe ndjehej nevoja që kryeqendra e Veriut të kishte edhe një gjimnaz shtetëror. Intelektualët e qytetit, por edhe vetë brezi i ri, i etur për shkollë, e kërkonin këtë. Në vazhden e këtyre përpjekjeve, është edhe demonstrata e organizuar nga shoqëria “Studenti”. Përpjekjet realizohen me sukses më 1922, kur në Shkodër hapet gjimnazi shtetëror, me drejtor dr. Xhevat Korçën. Shumë shpejt gjimnazi kthehet në një nga vatrat më të rëndësishme arsimore jo vetëm për qytetin, por për të gjithë vendin, ndonëse edhe shkollat e françeskanëve dhe të jezuitëve, që vepronin në qytet, dalloheshin për seriozitet e traditë të pasur. Një rol mjaft të rëndësishëm në forcimin e emrit të mirë të shkollës luajtën edhe politikat për pasurimin e saj me bazë didaktike, ngritja e laboratorëve shkencorë dhe, më e rëndësishmja, politikat që u ndoqën sa i takon emërimit të mësuesve: në gjimnazin shtetëror të Shkodrës jepnin mësim intelektualët më të shquar të qytetit.

Këtë vit, më 2012, “Gjimnazi i Shkodrës” mbush plot 90 vite jetë. Me këtë gjimnaz janë të lidhur, përveç emrave të njohur të disa drejtuesve të tij, si Xhevat Korça, Mirash Ivanaj e Skënder Vila, edhe emrat e profesorëve Ndue Paluca, Danjel Mozali, Kolë Kraja, Kostaq Cipo, Kolë Margjini, Ernest Koliqi, Kolë Kamsi, Gjergj Kokoshi, Simon Rrota etj.¹⁰ Më vonë, tre nga këta kuadro të gjimnazit të porsahapur, Mirash Ivanaj, Ernest Koliqi dhe Gjergj Kokoshi, në kohë të ndryshme, do të ngriheshin edhe në postin e ministrit të arsimit. Ata do të jepnin kontributin e vet në zhvillimin e mëtejshëm të arsimit, jo vetëm brenda Shqipërisë, por edhe në Kosovë, siç është rasti i ministrit Ernest Koliqi që, duke përfutur nga shpallja e bashkimit të Kosovës me Shqipërinë nga ana e pushtesit italian, dërgoi në Kosovë disa dhjetëra mësues, të cilët bënë një punë të madhe për zhvillimin e arsimit edhe në ato vise shqiptare, që padrejtësisht i ishin shkëputur trungut të atdheut.

¹⁰ Miloti, S., 1999. “Dr. Xhevat Korça, drejtor i parë i Gjimnazit të Shkodrës”, *Shkodra në shekuj*, vëllimi II, Shkodër, f. 370.

Disa fjalë edhe për shkollat e mbrëmjes në qytetin e Shkodrës

Zhvillimi ekonomik – shoqëror i qytetit diktonte nevojën jo vetëm të përgatitjes së brezit të ri për një të ardhme më të përparuar, por edhe të mësimi, së paku shkrim e këndim, edhe për ata që në fëmijëri nuk kishin pasur fatin të uleshin në bankat e shkollës: shegertë, zanatçinjtë a tregtarë etj., të cilët, me ose padashje, ishin bërë pjesë e zhvillimit ekonomik të qytetit. Kohët po ndryshonin dhe këto ndryshime kërkonin që edhe në punë të thjeshta njerëzit duhej të dinin shkrim e këndim dhe, pse jo, edhe pak llogari.

Kësaj nevoje popullore për të fituar diçka nga koha e humbur, i përgjigjet Shkolla Françeskane me drejtor Gjergj Fishtën. Shumë herët dhe, pikërisht në vjeshtën e vitit 1907, Fishta themelon kurset e natës për të rritur. Këto kurse kishin një vlerë të madhe për kohën, sepse në to mësuan shkrim e këndim shumë shegertë të Pazarit të Shkodrës, zejtarë e tregtarë.

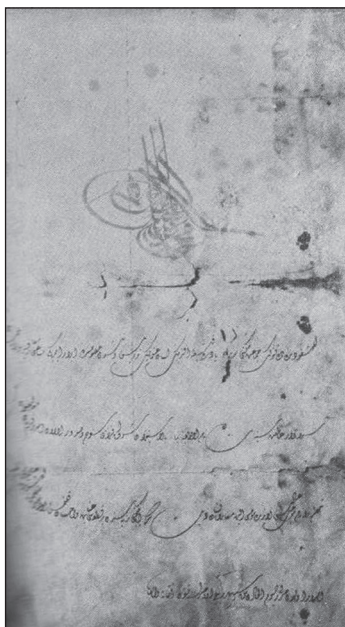
Në vitet e Luftës së Parë Botërore, kjo praktikë e mësimi për të rritur mori përmasa edhe më të mëdha. Në qytet u hapën shkolla mbrëmjeje, që ndiqeshin nga zanatçinjtë, shegertët, xhandarët etj. Drejtoria arsimore hartoi një program të veçantë kualifikimi edhe për nëpunësit e shtetit. Në korrik të vitit 1917, 73 nëpunës të qarkut të Shkodrës dhanë provim dijet e tyre para një komisioni. Shkollat e mbrëmjes dhe kurset e ndryshme shumë shpejt u bënë pjesë e sistemit arsimor.

Bibliografi

- Dizdari, I., 1999. “*Një traditë e vjetër që duhet ripërtërirë*”, Shkodra në shekuj, vëllimi II. Shkodër: f. 361.
- Kazazi, Nj., 1999. “Ndihmesa e autorëve shkodranë në hartimin e abetareve shqipe deri me 1912”, Shkodra në shekuj, vëllimi II. Shkodër.
- Miloti, S., 1999. “Dr. Xhevat Korça, drejtor i parë i Gjimnazit të Shkodrës”, Shkodra në shekuj, vëllimi II, Shkodër.
- Naçi, S., 1986. “Pashallëku i Shkodrës”, Tiranë: f. 25- 31.
- Revista “Hylli i Dritës” - numra të ndryshëm (shih edhe referencën)
- Revista “Leka”, 1938, nr. 10 – 12. Shkodër.
- Revista “*Shkëndija*” - numra të ndryshëm (shih edhe referencën)
- Shkodra Z., 1984. “Qyteti shqiptar gjatë Rilindjes Kombëtare”. Tiranë.

At Fishta tue hartue pjane arkitekture mbrenda bibliotekës së Kuvendit Françeskan (Shkodër) të ndertueme prej tij. 1936.- Foto "Marubbi".

Reshkripti i Sulltanit të Stambollës, me të cillin njerf Shkollën Françeskane, dergue At Fishtës, 1909.
- Foto "Jakova"

*Shënim: Në të gjitha fotot e këtij artikulli, jemi munduar të ruajmë diçiturat origjinale.
Burimi: At Gjergj Fishta 1871-1940. NUMER PERKUJTIMUER BOTUE
NEPER KUJDES T'A. BENEDIKTIT DEMA O.F.M.*

Grupi i Profesorëve të Liceut "Illyricum". Në qendër drejtori, At Fishta. Foto "Marubbi".

Kolegji françeskan.

Banda muzikore e shoqnisë "Illyricum" me drejtues Martin Gjoka - 1922

Intelektualët e Shkodrës.

IRMA PAPAJORGJI

Mësuese e ciklit fillor, shkolla private “Fenix”, Tiranë.

Master profesional për “Menazhim arsimi” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në Arsim Fillor pranë Fakultetit të Shkencave të Edukimit, Universiteti “Luigj Gurakuqi”, Shkodër.

kontakt: irash81@yahoo.com

THEMELIMI I GJIMNAZIT TË SHTETIT NË SHKODËR, PUNË E PALODHUR E ARSIMDASHËSVE

Gjimnazi i Shkodrës, foto Marubi, v. 1922.

Gjimnazi i Shkodrës, sot, v. 2012.

THEMELIMI I GJIMNAZIT TË SHTETIT NË SHKODËR, PUNË E PALODHUR E ARSIMDASHËSVE¹

Shkodra, ky qytet kaq i lashtë e me një histori tepër të pasur mbi supe, njihet edhe për dashurinë dhe ndihmesën e veçantë që ka dhënë për shkollën e gjuhën shqipe. Lufta e popullit shqiptar për t'u shkëputur nga pushtimi turk, Shpallja e Pavarësisë dhe kërkesa e vazhdueshme për mbrojtjen e trojeve shqiptare, e sensibilizuan akoma më shumë popullin shkodran për arsimim në gjuhën shqipe, duke e parë atë si hallkën e parë drejt një ripërtëritje të zhvillimit, përhapjes së kulturës, për ndërgjegjësimin kombëtar të atdhedashurisë etj. Lëvizja demokratike në Shqipëri, në vitet 1920-1924, po rritej. Rryma e fuqishme që vinte nga poshtë, veçanërisht nën shtytjen e mësuesve patriotë e demokratë, e nxiti qeverinë shqiptare të bënte një punë të madhe dhe të dobishme për forcimin e shkollimit shqiptar. Një ndihmesë të veçantë në përhapjen e arsimit shqiptar në Shkodër e ka dhënë kleri katolik, i cili, në vitin 1921, hapi gjimnazin e franceskanëve me emrin "ILIRICUM", drejtor i të cilit ishte prifti atdhetar, at Gjergj Fishta. Më 20 korrik 1922 ishte caktuar të bëhej në Tiranë një Kongres Arsimor, dy vjet pasi kishte zhvilluar punimet Kongresi i Lushnjës. Nga prefektura e Shkodrës, Ministria e Arsimit kishte ftuar 7 mësues, me një përfaqësim të drejtë të elementeve të vendit. Nga ky kongres doli mendimi të planifikohej që qytetet me mbi 2000 banorë të hapnin gjimnaze, por meqë Shkodra e kishte një gjimnaz fetar, mësuesit e asaj kohe propozuan hapjen e një gjimnazi shtetëror, nevoja e të cilit u quajt domosdoshmëri nga mësuesit e asaj kohe. Me vendim të Këshillit të Ministrave, më 11. 08. 1922, duhet të bëhej hapja e Gjimnazit të Shkodrës, i cili fillimisht mendohej të kishte dy-tri klasa. Më 4 shtator 1922, nga inspektoria e arsimit të Shkodrës vihen lajmërimet në qytet me këtë përmbajtje: "I bahet me ditun t'interesueme se 15-t. k. m. simbas urdhërit të Ministrisë së Arsimit, botue këtu në Shkodër, ka me hapun një gjimnaz Shteti e një normale provizore". Por ishte e vështirë të gjendeshin mësuesit e përshtatshëm për të dhënë mësim. Në përpjekje për të gjetur stafin e duhur, Nikolla Ivanaj do t'i shkruante kushëritit të tij, Martin Ivanaj, që ishte student në vitin e fundit të universitetit, t'i linte studimet pa përfunduar dhe të bëhej pedagog në Gjimnazin Shtetnor të Shkodrës. Por megjithëse po vinte fundi i shtatorit, shkolla përsëri nuk po hapej. Me dëshirën për të filluar studimet sa më parë, nxënësit e regjistruar do të shkruanin një ankesë për zvarritjen e hapjes së

¹ *Shënim:* Mirënjohje për ndihmën tepër të vyer që na dha z. Ahmet Lohja, ish-nxënës i gjimnazit të Shkodrës, i cili pranoi të ndajë me ne kujtimet e asaj kohe. Falënderit!

gjimnazit, e cila do të reflektohej edhe në shtypin e kohës, ku thuhej se "... 96 për qind e djelmnisë dëshiron të shkollohen, që të mos kenë drejtime të ndryshme, por ashtu siç mund t'i kenë të tjerët Prefektura të Atdheut".

Pas gjithë kësaj përçapjeje, shkolla filloi më datën 5 tetor, sipas urdhrit të ministrisë, të datës 4. 10. 1922. Ditën e 5 tetorit gjimnazi përuroi veprimtarinë e tij me një bazë materiale modeste, me pak banga të vjetra, tavolina, shpendë të balsamosur e disa harta. Klasa e parë zhvilloi mësimet në bazë të programit shqip-latinisht. Nxënësit u ndanë në grupe që mësonin frëngjisht dhe latinisht. Programi ishte hartuar nga Ministria e Arsimit. Gjimnazi pati 4 mësues dhe një zëvendësdyrëtor. Me gjithë vështirësitë e shumta gjatë vitit të parë, Gjimnazi mbeti dhe vazhdoi të bëhej një institut arsimor nga më të rëndësishmit në vendin tonë. Gjimnazi u bë një qendër edukimi dhe arsimimi pa dallim krahine, feje apo ideje; ai mori karakter laik, pasi filloi të frekuentohej nga të rinj të të gjitha besimeve dhe nga krahina të ndryshme të vendit. Gjimnazi u bë fillimi i një tradite me vlerë, që do të ndikonte pozitivisht në të ardhmen, me një rreze veprimi në shkallë kombëtare. Është një nder për ne të përmendim disa nga mësuesit që iu përkushtuan Gjimnazit të Shkodrës, punën e palodhur të Mësuesit të Popullit Gjergj Canko, apo figura të njohura, si Mati Logoreci, Qamil Bala, Gaspër Beltoja etj. Për punën e lavdërueshme që bëhej në Gjimnazin e Shtetit në Shkodër, janë mjaft domethënëse fjalët e përfaqësuesit të Ministrisë së Arsimit, Mësuesi i Popullit Jani Minga, në provimet e maturës së vitit 1929: "Çdo lëndë, që i përket mësimi klasik, ashtu edhe mësimet të tjera [...] me gjithë kuptimin e fjalës është zhvilluar bukur e me kaq zell e kujdes përmes trupit mësimor, sa që mund të them pa droje, me kryelartësi kombëtare, se në një kohë kaq të shkurtër të së mvarmes tonë si shtet, ndodhemi me fat të mirë pranë godinës së madhe, të quajtur Universitet".²

Më tej, duke përballuar sfidat e kohës gjimnazi vazhdoi normalisht veprimtarinë e tij mësimore-edukative me nxënësit, derisa e ndërprente vitet e luftës. Në mbarim të vitit arsimor 1938-1939, shkolla kishte rreth 800 nxënës dhe 25 mësues, me dyer Anton Dede dhe mësues Skënder Luarasi, Pashko Geci, Filip Fishta, Irfan Tërshana, Simon Rrota etj.

Z. Ahmet Lohja, ish-nxënës i gjimnazit, na ndihmon me kujtimet e tij të cilat, për hir të së vërtetës, janë të mbushura me nostalgji e mall: "Godina ka qenë pranë shkollës ekzistuese, tek ish-kazërma e ushtrisë turke, një godinë e vitit 1905. Shkolla kishte dy kate: në katin e parë gjendeshin kryesisht klasat për mësim, ndërsa në katin e dytë skena ku zhvilloheshin shfaqje të ndryshme, si dhe disa dhoma që u shërbenin nxënësve që ishin pjesë e bandës muzikore për t'u praktikuar. Shkolla ishte e ndarë në dy profile: *real*, ku përfshiheshin grupi i lëndëve shkencore dhe *klasik*, në përbërje të të cilit ishte grupi i lëndëve shoqërore; në fund të 4 viteve jepeshin provimet e shtetit". Në përshkrimin e shkollës z. Lohja shton ekzistencën e një palestere model, të pajisur me të gjitha mjetet e nevojshme, si hekur, paralele, shkalla suedeze, trarë ekuilibri etj. Shkolla bënte një punë shumë të mirë edhe për aktivizimin e nxënësve në punë të ndryshme në dobi të komunitetit.

Në gjimnaz vinin kryesisht nxënës nga konvikti "Malet tona". Në kohën e Zogut trajtimi financiar i mësuesve ishte shumë i mirë. Ata ishin njerëz të shkolluar në vende të ndryshme

---

² Dedja B., Ceka N., et al., 2003. "Historia e arsimit dhe e mendimit pedagogjik shqiptar", Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Tiranë: f. 473.

evropiane dhe sollën me vete teknika dhe metodogji përparimtare në dhënien e një mësimi bashkëkohor, si p. sh., projektor me filmime të ndryshme për natyrën dhe kafshët. Një ndër këta mësues ishte z. Rustem Lopçi, që më vonë do të përgatiste librat e lëndës “mësim sendesh” (sot përkon me diturinë e natyrës). Vlerësimi në atë kohë ishte me nota, si sot, nga 4 deri në 10. Është për t’u përmendur që në ato vite të gjithë nxënësit ishin djem. Në vitin 1942, për shkak të luftës, shkolla mbyllet. Duhet të theksohet fakti se një pjesë e mirë e aktivistëve të kësaj lufte do të jenë vetë nxënësit e shkollës, të mbushur me idenë e lirisë dhe pavarësisë. Pas viteve të luftës, shkolla i hapi prapë dyert me emrin që njihet edhe sot, shkolla e mesme e përgjithshme “28 Nëntori”, duke u dhënë mundësi nxënësve që lanë përgjysmë studimet të rikthehen. Këtu zoti Lohja kujton se, krahas shokëve të vet, në klasë kishin edhe një vajzë me emrin Gjylter Pipa, sportiste në hedhje gjyleje, si dhe shumë nxënës të ardhur nga shkollat fetare aso kohe të mbyllura. Procesi mësimor vazhdoi normalisht dhe do të ishin këta nxënës kandidatët e parë për të shkuar me studime jashtë vendit, që më pas erdhën si specialistë nga më të mirët e atyre kohërave në shumë drejtime. Kjo shkollë ka dhënë ndihmësë të paçmuar për përgatitjen e udhëheqësve dhe shkencëtarëve të ardhshëm dhe në edukimin e brezave të rinj. Përherë gjimnazi do të kujtojë emrat e bijve të vet, që i mbajti dhe i shkolloi me frymë diturie dhe atdhedashurie; janë këta bij që po udhëheqin me dinjitet këtë qytet dhe këtë popull drejt realizimit të ëndrrave të të gjithë shqiptarëve, përfshirjen denjësisht në rrjedhat evropiane.

Bibliografi

Dedja B., Ceka N., et al., 2003. “*Historia e arsimit dhe e mendimit pedagogjik shqiptar*”: Ministria e Arsimit dhe e Shkencës, Tiranë.

Nathanaili, V., 2011. “*Reforma dhe legjislacioni në arsimin parauniversitar. Çështje, praktika dhe performanca. Rasti shqiptar*”: Albanian University Press, Tiranë.

Kujtime të z. Ahmet Lohja, ish-nxënës i gjimnazit të Shkodrës.

Në qendër, Mirash Ivanaj, drejtor i gjimnazit të Shkodrës, v. 1925-1930.

Nxënës të gjimnazit të shtetit në Shkodër

MARELA GUGA

Specialiste e lartë e muzeumeve dhe e trashëgimisë kulturore

Doktor në “Shkenca historike”, bachelor në Histori-Gjeografi pranë Fakultetit Histori-Filologji, Universiteti i Tiranës.

kontakt: marela.guga@yahoo.com

HISTORIKU I ARSIMIT NË RRETHIN E BERATIT

Pozicioni gjeografik i Beratit

Berati kufizohet me qarkun e Korçës, të Fierit (përkatësisht rrethet Fier, Lushnjë dhe Mallakastër), të Elbasanit (përkatësisht rrethet Elbasan dhe Gramsh) dhe Gjirokastrës (rrethi Tepelenë).

Pak fjalë rreth origjinës së emrit të qytetit

Berati është një nga qytetet më të lashta të Shqipërisë, me jetë të pandërprerë deri në ditët tona. Fillesat e tij shtrihen deri në kohët ilire, në shek.VI-V para Krishtit. Mendohet se qyteti u themelua më 313-310 p.k. si qytet kështjellë i Dasaretëve. Në dokumentat historike të kohës njihet me emra të ndryshëm. Polibi në vitin 216 para Krishtit apo Tit-Livi në vitin 200 p.k. i referohen qytetit me emrin Antipatrea, i cili mendohet të jetë emri i parë i qytetit. Më vonë, historia tregon se emërtimi i qytetit ka ndryshuar dhe në periudha të ndryshme është njohur me emra të ndryshëm. Pas pushtimit romak në shek. II p.k. u quajt prej tyre Albanorum Oppidum, *Fortesa e Arbërve*. Në shek. V njihet me emrin Pulheriopolis (sipas emrit të perandores bizante Pulheria) që në latinisht ka kuptimin *i pasur*, *i shkëlqyer*, *i fortë*, ndërkohë që gjatë invazionit bullgar (976-1018), njihej me emrin Belgrad, *qytet i bardhë*, emër që e mbajti gjatë gjithë pushtimit turk, deri në vitin 1839 kur qytetin filloi të njihej si Berat.

HISTORIKU I ARSIMIT NË RRETHIN E BERATIT

Arsimi në Shqipëri në fillim të viteve 1920 u përfshi në përpjekjet për kombëtarizimin, demokratizimin, laicizimin dhe njësimin e strukturës e përmbajtjes së shkollës shqipe. Pjesë e kësaj lëvizjeje u bënë forcat më progresiste të shoqërisë shqiptare. Por rruga e zhvillimit të arsimit u përball me vështirësi dhe pengesa, që lidheshin me faktorë ekonomikë dhe social-psikologjikë, të cilat prekën edhe Beratit. Në vitin shkollor 1920-1921, në rrethin e Beratit shkollat fillore arrinin në 20, por të dhënat duken kontradiktore, sa kohë që këshilli i pleqësisë së nënprefekturës së Beratit, po për këtë vit shkollor, informonte për funksionimin e vetëm 9 shkollave. Gjatë vitit shkollor 1921-1922 kuadri arsimor që punonte në këto shkolla u rrit, duke shkuar në 40 mësues, nga të cilët 11 ishin mësuese femra, por nga ana profesionale kishte probleme, pasi një pjesë e tyre nuk kishte formimin përkatës pedagogjik: 2 ishin me arsim gjysmë të lartë, 9 me arsim të mesëm, 21 me arsim gjysmë të mesëm dhe 8 me arsim fillor. Po për këtë vit shkollor, fondi i akorduar nga Këshilli i Ministrave për zhvillimin e arsimit në Berat ishte 8% ose 170 380 fr. ari, nga 2 103 010 fr. ari, që ishte fondi total për arsimin, përfshi dhe buxhetin e Ministrisë së Arsimit. Fondi do të shkonte për përmirësimin e infrastrukturës së shkollës qytetëse, shkollave fillore, si dhe për ndërtimin e shkollave të reja.¹

Gjendja e keqe e arsimit në prefekturë përcillet jo vetëm nga relatimet e inspektorëve të arsimit, por dhe nga pleqësitë. Kështu, në protokollin e pleqësisë së Skraparit, e majit të vitit 1921, shkruhej: “Shkolla nuk ka dhe vendi ndodhet në errësirë”,² ndërsa kryepleqësia e nënprefekturës së Fierit i kërkonte qeverisë hapjen e një shkolle për vajza, si nevojë e komunitetit të Fierit.³ Në raportin e prefekturës, dërguar Ministrisë së Punëve të Brendshme, gjendja e arsimit gjatë vitit 1922 paraqitej tejte e vështirë, madje, për nënprefektin e Fierit, Koço Kota do të pohonte: “Kjo gjendje arsimore nuk paraqet figurën e dëshiruar. Pa ndryshuar sistemi, vështirë të zhvillohet arsimi”. Kërkesat e popullit për hapjen e shkollave vinin në rritje, por numri i tyre vazhdonte të mbetej i ulët. Fshati Sadovicë kërkonte hapjen e shkollës, e cila, si edhe disa shkolla të tjera shumë më të vjetra se ajo, nuk u hapën, për shkak të buxhetit të vogël për arsimin (në Sadovicë funksiononte vetëm një shkollë private

¹ Revista “*Hylli i dritës*”, nr. 5, 6, viti 1924.

² *AQSH*, f. 152, d. 783, v. 1921.

³ *AQSH*, f. 223/1, d. 3, v. 1920.

fetare).⁴ Kërkesë për rihapjen e 7 shkollave të mbyllura bënë dhe banorët e Divjakës dhe Ngurzës në nënprefekturën e Lushnjës.⁵

Si masë paraprake për ngritjen e nivelit arsimor, ministria mendonte kualifikimin e mësuesve. Nga prefektura e Beratit do të kualifikoheshin 15-20 mësues, për 1-2 vjet, në shkollën normale provizore.⁶ Ndryshime në sistemin arsimor kërkuan dhe vetë inspektorët e arsimit, ata shprehen për përmirësimin e programeve dhe teksteve, rritjen e nivelit të mësimdhënies dhe drejtimin më të kualifikuar të shkollave.⁷

Gjatë vitit 1922, në Berat funksiononin shkolla në katër lagjet e mëdha: në “Murat-Çelebi” funksiononte shkollë fillore mashkullore me 73 nxënës, në lagjen “Uzgurli” ishte shkolla e “Tregut” ku mësonin 73 nxënës, në lagjen “Mangalem” ndodhej shkolla me të njëjtin emër, e cila ishte shkollë e përzier me 89 nxënës, ndërsa në lagjen “Kala” funksiononte një shkollë me 68 nxënës.

Formimi i nxënësve me aftësi praktike në punimet artizanale me dorë, në bujqësi, vizatim etj. ishin kërkesa të kohës, prandaj në shkollat e prefekturës së Beratit u kërkuar profesionalizimi i arsimit dhe futja e sa më shumë orëve praktike në programet e tyre. Mësuesi i vizatimit në fshatin Halilaj, i diplomuar në shkollën “Beleari” në Athinë, sugjeronte orë suplementare në kaligrafi dhe vizatim, ndërsa mësuesja Margarita Mekshaj futi si orë praktike në shkollë punimin e leshit.⁸ U kërkuar që në çdo shkollë të krijoheshin muzeume shkollore, me koleksione të punimeve të ndryshme të nxënësve.

Problemi i arsimit dhe sidomos përgatitja e plotë arsimore do të vijojë të diskutohet edhe në kongreset e tjera të arsimit. Më 22 korrik, deri më 3 gusht të vitit 1922, për të hedhur një hap përpara drejt arsimit kombëtar, u mbajt Kongresi II i Arsimit. Morën pjesë 40 delegatë nga prefekturat e Beratit, Durrësit, Shkodrës, Korçës, Gjirokastrës, si dhe përfaqësues të Ministrisë së Arsimit. Ky kongres u vlerësua si përpjekje në proces dhe vazhdimësi për përparimin e shkollës. Nga Berati shkuan Gjon Minga dhe Abedin Shkëmbi.⁹

Zyra arsimore e Beratit, për vitin mësimor 1922-1923 njoftonte funksionimin e 6 shkollave fillore në qytetin e Beratit, me 16 mësues, respektivisht: shkolla fillore qendrore mashkullore, me 6 mësues; shkolla qendrore femërore 5-klasëshe, me 4 mësues; shkollat në Goricë, Kala dhe ajo e zonës së Tregut, që ishin 2-klasëshe, me nga 1 mësues secila.¹⁰ Arsyeja pse në qytetin e Beratit funksionojnë 6 shkolla, thuhej në një raport të prefekturës së Beratit, është sepse lagjet e tij kanë shtrirje dhe janë larg nga njëra-tjetra. Sipas raportimit të pleqësive të qarkut të prefekturës, gjatë mbledhjes së muajit maj të vitit 1922, mungonin mësuesit. Pleqësitë e fshatrave Drobonik dhe Sinjë kërkonin plotësimin me staf mësimor, “mbasi atje ndërtesat shkollore ishin gati”. Kërkesë për një mësues në shkollën e tyre të përbashkët, në fshatin Duhanas, bënë edhe pleqësitë e fshatrave Duhanas, Uznovë, Mimias, Vodicë.¹¹ Emergjente raportohej nga kryepaqësitë gjendja arsimore në zonat periferike të

⁴ Muzeu Historik Berat, dosja “Arsimi në Prefekturë, viti 1924”, faksimile.

⁵ D. Papa, Xh. Dushniku, “Historia e arsimit në Berat”, f. 120, v. 1980.

⁶ AQSH, f. 152, d. 783, v. 1921.

⁷ AQSH, f. 152/3, d. 942, v. 1922.

⁸ AQSH, f. 152, d. 43, v. 1922.

⁹ K. Dervishi, “Historia e shtetit shqiptar 1912-2005”, f. 187, Tiranë 2006.

¹⁰ D. Papa, Xh. Dushniku, “Historia e arsimit në Berat”, f. 106, v. 1980, Muzeu Historik Berat.

¹¹ D. Papa Xh. Dushniku, vepër e cituar, f. 107.

prefekturës dhe kërkohej hapja e shkollave të reja. Në vitin 1922, rrethi i Qendrës, Berat, kishte 100 fshatra me 30 841 banorë, por funksiononin vetëm 13 shkolla, ku arsimoheshin 548 fëmijë. Numri i shkollave në krahasim me nevojat ishte tepër i ulët dhe jo të gjithë fëmijët e regjistruar e frekuentonin shkollën rregullisht, gjë që tregonte se niveli arsimor në këto zona ishte akoma më i ulët se shifrat e raportuara. Fshatrat me shkolla ishin: Paftal, Mbreshtan, Vokopolë Urë, Poshnjë, Allambrez, Perondi, Malëshovë, Molisht, Qereshnik, Donofrosë, Drenovicë, Lapardha dhe Bargullas.¹² Gjatë vitit shkollor 1921-1922 u hapën shkolla të reja në Sinjë, Sadovicë, Pobrat, Drobonikë, Tomorr dhe Kapinovë, duke e çuar në 19 numrin e shkollave në vitin 1923,¹³ ndërsa kryeministri A. Zogu deklaronte në parlament më 16 qershor 1923 se në prefekturën e Beratit vepronin 61 shkolla fillore.¹⁴

Përpjekje serioze për të rritur standardet arsimore, ndërmori edhe Noli, gjatë qeverisjes së tij gjashtëmujore. Në qytetin e Beratit, gjatë vitit 1924, funksiononin 6 shkolla fillore dhe 1 e mesme, me 663 nxënës dhe punonin 19 mësime. Më 12 gusht 1924, u mbajt Kongresi III Arsimor, pasi, sipas Luigj Gurakuqit, “koha e të hapunit shkolla po afrohet e kurrëgjatë s’është ba, ndaj jemi të dëshpëruar”.¹⁵ Kuvendi e vendosi arsimin “mbi baza shkencore dhe demokratike”. Kongresi miratoi hapjen në qytetet Berat, Durrës, Elbasan, të gjysmëgjimnazëve, që do të ndiqeshin nga djem që kishin mbaruar plotoren; me përparësi u pa hapja e tyre në qytetin e Beratit dhe Durrësit.¹⁶ Po gjatë këtij viti, më 20 tetor 1924, u krijua Lidhja e Përgjithshme e Arsimtarëve me degë në gjitha prefekturat, përfshi edhe Beratin. Kryetar i saj ishte Kiço Konomi.¹⁷ Qëllimi i këtij organizimi ishte përparimi dhe lartësimi moral dhe shoqëror i mësuesve dhe përmirësimi i gjendjes së tyre ekonomike. Në qarkun e Beratit funksiononin 6 shkolla në qytet, ku punonin 19 mësues dhe mësonin 663 nxënës, nga të cilët 211 ishin vajza. Shkollat kishin këtë shpërndarje: në lagjen “Murat Çelebi” kishte dy shkolla, një shkollë të përzier dhe një plotore mashkullore. Në këto shkolla mësonin 265 nxënës. Në shkollën e përzier kishte 3 klasa me 60 nxënës, nga të cilët 26 ishin femra. Në shkollën plotore mashkullore punonin 5 mësues, të cilët mësonin 205 nxënës. Në lagjen “Mangalem” funksiononte një shkollë femërore me 5 klasa dhe 5 mësues, të cilët mësonin 123 nxënës. Në lagjen “Uzgur” funksiononte shkolla e Tregut, me 3 klasa dhe 3 mësues dhe frekuentohej nga 123 nxënës, ishte shkollë mashkullore. Në lagjen “Kala” shkolla ishte e përzier. Në të shkonin 80 nxënës dhe punonin dy mësues. Në lagjen “Goricë” kishte vetëm një shkollë të përzier dyklasëshe, me dy mësues dhe 64 nxënës.¹⁸

Situata infrastrukturore në prefekturë, si në gjithë vendin, vazhdonte të ishte e keqe. Një dokument, i vitit 1922, na informon mbi gjendjen e shkollave në Berat: “Në këtë kohë të ftohtë të stinës së dimrit janë përhapë sëmundje, si grip, fruth, kollë e bardhë dhe çerdhet e këtyre sëmundjeve janë ba shkollat, për arsye se këtyre u mungon kryekëput zjarrmi

¹² AQSH, f. 195, d. 3, v. 1922.

¹³ AQSH, f. 195, d. 83/II, v. 1922.

¹⁴ K. Dervishi, “Historia e shtetit shqiptar 1912-2005”, f. 188.

¹⁵ Historia e arsimit dhe mendimit..., f. 407.

¹⁶ Po aty, f. 409.

¹⁷ AQSH, f. 195, d. 34, v. 1924.

¹⁸ D. Papa, Xh. Dushniku, “Historia e arsimit në Berat”, f. 109, v. 1980, Muzeu Historik Berat.

e ngrohtësia e nevojshme”.¹⁹ Gjatë vitit 1924, gjendja e shkollave në qytetin e Beratit arshivohej e mirë, optimalisht funksionale, sipas zyrës së arsimit të Beratit, por nuk ishte e tillë në nënprefekturat Fier, Lushnjë, Mallakastër dhe Skrapar. Në Mallakastër, shkolla e qendrës, që përmblihte 6 fshatra: Hekal, Kutë, Fratar, Drizar, Cakran dhe Lofkend, evidentoheshin mungesa në godinat shkollore, madje, edhe atje ku ndërtesat ekzistonin, ato ishin me kapacitete të vogla dhe jofunksionale, ndërsa pleqësia nuk interesojë fare për to. Në Lushnjë, sipas kësaj zyre, shkolla plotore me 140 nxënës ishte në gjendje të keqe, aq sa nuk mund të quhej shkollë. Disa shkolla, edhe pse ndodheshin pranë kishave dhe varreve, për t19u bërë funksionale kërkonin një investim mbi 100 mijë lireta. Shkolla plotore e Fierit, e nisur që në kohën e Turqisë, ende nuk kishte përfunduar dhe kërkonte ende një fond prej 18 mijë fr. ari, ndërsa në Bishanakë shkolla vijonte të ishte në objekt me qira. Kjo gjendje kushtëzonte numrin e nxënësve.²⁰ Në vitin 1924 vazhdonin të qëndronin hapur shkollat në: Paftal, Vokopol, Malëshovë, Bargullas, Perondi, Allambrez, Drenovicë, Poshnje dhe Kapinovë. Shkollat ishin fillore triklasëshe. Në këtë periudhë, numri i shkollave pësoi rrudhje. Në fund të dhjetorit 1924-ës, vepronin 9 shkolla, të cilat frekuentoheshin nga 388 nxënës.²¹ Mbështetja financiare gjatë vitit 1924 ishte tepër e vogël, në krahasim me nevojat që kishte arsimit në prefekturë. Kështu, për arsimin në Berat, fondi i akorduar ishte 3 710 fr. ari, për Lushnjën 3 060 fr. ari dhe Skraparin 560 fr. ari.

Historiku i ngritjes dhe funksionimit të shkollave fillore shqipe në Berat lidhet edhe me hapjen e disa konvikteve pranë tyre. Hapja e shkollës bujqësore në Lushnjë, në vitin 1922, u shoqërua me hapjen e një konvikti.²² Në manastirin e Ardenicës funksiononte një shkollë, por kushtet ekonomike të zonës së Myzeqesë bënë të domosdoshme ndërtimin edhe të një internati, me kapacitet prej 150 nxënës, nga të cilët 30 nxënësit më në nevojë do ta ndiqnin falas. Për vitin shkollor 1925-1926 u ngrit internati në Skrapar, me 40 nxënës, i cili u mbyll në vitin 1931, i cili kishte për qëllim luftën kundër analfabetizmit.²³ Në vitin 1925, pothuajse në çdo lagje të Beratit, u hapën shkolla mbrëmjeje, të cilat ndiqeshin nga 271 nxënës. Nxënësit u ndanë në dy nivele: analfabet dhe ata që kishin pak njohuri. Këto kishin formën e kurseve kundër analfabetizmit.²⁴

Por “për të luftuar analfabetizmin, që “kishte lëshuar rrënjë, për fat të keq”, zyra e arsimit kërkonte shtimin e shkollave fillore. Ky qëndrim u përvijua edhe nga shoqëria *Bashkimi*, në vitin 1924, e cila, me një qarkore drejtuar prefekturës, nënvizonte se lufta kundër analfabetizmit është “shkaku i së keqes, mjerimit, fatkeqësisë së popullit. Përpikuni të ngrini shkolla nate, për këtë shërbim edhe mësuesit nuk kursehen”, përfundonte qarkorja.²⁵ Por arsimit në prefekturë nuk po formëzohej. Ai vazhdonte të mbetej në nivel të ulët dhe, krahasuar me zonat rurale ku jetonte 50% e popullsisë, niveli arsimor në prefekturën e Beratit ishte akoma më i ulët.

Në prefekturën e Beratit, më 23 qershor të vitit 1921, u hap në Libofshë të Myzeqesë

¹⁹ AQSH, f. 204, d. 2, v. 1922; Muzeu Historik Berat, faksimile e raportit të pleqësisë, qershor 1922.

²⁰ AQSH, f. 220, d. 9, v. 1924, fleta 20.

²¹ Muzeu Historik Berat, dosja “Arsimi në Prefekturë, v. 1924”, faksimile.

²² AQSH, f. 152/1, d. 962, v. 1922.

²³ “Shqipëria më 1937”, vëll. I, f. 166, botimi i vitit 1938.

²⁴ Muzeu Historik, Berat, dosja “Arsimi në prefekturë, v. 1925”.

²⁵ Muzeu Historik, Berat, dosja “Shoqëria Bashkimi, Berat”, faksimile.

Statistika për shkollat e prefekturës së Beratit, për vitin arsimor 1924/25

Nënprefektura	Lloji i shkollës	Nr. i klasav	Nr. i mësuesve	Nr. i nxënësve
Berat				
Shk. "Murat- Çelepias"	plotore mashkullore	5	5	225
Shk. "Mangalem"	femërore	5	5	142
"Shk. e Tregut"	mashkullore	3	3	173
Shk. "Murat-Çelepias"	e përzier	3	2	91
Shk. "Goricë"	e përzier	2	2	68
Shk. "Kala"	e përzier	1	2	79
Drenovicë	kolektive			34
Paftal	kolektive			37
Allabrezë	kolektive			30
Kurjan	kolektive			37
Luar	kolektive			39
Vokopolë	kolektive			47
Perondi	kolektive			65
Poshnjë	kolektive			40
Malishovë	kolektive			36
Bargullas	kolektive			41
Kapinovë	kolektive			40
Lushnjë & 12 fshatra	plotore mashkullore			130
	fillore femërore			
Fier & 6 fshatra	plotore mashkullore			269
	fillore femërore			160
Skrapar				
Vërzhezhë				58
Ermenjë				30
Sevrani				30
Backë				42
Mallakastër qendër Ballsh	6 shkolla			
Shuma	49 shkolla			2947

---

e para shkollë e mesme bujqësore. Ajo ishte shkollë praktike dhe u vinte në ndihmë fermerëve. Të gjithë ata që kishin mbaruar arsimin fillor 5-klasësh, sipas vendimit të Kongresit Arsimor të vitit 1920, do të mund të vazhdonin këtë shkollë. Aty do të formohej bujku i ri me kulturë, themeli i një ndërtese të qëndrueshme, mbi të cilën do të ngrihej

ndërtesa e përparimit të popullit. Në fillim kishte numër të kufizuar nxënësish, 16 vetë, në vitin 1929-1930, numri i tyre shkoi në 53 nxënës.²⁶ Jeta e saj ishte plot peripeci, e hapur dhe e mbyllur disa herë. Në vitin 1922, prefektura e Beratit kërkoi një kredi prej 4000 fr. ari, që shkolla të mos mbyllej.²⁷ Në dhjetor të vitit 1928, u stabilizua si shkollë 4-vjeçare. Në tri vitet e para të kësaj shkolle zhvillohej më pak teori dhe më shumë praktikë. Lëndët që zhvilloheshin ishin: gjuhë, histori, dituri natyre, fizik, kimi, zooteknikë, agrimensurë, gjeografi dhe matematikë.²⁸ Në vitin 1933, shkolla u mbyll nga reforma, për t19u çelur sërish si shkollë pune, prej reformës së vitit 1938. Kjo e dëmtoi ecurinë e punës së saj. Shkolla praktike bujqësore e Lushnjës ishte një shkollë me një numër të vogël nxënësish. Drejtor i shkollës, deri në vitin 1938, ishte Ago Agaj, me mësues Alajdin Toptanin, Hysni Jenisherin, Masar Karaosmanin etj., të specializuar në shkolla të ndryshme profesionale jashtë shtetit. Për praktika mësimore, në vitin 1930, shkolla kishte 30 ha tokë arë, për drithra dhe pambuk, 4 ha kopshtari dhe perime, me rreth 2 mijë rrënjë hardhi, 4 ha për fidanishte 1 dhe 2-vjeçare, 60 mijë rrënjë ara, kumbulla, lajthi, ullinj etj., si dhe 8 ha për livadhe. Veç këtyre, shkolla i dha rëndësi të veçantë kultivimit të krimbit të mëndafshit, me farë të ardhur nga Japonia dhe Iraku. Për punimin e tokës kishte 3 traktorë. Për praktikën zooteknike ishin 150 kokë dele, një pjesë të racës merinos, pak lopë, lepuj dhe shpendë të ndryshme.²⁹

Meritë e shkollës është se futi, për herë të parë në prefekturën e Beratit, kultivimin e pambukut. Shkolla Bujqësore e Lushnjës ndikoi në formimin kapitalit njerëzor, nëpërmjet arsimit të tyre, në zhvillimin e kulturës agrare.³⁰

Në shkolla punonin mësues me shkollime të ndryshme, ata që kishin mbaruar gjimnazin grek ose turk, por me përvojë në mësimdhënie; mësues me gjysmë gjimnaz grek ose turk; mësues me kurs normal, të kryer në kohën e pushtimit austriak; mësues me arsimin e shkollës qytetëse greke dhe turke dhe me kurse normale, si dhe mësues me arsimin fillor kombëtar,³¹ të cilët mbartnin mangësi të karakterit shkencor dhe pedagogjik dhe nuk mund t'i shërbenin një sistemi arsimor në reformim; vazhdonin gjithashtu të punonin si mësues dhe ata me kurse të shkurtra specializimi, por me përvojë të gjatë pune. Inspektori i arsimit në Berat, në 14 prill të vitit 1925, relatonte se në qarkun e Beratit kishte 28 mësues, në Lushnjë 16 mësues, në Mallakastër 8 mësues, në Skrapar 6 mësues dhe në Fier 10 mësues. Në vitin 1925, drejtoria e përgjithshme përgatiti ligje organike, projektligje për kategorizimin e arsimtarëve, programe për gjimnazin, si dhe u akorduan bursa. Më 1 shtator të vitit 1925, në Berat u hap gjimnazi real dhe, paralelisht me gjimnazin, më 29 tetor të po atij viti, në drejtimin e mësuesve Sokrat Nikolla, Petro Koçimare, Dhimitër Përmeti, Perikli Konomi, Vaid Isufi dhe Gjergj Haxhimihali, u hapën dhe 5 shkolla mbrëmjeje në çdo lagje ku vijonin shkollën 271 nxënës. Nxënësit u ndanë në dy nivele: analfabetët dhe ata që kishin pak njohuri. Këto kishin formën e kurseve të analfabetizmit.³²

²⁶ “*Bujqësia*”, nr. 4, viti 1930, f. 8.

²⁷ *AQSH*, f. 152/1, d. 962, v. 1922.

²⁸ *Fletore Zyrtare*, 4 tetor 1928, f. 1.

²⁹ “*Bujqësia*”, nr. 4, viti 1930, f. 11-16.

³⁰ *Historia e arsimit dhe mendimit...*, f. 496.

³¹ *Muzeu Historik, Berat*, dosja “Arsimi në prefekturë”, v. 1938, faksimile.

³² *Muzeu Historik, Berat*, dosja ‘Arsimi në prefekturë’, v. 1925.

Më 1 shtator të vitit 1926, hapën dyert për arsimimin e nxënësve në qytetin e Beratit këto shkolla: plotore mashkullore në lagjen “Murat-Çelepi”, e cila fillonte nga klasa e tretë deri në klasën e gjashtë, ku punonin 6 mësues, 1 prej tyre ishte mësues besimi; shkolla në “Mangalem” me 5 klasa dhe 4 mësues; “Shkolla e Tregut”, e cila frekuentohej nga fëmijë të disa lagjeve, ku punonin 3 mësues; një shkollë fillore e përzier në lagjen “Murat-Çelepi” me 2 mësues, shkolla në “Goricë” “Kala” dhe “Vakëf”, secila kishte nga 1 mësues me 1 klasë.³³ Prefektura kishte edhe një shkollë qytetëse treklasëshe. Ishte shkollë plotësuese e nivelit fillor dhe jepte njohuri të nevojshme për të startuar në shkollën normale.³⁴ Qytetësja e Beratit ndodhej në lagjen “Mangalem” dhe kishte 246 nxënës. Kjo shkollë gëzonte emër të mirë, aty punonin mësueset: Eleni Llavda, Thanas Paftali, Shazije Spathara, Hysni Guri dhe Emire Kuçi.

Me shpalljen e monarkisë konstitucionale, me Mbret Zogun I, u përqendrua vëmendja në ndërtimin e një sistemi arsimor të efektshëm dhe u kryhen reforma paralelisht me sjelljen e institucioneve. Prefektura vazhdonte të kishte një kapacitet të vogël mësuesish dhe numër të kufizuar shkollash. Në raportin për tremujorin e parë të vitit 1928, prefektura raportonte sistem arsimor efektiv, por numri i shkollave, sipas tij, vazhdonte të mbetej i ulët. Të dhënat statistikore për vitin shkollor 1929-1930, të krahasuara me vitin 1924, nuk janë vlerësuese për situatën arsimore në prefekturë. Vetëm në fshatin Bargullas kemi rritje të numrit të nxënësve, nga 41 në vitin 1924, shkoj në 154 në vitin 1929/1930 dhe Drenovicë nga 36, në 86; ndërsa në Malishovë, Kapinovë, Poshnje dhe Paftal rritja ishte e vogël.³⁵ Në këtë qark funksiononin 17 shkolla, me 1060 nxënës dhe 28 mësues, nga të cilat, 7 ishin në qytet, ndërsa, në vitin 1939, numri i shkollave shkoj në 21.

Në Berat kemi vetëm një shkollë femërore, në lagjen “Mangalem”, ku mësonin rreth 121 nxënëse, ndërsa numri i përgjithshëm i nxënësve femra, që merrnin arsimin e detyrueshëm në Berat, shkonte në 219.³⁶ Në vitin 1927, kemi këtë panoramë arsimore: 54 shkolla fillore, 2 të mesme, asnjë shkollë plotore, në të cilat punonin 75 mësues dhe 7 mësuese femra. Numri i nxënësve që vazhdonin arsimin foshnjor, fillor dhe plotor ishte 2609, nga të cilët arsimin e mesëm e vazhdonin 56 nxënës. Në prefekturë, arsimin e detyruar e ndiqnin 21% të nxënësve, 12 441 nxënës vijonin rregullisht shkollën.³⁷

Megjithëse qeveria aplikonte bursa për nxënësit cilësorë, investim që bëhej për të ardhmen, në Berat, në vitin 1927, mbaruan studimet e larta universitare 5 studentë, 25 vetë përfunduan gjimnazin, 400 arsimin e ulët fillor dhe 20 studentë shkuan të studionin jashtë shtetit.³⁸ Nga rreth 45 studentë që vazhdonin studimet jashtë, 5 prej tyre iu akordua bursë për të ndjekur studimet në universitetet evropiane.

Në prefekturën e Beratit, gjeografia e shkollave paraqitej shpropocionale në zonat rurale dhe nuk krijonte një sistem nxitës për të rritur formimin arsimor të faktorit punë. Kapaciteti i mësuesve ishte i ulët, ndërsa numri i tyre shkonte në 16. Ato funksiononin vetëm në

³³ D. Papa Xh. Dushniku, vepër e cituar, f. 102.

³⁴ AQSH, f. 152, d. 10, v. 1923.

³⁵ AQSH, f. 204, d. 25, v. 1930.

³⁶ Muzeu Historik, Berat, dosja ‘Arsimi në prefekturë’, v. 1925, faksimile.

³⁷ T. Selenica, “Shqipëria më 1927”, f. 171, Tiranë 1928.

³⁸ Po aty.

Niveli arsimor i prefekturës në vitin 1927

	Kishin mbaruar universitetin	gjimnazin	filloren	Ndodheshin për studime jashtë vendit
Berat	5	25	400	20
Lushnjë	2	5	558	5
Fier	2	25	250	15
Mallakastër	2	6	24	5
Skrapar	2	3	30	-

qendra tradicionalisht arsimore dhe qendra të hershme të zhvillimit ekonomiko-kulturor, në fshatrat Paftal, Mbreshtan, Vokopolë-Urë, Poshnje, Allambrez, Perondi, Malëshovë, Molisht, Qereshnik, Donofrosë, Drenovicë, Lapardha dhe Bargullas. Në Sadovicë, Klos dhe Gorishovë shkollat ishin private, fetare. Për vitin shkollor 1925/26 u hap vetëm një shkollë, ndërsa në vitin arsimor 1926/27 funksiononin rregullisht shkolla e Poshnjes e cila vijohej nga nxënësit e fshatrave Polizak, Arrëz, Çiflik, Musagajas, Kilicas dhe Pashalli dhe ishte fillore 3 klasëshe dhe shkolla e Perondisë, shkollë fillore 4-klasëshe, e cila frekuentohej nga nxënësit e fshatrave Tapi e Madhe, Tapi e Vogël dhe Kuçovë. Në shkollën e fshatit Malëshovë, e cila ishte shkollë 4-klasëshe, arsimoheshin nxënësit e fshatrave Vërtop, Frakull e Drenovicë. Në shkollën Bargullas vinin fëmijët e fshatit Novaj.³⁹

Në qarkun e Beratit funksiononte 1 shkollë fillore në çdo 9 fshatra. Asnjëherë fshatrat nuk u mbuluan me personel mësimor. Nënprefektura e Mallakastrës kërkonte, për vitin shkollor 1927/1928, të hapej shkolla në fshatin Kutë, për fëmijët e 154 shtëpive të këtij fshati dhe fëmijët e fshatit Drizar, që të dy fshatrat kishin 253 shtëpi.⁴⁰ Edhe pleqësia e katundeve Lofkend, Qyçan dhe Lapulec kërkonte të rihapeshin shkollat që u mbyllën nga rënia e sëmundjes së fruthit.⁴¹ Inspektori i arsimit në Berat i kërkonte ministrisë hapjen e shkollës në fshatin Kapinovë, me mësues Izet Buzo. Rihapjen e shkollës kërkonte dhe pleqësia e fshatit Sinjë (kërkesa për mësues në këtë fshat daton në vitin 1922). Më 25 tetor 1927, populli arsimdashës i Sinjës i dërgoi këtë lutje qeverisë: *“Katundi ynë përbëhet prej më tepër se 60 familje muamedane e të krishtera dhe më shumë se 70 fëmijë mund t’i çojmë në shkollë për të marrë arsimin e të mos ngelen në errësirë. Për këtë i jemi adresuar vit për vit, gjashtë vjet rresht, inspektorisë së këtushme, për me emërue një mësues [...], mbasi nevoja e madhe e lyp këtë. Fatkeqësisht, na është dhënë përgjigje negative. Shkak ngushticën e buxhetit, nuk e shohim aq të madh këtë shpenzim, rrogën e një mësuesi kundrejt nevojës së ngutshme”*.⁴² Shkolla e Sinjës, e cila u ngrit me shpenzimet e vetë banorëve, funksionoi vetëm një vit shkollor, ndaj ky komunitet e ripërsëriti kërkesën për funksionimin e shkollës edhe më 6 shtator të vitit 1928. *“Tue çmue vlerën e arsimit, për të edukuar fëmijët tonë, thuhej në kërkesën e tyre, ngrehëm një shkollë me orenditë e saja moderne me ndihmë*

³⁹ D. Papa, Xh. Dushniku, *vepër e cituar*, f. 120.

⁴⁰ *AQSH*, d. 223/1, f. 4, v. 1927.

⁴¹ *Muzeu Historik, Berat*, dosja “Arsimi në prefekturë”, v. 1927.

⁴² D. Papa, Xh. Dushniku, *vepër e cituar*, f. 118.

të popullit duke kursyer nga kafshata e bukës e që na kushtoi më se 100 napolona ari”. Shqetësimi i këtyre banorëve do të vijonte edhe më pas. *“Patëm mirësinë të hapnim këtë shkollë në vitin shkollor 1928-1929, por mjerisht qysh atëhere nuk dimë se për ç’arsye mbeti e mbyllur. Vitin e kaluar i dërguam Ministrisë një lutje, por shkolla nuk na u çel, as përgjigje nuk morëm, gjë që na ka dëshpërue tepër, se 75 fëmijë të moshës së detyrueshme, kanë mbetur duke sjellë lart e posht rrugëvet. Shpresojmë që kjo të hapet vitin e ardhshëm”.* Kryeplaku Irakli Jorgji dhe anëtarët e pleqësisë Ilia Kosta e Mihal Kozma, së bashku me parinë e Sinjës, më 31 gusht të vitit 1932, i përcjellin Ministrisë së Arsimit përsëri një kërkesë për hapjen dhe funksionimin e shkollës.⁴³ Po në heshtje kaloi edhe kërkesa e banorëve të Mbreshtanit për rihapjen e shkollës. Në zonat periferike, nxënësit merrnin vetëm arsimin e ulët fillor, ndërsa niveli kulturor i mësuesve ishte i kufizuar. Në Paftal, Vokopolë, Malëshovë, Bargullas, Perondi, Allambrez, Drenovicë, Poshnje dhe Kapinovë funksiononin shkolla fillore treklasëshe, ku punonin 9 mësues. Në këto zona, edhe pse ligji parashikonte që funksionimi i shkollave të kontrollohej nga këshilli shkollor dhe një pjesë e të ardhurave nga pasuritë komunale, si kullotat, livadhet, vreshtat, hanet, mullinjët etj., të përdoreshin për nevojat e arsimit, ato nuk u përdorën. Mjaft lokale shkollore në këto zona u ngritën me ndihmesën e popullit arsimdashës.

Në prefekturë ishte ngritur dhe vepronte një këshill arsimor, i përbërë nga prefekti, kryetari i bashkisë, inspektori i arsimit, drejtori i shkollës së mesme, 2 intelektualë që zgjidheshin nga këshilli administrativ e këshilli bashkiak.⁴⁴ Për të siguruar mbarëvajtjen e punës në shkolla, në drejtimin didaktik dhe administrativ ishin inspektorët e arsimit rajonal.⁴⁵ Në çdo zyrë inspektorie ishte inspektori dhe instruktori i edukatës fizike. Inspektori shihej si autoriteti më i lartë arsimor. Ai përpilonte në mënyrë permanente raportin analitik të fund vitit arsimor, statistikat sipas formularëve të dërguar nga ministria.

Në vitin 1927, u shkrinë inspektoritë arsimore të qarqeve dhe u krijuan tri inspektori pranë Ministrisë së Arsimit, ndërsa, ana administrative iu ngarkua drejtorive të shkollave. Deri në vitin 1933, në prefekturë vepronin zonat e inspektimit në Berat, Mallakastër dhe Fier. Në qytetet Berat, Gjirokastrë, Korçë, Shkodër e Kavajë u hapën kurset kualifikuese për mësues.⁴⁶ Ligji i vitit 1927 “Për organizimin e arsimit”, i bënte filloret me 5 klasa, të mesmet me 6 klasa. Pjesë e këtij drafti ishte edhe ndalimi i nxënësve të shkollave fillore dhe të mesme të shkonin në kafene e të luanin letra të pashoqëruar nga prindërit. Kjo i përcillet edhe bashkive të prefekturës Berat.⁴⁷

Kushtëzuar nga varfëria financiare dhe niveli i përgjithshëm kulturor dhe shoqëror, themeli, materiali i shkollës, ndërtesa, orënditë, mjetet mësimore didaktike; harta, globe, modele për vizatim e kaligrafi, sistemi metrik etj., mungonin, madje, dhe ato që ekzistonin ishin mbetje të kohës austro-hungareze, në gjendje jo të mirë dhe nuk u përgjigjeshin siç duhej nevojave të nivelit kulturor pedagogjik, që kërkonte koha. Biblotekat mungonin pothuajse në të gjitha shkollat. Vetëm në shkollën plotore mashkullore në Berat ndodheshin

⁴³ Muzeu Historik, Berat, dosja “Arsimi në prefekturë”, faksimile.

⁴⁴ “Ligje, dekret-ligje rregullore, viti 1928”, volumni 5, f. 51, Tiranë, 1939.

⁴⁵ Historia e arsimit dhe mendimit..., f. 462.

⁴⁶ “Shqipëria më 1937”, vëllimi I, f. 166.

⁴⁷ AQSH, f. 205/1, d. 11, v. 1927.

disa libra në gjuhën frënge. Shkollat fillore punonin në kushte të vështira, ndërsa pjesa më e madhe e ndërtesave shkollore, të rrënuara nga koha, nuk plotësonin as kërkesat higjienike. Mungesa e këtyre kushteve kishte shkaktuar përhapjen e shumë sëmundjeve tek nxënësit e shkollave. Kjo panoramë pasqyrohet dhe nga zyra e arsimit në Berat, e cila sugjeroi ngritjen e një komisioni shkollor në fshatra, ku gjendja ishte dhe më problematike, nën drejtimin e krahinarit, për të siguruar fonde për shkollat, për mirëmbajtjen e godinave dhe vijimin e nxënësve, por këto komisione nuk kishin efektivitet. Gazeta “*Vullnet i popullit*” do t’i kushtonte vëmendje në editorialet e saj rolit të komisioneve arsimore në Berat. Komisionet arsimore mbliidhen shpesh, shkruhet në këtë gazetë, për të gjetur mënyrën si mund të ndreqen ndërtesat shkollore, se shifet një e metë e madhe për përparimin e arsimit dhe për sigurimin e shëndetësisë së fëmijëve. Por gjer tani nuk është gjetur mënyra e vërtetë ku të gjinden të hollat. Gjendja e ndërtesave nënvizohet në këtë editorial nuk mund të tolerohet, shkollat janë si haure, që nuk i bëjnë nder arsimit, nuk mund të bëhen lokale pedagogjike për të edukuar dhe shtuar zellin e fëmijve për mësim”.⁴⁸ Në kushte jo normale zhvillohej mësimi në shkollën e qendrës dhe në qytetësen në “Mangalem”, sipas relatorit të arsimit në Berat, Jani Minga. Shkollat, sipas tij, i ngjanin më tepër haureve se një institucioni arsimor, i cili përgatiste kapitalin human.⁴⁹ Në Lushnjë, sipas një raporti të zyrës së arsimit në Berat, “shkolla femërore nuk i plotësonte kushtet si godinë shkollore, mungesë godine kemi dhe në Imshtë”. Zyra e arsimit ndërhyri pranë pushtetit lokal të Fierit për ndërtimin e shkollës plotore, por kushtet nëpër shkolla vazhdonin të mbeteshin jashtë parametrave të kohës.⁵⁰

Gjendja e shkollave ishte tejet problematike në këtë prefekturë. Inspektori i arsimit, në vitin 1930, raportonte se “problemi i ndërtesave shkollore në qytetin e Beratit është fati me të vërtetë në punët e shkollës”. E njëjta situatë artikullohet dhe nga kreu i arsimit, Abduraman Dibra, se “gjendja e ndërtesave shkollore në prefekturën e Beratit është më e keqe se në çdo vend tjetër. Si ndërtesat janë edhe orenditë shkollore, bankat, tryezat, dërrasa e zezë”, por, theksonte ministri, “pa një ndërtesë të mirë shkollore, nuk mund të bëhet mësim si duhet”, ndërsa u lë detyrë përfaqësuesve vendorë të çdo niveli “të gjejnë mënyrën për të shëruar plagët e arsimit tonë kombëtar, ndërsa prefekturës të marrë masa emergjente”.⁵¹ Por nuk ishin vetëm godinat shkollore në gjendje të keqe, inferior ndihej dhe stafi pedagogjik i këtyre shkollave. Vështirë nëse mund t’i cilësoje mësuesit apostujt dhe misionarë të përhapjes së kulturës dhe dijes në popull, kur pagat nuk i merrnin rregullisht dhe punonin në kushte të vështira.

Kontributi në shpenzimet publike, i destinuar për krijimin e kapitalit human, ishte i ulët. Për arsimin shkonte 13% e buxhetit shtetëror, ndërsa godinat shkollore dhe baza materiale sigurohej nga fondi që përcaktohej nga këshilli bashkiak që në të vërtetë ishte tepër i vogël, 5% e buxhetit dhe shpesh herë përdorej edhe në mënyrë abuzive. Në vitin 1926, prefektura shpenzoi për arsimin 105811fr. ari vetëm 14,9% të fondit të përgjithshëm. Shpenzimet për arsimin, në vitin 1927, ishin shpërndarë kështu: Beratit i ishte dhënë një fond prej 70 472 fr. ari, Fierit 20 760 fr. ari dhe Skraparit 14 578 fr. ari. Në vitin 1929, për arsimin

⁴⁸ Gazeta “*Vullneti i popullit*”, 18.7.1930.

⁴⁹ D. Papa, Xh. Dushniku, vepër e cituar, f. 128.

⁵⁰ Muzeu Historik, Berat, dosja “Arsimi në prefekturë”, v. 1940.

⁵¹ *Fletorja Zyrtare*, 10 shkurt 1930.

Tabela nr. 8/3. Personeli mësimor në shkollat fillore, v. 1938

Nënprefeturat	Normalistë	Jonormalistë	Gjithsej
Skrapar	13	2	15
Fier	17	12	29
Lushnjë	22	9	31
Berat	21	23	44
Ballsh	11	7	18

kombëtar nga 5 250 fr. ari, që ishin miratuar, vetëm 4 878 fr. ari u përdorën, ndërsa 8% e fondit u dogj, edhe pse kërkesat ishin të mëdha. Në vitin 1933, zyra e arsimit në Berat ankohet që u akordua vetëm 51% e fondit, 1 945 fr. ari, nga 3 982 fr. ari, që ishte fondi për këtë sektor; pjesës tjetër të fondit iu ndryshua destinacioni.⁵² Fondi 5% për arsimin, i përfshirë në buxhetin e vitit 1930 nga bashkia e Beratit, sipas drejtuesve të arsimit, jo vetëm që ishte i pamjaftueshëm, por nuk mund të përballonte nevojat imediate të arsimit, sepse bashkia ishte në recepsion financiar, si gjithë ekonomia kombëtare, arka e saj ishte bosh, në faliment, madje, stafi mësimor kishte disa muaj që nuk paguhej. Shkollat, për të mbuluar nevojat e tyre, siguronin burime alternative ose donacione. Shembull është shkolla plotore mashkullore në Berat, e cila ua kishte dhënë me *adjudikatë* (me kontratë) oborrin e shkollës tregtarëve që merreshin me shitjen e ëmbëlsirave (sheqerkave), ndërsa shkolla e lagjes “Treg” i kërkonte një shkolle në Paris, Francë, ta ndihmonte me mjete didaktike në vlerën e 22 fr. ari.⁵³

Në zonat ku ekzistonin shkollat, ato frekuentoheshin vetëm nga një numër i vogël i popullsisë; 1/3 e nxënësve të shkollave të fshatit nuk e vijonin rregullisht shkollën. Frekuentimi ishte problematik, sipas drejtorisë arsimore, sidomos në Fier. Në Radesh, qendër komune e prefekturës, shkolla ishte 2-5 km larg qendrës së banuar, godina vërtet ishte shtetërore, por nuk kishte ndriçim. Shkolla e Greçallisë ishte ndërtuar në oborrin e kishës, në vitin 1927, ishte pronë e kishës dhe ndodhej 2-3 km larg qendrës; jo vetëm ishte e pamjaftueshme për nevojat arsimore të komunës, por mungonin kushtet higjienike dhe mjetet e ngrohjes.⁵⁴ Shkolla në Frakull Pasha, e komunës së Levanit, e ndërtuar në tokën e kishës nga populli, në vitin 1930, funksiononte pa asnjë kusht higjienik; kjo shkollë kishte vetëm 16 banka dhe gjendja e godinës, siç raportoj, ishte e keqe. Në Ardenicë, godina e shkollës ishte ndërtuar në vitin 1918, komuna i paguante pronarit një qira prej 180 fr. ari në vit, por nuk i përgjigjej nevojave të komunitetit për arsimim, pasi kishte vetëm 22 banka, mungonte ndriçimi dhe ngrohja. Problematike ishte mbarëvajtja në Mallakastër (Hekal, Cakran, Gorishovë). Në dimër, numri i nxënësve ishte i ulët dhe frekuentimi jo i rregullt. Në fshatra shkollat frekuentoheshin nga meshkujt, ndërsa arsimimit të vajzave nuk i kushtohej rëndësi nga prindërit. Në nënprefekturën e Lushnjës shkonin në shkollë 1 në çdo 47 banorë. Në Skrapar 1 në çdo 52 banorë, po kështu ishin raportet edhe për Fierin

⁵² AQSH, f. 205/1, d. 110, v. 1934, fleta 1.

⁵³ AQSH, f. 220, d. 18, v. 1940.

⁵⁴ AQSH, f. 220, d. 24, v. 1939, fleta 5.

dhe Mallakastrën.⁵⁵ Varfëria ishte një nga arsytet e vijimit jo të rregullt; po aq ndikonin kushtet natyrore, distanca e largët nga shkolla si dhe infrastruktura pasi dëshira për t'iu arsimuar nuk mungonte. “Jemi lajmëruar për t’i dërguar fëmijët në shkollë [...] megjithëse ne dëshirojmë me mish e me shpirt t’i dërgojmë, por mjerisht ndodhemi tepër të vobekt, aq sa me shumë mundim sigurojmë ushqimin e tyre e jo [...] sidomos një fëmijë të dërgohet në shkollë duhet të jetë veshur e mbathur, neve për t’u bërë ballë këtyre nuk është kurrë e mundur, si të vobekt që jemi”, shkruanin një grup banorësh të nënprefekturës së Fierit.⁵⁶

Historia e arsimit të mesëm

Historia e arsimit të mesëm në prefekturë nis me shkollën praktike bujqësore, në Libofshë, më 23 qershor të vitit 1921 dhe vijon me hapjen e gjimnazit të parë shtetëror në Berat, pas shumë përpyekjesh, më 12 tetor të vitit 1925. Gjimnazet në fillim ishin 6-klasëshe, pastaj erdhën dhe u bënë 7-klasëshe. U regjistruan 28 nxënës. Gjimnazi bënte 14 lëndë dhe kishte dy degë, klasike dhe reale (shkencore). Për dy vitet e para, lëndët mësimore ishin të njëjta. Në vitin e tretë dega klasike kishte një program më të gjerë në filozofi dhe psikologji; gjuhë e huaj zhvillohej latinisht (6 vjet), greqishtja e vjetër (5vjet) dhe dy gjuhë të huaja moderne (italisht, frëngjisht ose gjermanisht). Dega reale, kishte një program shkencor të theksuar, zhvillohej gjeometri diskriptive dhe kimi organike. Gjimnazi ndahej në dy cikle: në ciklin e ulët (semimatura) dhe në ciklin e lartë (matura); në çdo cikël kalohej me provim, të cilat ishin me shkrim dhe me gojë. Për të marrë dëftesën e pjekurisë, kandidati jepte provimin e maturës para një komisioni edhe me përfaqësues të Ministrisë së Arsimit. Gjimnazi i jepte çdo nxënësi formim të gjerë dhe të përgjithshëm. Viti shkollor 1925-1926 u mbyll me dy rende, ndërsa në vitin shkollor 1926-1927 u vazhdua me rendin e tretë dhe 1927-1928 me rendin e katërt. Gjimnazi i Beratit kishte 72 nxënës, deri në fund të vitit shkollor 1927-1928, kur dhe u mbyll. Drejtor i saj ishte Sali Çausi (1883-1947), me mësues: Petro Koçimare, Jorgji Ceko, Perikli Konomi, Dhimitër Përmeti, Gavril Meksi, Ruhi Zeko dhe Eduart Patzoldi, ndërsa punëtorë ishin Aziz Sadiku dhe Riza Veli. Mësuesit sipas lëndëve ishin: Sali Çausi jepte matematikë, Perikli Konomi mësues i letërsisë, Jorgji Ceko jepte gjuhë latine, Dhimitër Përmeti jepte greqishten e vjetër, Petro Koçimare jepte frëngjisht, fizikë dhe kimi, Gavril Meksi jepte gjeografi, elemente fiziologjike, artet e bukura. Pas mbylljes së gjimnazit, në Berat u hap shkolla profesionale industriale italiane.

Në vitin 1932, Parlamenti Shqiptar ndaloi vijimin e shkollave të mesme të huaja. U shtetëzuan dhe u monopolizuan shkollat e huaja dhe u vendos një program unik. Shkollat publike shiheshin si e vetmja vatër e formimit të njëtrajtshëm kombëtar të brezave, ndaj kërkohej që shteti t’u mësonte në mënyrë uniforme një kulturë të shëndoshë kombëtare, pa gardhe fetare dhe ndarje besimesh.⁵⁷ Në vitin shkollor 1933-1934, filloi njësimi i arsimit shqiptar, në të gjitha kategoritë e shkollave. Arsimi i detyrueshëm u vu mbi baza ligjore me dekret-ligjin e vitit 1934. Nga kjo reformë arsimore u mbyllën 85 shkolla të kategorive të ndryshme; ndryshime u bënë dhe në arsimin e mesëm. U mbyll shkolla profesionale

⁵⁵ V. Naço, vepër e cituar, f. 127.

⁵⁶ AQSH, f. 252, d. 14, v. 1927.

⁵⁷ *Historia e arsimit dhe mendimit...*, f. 430.

italiane në Berat dhe u krijuan shkollat qytetëse 4-vjeçare, me program teorik dhe praktik, sipas nevojave të prefekturës; u suprimua shkolla bujqësore e Lushnjës.⁵⁸ Shkolla qytetëse mashkullore në Berat, me drejtim bujqësor dhe punim metali ishte shkollë katërvjeçare dhe i përgjigjej shkallës së ulët të gjimnazit, ku specializimi fillonte në vitin e tretë. Tani, shkolla shqiptare po hynte në një fazë të re të zhvillimit të saj, për herë të parë në historinë e arsimit shqiptar kishte vetëm shkolla shtetërore ose publike. Nevojat e rrjetit të arsimit të mesëm për personel mësimor me përvojë profesionale, në prefekturë u materializua me hapjen e disa shkollave të mesme, por këto u përballën me prirjen për t'u mbyllur dhe për t'u zëvendësuar me shkolla profesionale të shkallës së ulët. Në shkurt të vitit 1928, doli vendimi i qeverisë, i cili kufizonte numrin e gjimnazeve vetëm në tre, në gjithë vendin dhe urdhëronte ngritjen e shkollave të ulëta profesionale. Në Berat u mbyll gjimnazi dhe, në vend të tij, u hap shkolla profesionale italiane, për t'u zëvendësuar më pas me shkollën qytetëse dhe, më pas, me atë të punës. Në vitin 1937, niveli arsimor erdhi në rritje, numri i arsimtarëve të lartë shkoj në 18, me arsim gjysmë të mesëm kemi 63 mësues dhe me arsim fillor 1262.

I vetmi institucion arsimor që nxirrte mësues ishte shkolla Normale e Elbasanit. Në vitin 1938, nga 137 mësues që cilët jepnin mësim në prefekturën e Beratit, 84 kishin mbaruar shkollën Normale të Elbasanit. Sipas zyrës së arsimit, situata arsimore në disa komuna të prefekturës vazhdonte të përvijonte e njëjtë edhe në vitin 1939. Sipas një studimi të bërë nga drejtoria arsimore, në mënyrë emergjente kërkohej hapja e 44 objekteve arsimore, ku do të arsimoheshin 3692 nxënës, kryesisht në komunat Vërtop, Molisht, në komunën e Qendrës, Berat, në rajonin e Bubullimës, në rajonin komunal Fier - Shegan, në komunën e Qendrës, Fier dhe në komunën e Betimit në Skrapar. Në vitin shkollor 1939/1940, prefektura e Beratit kishte: 1 foshnjore me 85 nxënës, 12 shkolla fillore në qytet dhe 59 në fshatra. Mbi 7050 nxënës ishin të regjistruar dhe 6147 që vijonin rregullisht. Numri i mësuesve në arsimin e ulët fillor luhatej në 145, ose 10% të numrit të përgjithshëm të arsimtarëve të nivelit fillor në shkallë vendi. Berati renditej pas prefekturës së Korçës, Gjirokastrës dhe Shkodrës për kapacitetet mësimdhënëse.

Bibliografi

- AQSH, vite të ndryshme
 Fletore Zyrtare, vite të ndryshme.
 Gazeta “*Vullneti i popullit*”, 18.7.1930.
 K. Dervishi, 2006. “*Historia e shtetit shqiptar 1912-2005*”, Tiranë.
 Muzeu Historik Berat, dosja “Arsimi në Prefekturë, viti 1924”.
 Papa, D., Dushniku, Xh., 1980. “*Historia e arsimit në Berat*”.
 Revista “*Bujqësia*”, nr. 4, viti 1930.
 Revista “*Hylli i dritës*”, nr. 5, 6, viti 1924.
 Selenica, T., 1938. “*Shqipëria më 1937*”, Tiranë.
 Selenica, T., 1928. “*Shqipëria më 1927*”: Tiranë.

⁵⁸ Ibid, f. 474.

Kursi i plotësimit të arsimtarëve, v. 1925.

Shkolla "Murat Çelebi", v. 1930.

Nxënës të shkollës Bargullas, Berat v. 1930.

Nxënësit e shkollës qytetëse, v. 1937.

Nxënës të shkollës profesionale, midis tyre Thoma Laçka.

Mësuesit: Andrea Kumaraku, Theodhor Papalilo, Pandi Bogadini, Vasil Qirjako, Petro Koçimaro (drejtor), Nazmi Tusha, Enis Ruli, Dhimitër Çani (nga e majta në të djathtë).

REZARTA HEQIMAJ

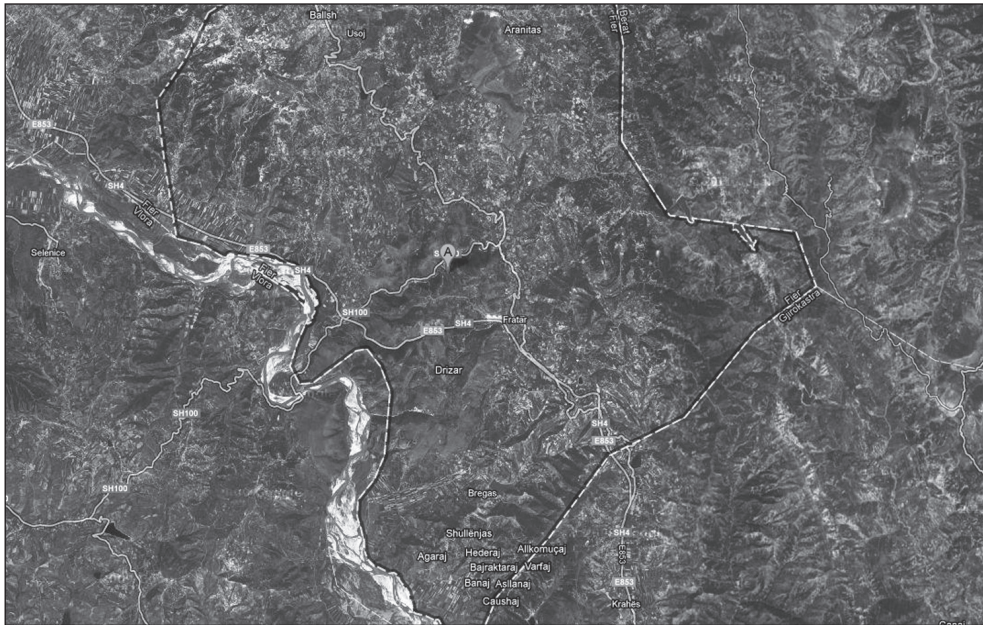
Master profesional për “Menazhim arsimi” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në arsim fillor pranë Universitetit Ismail Qemali, Vlorë.

kontakt: Keiti2008@hotmail.com

HISTORIKU I MËSIMIT NË RRETHIN E MALLAKASTRËS

**Figura të shquara në arsimin
e qytetit të Fierit, Kiço Thanas Konomi**

Pozicioni gjeografik i Mallakastrës

Mallakastra është një krahinë e gjerë në Shqipërinë Juperëndimore me sipërfaqe 325 km² dhe kryeqendër Ballshin (bashki). Mallakastra është pjesë e qarkut të Fierit. Sipas regjistrimit të vitit 2004, rrethi i Mallakastrës ka 40000 banorë.

Pak fjalë rreth Mallakastrës

Krahina e Mallakastrës është një nga më të pasurat nga pikëpamja arkeologjike, me dy qendra shumë të njohura që nga lashtësia e hershme, Cakranin dhe Bylisin. Emri Mallakastër del për herë të parë në shekullin e trembëdhjetë dhe përmendet në lidhje me një kryengritje që ndodh në këtë zonë, gjatë së cilës rrënohet kështjella e Mylit ose Mylokastra, e cila ndodhej përsëri në Cakran.

Qyteti i Ballshit ndodhet përgjatë rrugës nacionale Fier-Gjirokastër. Qyteti ka njohur zhvillim të madh afro 35 vjet më parë, si rrjedhojë e industrializimit të zonës dhe ndërtimit të uzinës së përpunimit të naftës në Ballsh.

Në përbërje të rrethit të Mallakastrës janë edhe komunat Greshicë dhe Kutë.

Çorrush dhe Drizar janë dy fshatra në përbërje të komunës së Kutës.

HISTORIKU I MËSIMIT NË RRETHIN E MALLAKASTRËS

Historia e arsimit në disa fshatra të rrethit Mallakastër¹

Greshicë

Shkolla e parë në **Greshicë** u hap në shtëpinë e Bajram Lamçe Hoxhës, në vitin 1943. Mësuesi i parë ishte Xhevit Hoxha, nga Rërëzi i Patosit. Klasa e parë kishte 38 nxënës. Në vitin 1945 mjediset e shkollës u shtuan edhe me një sallë për mësuesit. Numri i nxënësve të shkollës vazhdoi të rritet nga viti në vit: më 1956, shkolla 7-vjeçare kishte 2750; më 1976, me kërkesën e vazhdueshme të popullatës, u arrit të hapej edhe shkolla e mesme bujqësore pa shkëputje nga puna. Deri më sot, nga kjo shkollë kanë dalë afro 128 nxënës, nga të cilët 108 me arsim të lartë.

Kutë

Shkolla e parë në **Kutë** u hap më 1908-ën. Mësuesi i parë ishte Ismail Shehu. Shkolla funksionoi deri në fillim të Luftës së Dytë Botërore, për t'u rihapur përsëri me përfundimin e saj. Në shtator të vitit 1952, shkolla e zgjeron shërbimin, duke u shndërruar në shkollë 7-vjeçare, me drejtor Sigfrid Deljano, nga Elbasani. Më 1985 hapet shkolla e mesme bujqësore pa shkëputje nga puna dhe në vitin 1990 filloi edhe shkolla e mesme e përgjithshme.

Drizar

Shkolla e parë në **Drizar** hapet më 1920, por pati jetë tepër të shkurtër. Pas çlirimit u hap sërish, më 1945.

Ballsh

Shkolla e parë fillore në **Ballsh** u hap më 28 nëntor 1913, me drejtor Ismail Klosin; mësuesit e parë ishin Qerim Libohova dhe Zije Dibro, të cilët e filluan mësimin me 60 nxënës që mësonin në dy klasa. Po në këtë qytet, gjimnazi u hap për herë të parë në vitin 1963. Në vitet '970, me synim masivizimin e shkollës së mesme, godinës së shkollës iu bashkëngjiten edhe konviktet. Në gjimnaz ndiqnin studimet nxënës të 13 fshatrave përreth.

---

¹ *Shënim:* Mirënjohje për ndihmën tepër të vyer që na dha stafi i muzeut historik, Mallakastër.

Për shkak të aktivitetit industrial të zonës, më 1 shtator 1970, hapet edhe shkolla e mesme teknike, kryesisht për kimistë, me 60 nxënës dhe drejtor Qemal Isufaj.

Çorrush

Gjatë periudhës së regjimit të Ahmet Zogut, shkolla e **Çorrushit** ka funksionuar normalisht, me ndërprerje të shkurtra për mungesë fondesh. Ndërprerje shkolla pati edhe gjatë Luftës së Dytë Botërore, për t'u rihapur pas çlirimit të vendit, në shtator 1946. Në vitin 1953, u kthye në shkollë 7-vjeçare; në shtator 1965 në shkollë 8-vjeçare dhe në shtator 2007 në shkollë 9-vjeçare.

Një ndër figurat më të shquara që ka mbaruar shkollën fillore të fshatit rreth vitit 1926 është Mehmet Ismail Shehu, kryeministër i Shqipërisë për 27 vjet, nga viti 1954 deri më 1981.

Në të gjithë Mallakastrën, sot janë 426 mësues; ata japin mësim në 22 shkolla gjithsej, nga të cilat dy janë gjimnaze, dhe kanë arsim të mesëm (një pjesë arsim të mesëm bujqësor) apo të lartë; në rastet ku shkolla gjendet larg vendbanimit të nxënësve apo mësuesve, janë marrë masa për vendosjen e furgonave për transportin e tyre. Emërimi i mësuesve bëhet nga drejtoria arsimore. Mësuesit punojnë nga ora 8:00 deri në orën 14:00. Gjatë viteve të fundit është vënë re dukuria e largimit të nxënësve (bashkë me familjet) nga zonat rurale drejt atyre urbane; për këtë arsye, numri i nxënësve në klasat e shkollave të fshatit është zvogëluar.

Mehmet Shehu, ish-nxënës i shkollës së Çorrushit.

Pozicioni gjeografik i Fierit

Fieri është qytet në Shqipërinë e jugut. Rrethi i Fierit kufizohet në verë me rrethin e Lushnjës, në perëndim me rrethin e Beratit, në jug me rrethin e Vlorës dhe në juglindje me rrethin e Mallakastrës. Në fillim të viteve '990 popullsia e tij numëronte 40 000 banorë, kurse në ditët e sotme, si rezultat i dyndjes së popullsisë nga rrethi i Mallakastrës dhe nga rrethet veriore të vendit, vlerësohet që popullsia e qytetit të Fierit të ketë arritur në 85 000 banorë.

Pak fjalë rreth formimit të Fierit

Në vitin 1769 Fieri ishte një fshat me rreth 24 shtëpi prej balte dhe qerpiçi të ndërtuara nga voskopojarët që sapo ishin ngulur në Fier dhe rrethinat përreth. Qyteti modern i Fierit u themelua më 1864 nga Kahraman Pashë Vrioni dhe djali i tij, Omer Pashë Vrioni, të cilët me ndihmën e urbanistëve dhe arkitektëve francezë hodhën themelet e qytetit modern të Fierit.

Në periudhën e viteve 1923-1925, në qytetin e Fierit ka pasur një zhvillim të ndjeshëm të elementit intelektual demokratik të kohës, i cili luajti një rol të rëndësishëm në gjallërimin e jetës politike dhe formimin e ndërgjegjes pluraliste të këtij komuniteti. Gjatë këtyre vite, zë fill gjithashtu edhe ngjizja e gërshetimi i kulturave të ndryshme dhe konvergimi i tyre në jetën shqiptare, në atë që do të njihet më pas si periudha e lulëzimit të viteve '930. Qyteti atë kohë shënonte një qendër urbane jo shumë të madhe, e cila përbëhej nga lagjet "Pasha" me 73 shtëpi, "Bishanakë" me 68, "Kishë" me 39 dhe "Shkoza" me 91 shtëpi. Popullsia arrinte në 1510 banorë. Fushata zgjedhore për Asamblenë Kushtetuese, e dhjetorit 1923, problemi i transferimit të tregut nga qendra e qytetit në Bishanakë, konfliktet për zgjerimin e lagjes "Liri", kërcënimet dhe vrasjet enigmatike të kryera ilegalisht ndaj elementëve aktivë të shoqërisë, mitingjet antifeudale dhe shpërthimi i lëvizjes nolistë, përjetimi i muajve të revolucionit dhe raprezaljet pas rikthimit të Zogut në pushtet, përbëjnë vatrat e nxehta të kësaj periudhe në qytetin e vogël të Myzeqesë.

FIGURA TË SHQUARA NË ARSIMIN E QYTETIT TË FIERIT, KIÇO THANAS KONOMI

U lind më 1880 në Labovën e Madhe të Gjirokastrës. Familja nga rridhte Kiço Konomi i përkiste një fisi me trashëgimi të pasur vlerash patriotike dhe kulturore. I ati ishte patriot, por vdiq në një moshë fare të re, duke lënë tre fëmijë, Gaqin, Kiçon dhe Froson; e ëma ishte nga dera e madhe e Meksajve, e bija e Apostol Meksit, cili kishte qenë nxënës në “Zosimea”, së bashku me Kostandin Kristoforidhin dhe të dy së bashku i kishin mësuar gjuhën shqipe albanologut të shquar Hann, kur ai kishte ardhur në Janinë me detyrën e konsullit të Austro-Hungarisë. “Për Hahn-in, Meksi mblodhi, në fshatin e tij, katër përralla shqipe, që u botuan në “Studimet shqiptare”, ii (1954)”.

Kiço Konomi i kreu studimet në gjimnazin Zosimea të Janinës, në gjurmët e gjyshit dhe dajave të tij. Aty mësoi dhe zotëroi mirë gjuhët greke, italiane dhe frënge. Dallohet për ndjenjë të mprehtë demokratike dhe arsimore qysh në rininë e tij të hershme. Bashkëpunon me patriotët që me hapjen e shkollës së parë shqipe në qytetin e Gjirokastrës. Në vitin 1919 shkruan 2 artikuj në gazetën “Mësuesi”, një për organizimin e shkollës shqipe dhe një për formimin e kishës shqiptare.

Kur qeveria provizore, e dalë nga Kongresi i Lushnjës, mori nën zotërim qarkun e Gjirokastrës, Kiço Konomi u emërua nënprefekt në Libohovë. Në këtë periudhë, kur u bënë zgjedhjet për në asamble, Konomi bëri fushatë në favor të kandidatëve të shoqërisë “Opingari”. Kjo nuk u prit mirë nga shtresat e pasura dhe, nën “mërinë” e Myfit Libohovës, e transferuan nëpunës të gjendjes civile në Korçë. Në Korçë, pavarësisht se nuk lidhej drejtpërdrejt me arsimin, ai nuk hoqi dorë prej tij. U mor me tekstet shkollore dhe, pikërisht në këtë periudhë, harton gramatikën e shkollave fillore dhe e boton në shtypshkronjën “Dhori Kote” të këtij qyteti. Në parathënien e gramatikës, ai shkruan: “Nuk shtyhem as prej madhështie, as prej qëllimit të tregojmë dituri duke sjellë në dritë këtë gramatikë, po se pandehim që mund të sjellim dobi shkollarëve dhe mësuesvet, le të jetë dhe e paktë. Përmbi nevojën e gramatikës me rast do të bëjmë fjalë gjër’ e gjatë, këtu mjaftojmë të njoftojmë se shkruam këtë gramatikë duke u-bazuar mbi kufizimin pedagogjik që gjuha formon gramatikën edhe jo gramatika gjuhën”. Në respekt të këtij botimi, prof. Jup Kastrati, në veprën e tij “Historia e gramatologjisë shqiptare” (1635-1944), ka bërë një analizë vlerësuese, duke i atribuar asaj një rol pozitiv në shkollat fillore të rrethit të Korçës në vitet 1922-1930.

Në vitin shkollor 1921-1922, Kiço Konomi transferohet nga Korça dhe emërohet mësues në Normalen e Elbasanit. Këtu krijoi lidhje të ngushta me figura të shquara të arsimit të asaj kohe, si Aleksandër Xhuvani, Kostaq Cipo, Salih Ceka, Ahmet Gashi e shumë të tjerë. Në mjediset intelektuale të Elbasanit Kostaq Cipo sulmohej nga krahu i bejlerëve, si element demokrat e patriot. Në këto debate përfshihet edhe Konomi në favor të Cipos, gjë që ndikoi negativisht në opinionin qeveritar të qytetit. Si rrjedhojë, Cipon e pushuan nga puna, ndërsa Konomi e transferojnë në Fier. Kjo ndodhte në fundverën e vitit 1922.

Në shtator të vitit 1922, ai mer detyrën si drejtor i shkollës fillore plotore 5-vjeçare të qytetit të Fierit, nga e cila vareshin të gjitha shkollat e fshatrave të nënprefekturës së Fierit. Kiço Konomi u përqendrua veçanërisht në reformimin e metodës së mësimdhënies dhe të edukimit shkollor. Fillimisht, ai hoqi nga shkolla ndëshkimin fizik mbi fëmijët. Heqja e kësaj mase bëri përshtypje të thellë tek prindërit dhe nxënësit, të cilët e vinin re kulturën dhe aftësinë edukative të këtij mësuesi dhe e respektonin atë më shumë se të tjerët. Nga ana tjetër, punonte me prindërit për të mos i penguar fëmijët të vinin në shkollë. Rezultati i kësaj pune qe mjaft i dukshëm. Në kronikat e shtypit të kohës thuhet se, nën kujdesin e këtij drejtori, gjendja e shkollave në Fier ka ndryshuar shumë. Nëse më parë shkolla e djemve mezi arrinte në 150 nxënës, për vitin arsimor 1922-1923 kjo shkollë arriti në 220 nxënës, ndërsa shkolla femërore arriti më shumë se 120 nxënës. Kiço jepte mësim lëndë të ndryshme, midis të cilave edhe bukurshkrim. “Bukurshkrimi shpreh respekt për gjuhën amtare dhe për vetveten”, u thoshte nxënësve. Dhe vetë ai shkruante bukur. “Kam qenë nxënës i tij për një kohë të shkurtër, *shkruan në kujtimet e veta Andon Kozma Ikonomi*, por figura e këtij edukatori ka mbetur e gdhendur në kujtesën time; burrë i hollë, me shtat të lartë, i hequr në fytyrë, me mustaqe e mjekër të rregullt, i pastër në veshje e mbathje, me ecje energjike e sinkronike, i zjarrtë në shikim dhe bindës në fjalë, burrë serioz dhe i vëmendshëm kundrejt bashkëbiseduesve.”

Në Fier, në vitin 1923-1924, kishte disa shkolla fillore, nga të cilat vetëm ajo e Fierit ishte e plotë, me 5 klasë. Të tjerat, si në Grecalli, Kolkondas, Pojan, Sheqishtë, Cakran, Gorishovë dhe Kreshpan, ishin me 2-3 klasa. Zhvillimi normal i mësimin në këto shkolla ishte i vështirë për shkak të mungesave në kuadrin arsimor, varfërisë në popull, mentalitetit dhe sëmundjeve të shpeshta. Konomi bëri çmos ta përmirësonte gjendjen. “Ai shkonte shkollë më shkollë dhe kujdesej me këshilla e porosi për mbarrëvajtjen e mësimin, duke krijuar kështu një përvojë të vlefshme dhe një shembull të rëndësishëm prej kuadri aktiv, i cili u ndoq më vonë me aq përkushtim jo vetëm nga kolegët e tij, por edhe nga nxënësit e vet. Kur ishte për një kohë drejtor i shkollës së Fierit, ai punonte edhe për të rritur aftësinë metodike e pedagogjike të mësuesve që punonin edhe në shkollat e fshatrave për qark, herë duke i mbledhur ata në Fier, herë duke dalë vetë nëpër këto fshatra. Mësuesve të fshatrave afër qytetit u kërkonte që nxënësit që mbaronin atje klasën e tretë, të vinin edhe në qytet e të mbaronin plotoren.”

Në Kongresin e Tretë të Arsimitarëve të Shqipërisë, ku mernin pjesë 33 delegatë nga i gjithë vendi, Kiço Konomi është delegati i rrethit të Fierit. Për kontributet e vyra në fushën e arsimit, Kongresi e nderon me zgjedhjen e tij si kryetar të “Lidhjes së Përgjithshme t’Arsimitarëve të Shqipërisë”. Në cilësinë e kryetarit të Lidhjes, boton në shtypin e kohës disa shkrime të rëndësishme, nëpërmjet të cilave mbronte interesat e mësuesve, duke e

vënë theksin veçanërisht në përmirësimin e gjendjes së financiare dhe kulturore.

Pas rikthimit të Ahmet Zogut në pushtet, më 24 dhjetor 1924, u morën "...masa të menjëhershme për dënimin e të gjithë atyre që ishin fajtorë për rrëzimin e tij në qershor të 1924-ës". Konomi u pushua nga puna në janar 1925. Në një telegram dërguar Ministrisë Punëve Brendshme nga prefektura e Beratit, thuhej: "Kiço Konomi me shokë, në kohërat e lëvizjeve të ndryshme, tue helmue mendimin e djelmërisë të atyre rretheve, ka plotësuar rolin më të madh në përhapjen e propagandës së "Bashkimit" pikë. Prandaj propozojmë pushimin e tij nga puna". Para se të largohej, mësuesi mblodhi nxënësit dhe ndahet me ta i mallëngjyer, duke i porositur të mësonin vazhdimisht e pa u lodhur kurrë nga librat, të ishin të dashur e të zellshëm me mësimet, sepse kështu myzeqari do të mundte varfërinë dhe sëmundjet e do të krijonte një rrojtje më të mirë. Në këto kushte terrori politik dhe varfërie ekonomike, shkon familjarisht në Vlorë, në shtëpinë e së shoqes. Por ndërkohë sëmuret dhe mbyllet nga pamundësia e dhimbjet. I dëshpëruar, e shtyn jetën me ato pak të ardhura që merrte e shoqja nga qiraja e dyqanit. Ndërkohë, shëndeti sa vinte e rëndohej gjithmonë e më tepër, deri sa u bë krejt i pashpresë. Në prag të vdekjes, ikën në fshatin e lindjes, për të qenë "sa më pranë vorrezave". Vdes në qershor të vitit 1926.

Në vitin 1970, Kiço Konomi dekorohet nga Kuvendi Popullor me urdhrin "Për veprimtari patriotike" të Klasit III, me motivacionin: "Për kontribut në edukimin patriotik, të atdhedashurisë dhe përhapjen e mësimin të gjuhës shqipe".

Kiço Thanas Konomi

Hajredin Fratari

Shkolla "Hajredin Fratari"

RINA HASMETA

Mësuese e ciklit të mesëm të ulët, lënda histori, shkolla 9-vjeçare, fshati Sopot, qarku Dibër.

Master profesional për “Menazhim arsimi” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në Histori pranë Fakultetit Histori-Filologji, Universiteti i Tiranës.

kontakt: rinahasmeta@hotmail.com

HISTORIKU I SHKOLLËS 9-VJEÇARE NË VALIKARDHË, STRIKÇAN DHE SOPOT

Figura të shquara: Selim Alliu

Pozicioni gjeografik i Valikardhës

Fshati Valikardhë ndodhet në jugperëndim të Grykës së Madhe, në pjesën verilindore të Shqipërisë. Në lindje kufizohet me fshatin Zërqan, në perëndim me fshatin Fushë-Bulqizë, në veri me fshatin Peladhi dhe në jug me Ternovën.¹

Pak fjalë rreth formimit të fshatit Valikardhë

Sa i takon emrit të fshatit, ekzistojnë tri hipoteza:

1. “Valikardhë” rrjedh nga latinishtja Vali (Valilleh), Kardi (Kala). Në shqip mund të përkthehej: këtu ka qenë Valillehu i Kalasë.
2. Sipas Çabejt, emri i fshatit Valikardhë vjen nga latinishtja dhe do të thotë “rrugëkalim”, ose “vend prite”.
3. Sipas Barletit, gjatë dyndjeve të tyre nëpër Ballkan, sllavët dogjën e shkatërruan shumë qendra të banuara, ndërmjet të cilave edhe qytetin e Valit (Martanesh). Pas shkatërrimit të shtëpive të tyre, banorët u shpërndanë dhe u shpërngulën në zona të tjera, duke krijuar vendbanime të reja, ndër të cilat ishte dhe Valikardha dhe mbart kuptimin “të ardhur nga Vali”.²

¹ Lami, M., 2003. “Historiku i shkollës së Valikardhës”, f. 4.

² Rama, D., 2009. “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: “Dita 2000”: f. 132-3

HISTORIKU I SHKOLLËS 9-VJEÇARE NË VALIKARDHË

Ashtu si në të gjitha fshatrat e Grykës së Madhe, edhe në Valikardhë u bënë përpjekje për përhapjen e mësimiit shqip.³ Sipas një dokumenti të gjetur në Arkivin Shtetëror të Historisë nga mësuesi Isuf Xhaferri, rezultoi se, më 10 maj 1910, nën drejtimin e Sheh Sulës, është hapur shkolla e parë shqipe në Zerqan, ku mësuan edhe Ramadan e Halil Lami nga Valikardha.⁴

Më vitin 1911, Veli Vidri nga Valikardha solli në fshat abetaren e parë shqipe dhe në shtëpinë e tij çeli mejtepin turk, për t'u maskuar nga turqit, pasi në fakt në këtë shkollë shumica e orëve zhvilloheshin në shqip dhe vetëm pak orë në turqisht. Për fat të keq, për shkak të Luftës Ballkanike, shkolla e vazhdoi veprimtarinë e saj për vetëm një vit.⁵ Fëmijët e fshatit patën mundësi të nisnin ndiqnin përsëri një shkollë vetëm më 2 maj 1921, me rihapjen e shkollës në fshatin fqinj, në Zerqan. Shumë nxënës nga Valikardha u regjistruan në këtë shkollë. Fillimisht shkolla kishte 4 klasa, por shumë shpejt, për shkak të rritjes së numrit të fëmijëve që kërkonin të mësonin, u shtua edhe një klasë tjetër. Hajrulla Lami, Ismail Zeneli, Riza Sejdi, Zenel Hasani dhe Riza Hoxha kanë qenë disa nga nxënësit e Valikardhës, që ndoqën shkollën në Zerqan.⁶

Fshati Valikardhë pati përsëri mundësinë e hapjes së shkollës së tij më 1946. Me propozim të këshillit popullor, si shkollë do të shërbente shtëpia e Ramadan Lamit, i cili vuri në dispozicion të fëmijëve dhomën më të mirë të banesës së tij. Dhoma ndodhej në katin e tretë, me shtatë dritare dhe një oxhak, në ballë të të cilit ishte gdhendur një shqiponjë dykrenare. Mësuesi i parë i shkollës shqipe të fshatit Valikardhë ishte zoti Hysen Shehu, nga Zerqani. Numri i fëmijëve të regjistruar në katër klasa ishte 85. Ndonëse mjetet mësimore ishin shumë të pakta, vullneti i nxënësve për të mësuar dhe interesimi i prindërve mund të quhen si faktorët kryesorë që ndikuan në përfundimin me sukses të të gjithë vitit shkollor. Hapja e shkollës për fëmijët shoqërohet edhe me një problem tjetër, atë të luftës kundër analfabetizmit. Në shtator 1946, përveç fëmijëve, në shkollë u regjistruan edhe të rritur. Sabrie Murja, Ishe e Shahije Hoxha, Riza Hoxha dhe Ismail Zeneli dhanë një ndihmesë të

³ Rama, D. (2009). “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: “Dita 2000”: f. 134

⁴ Shënim: Sipas banorëve të zonës.

⁵ Lami, M., 2003. “Historiku i shkollës së Valikardhës”, f. 5

⁶ Rama, D.(2009). “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: “Dita 2000”, f. 134

veçantë në përfundimin me sukses të kësaj nisme. Në shkollë u hapën dy kurse: kursi i të rejave me 33 kursante, që zhvillonte mësim pasdite dhe kursi i të rriturve me 14 kursantë, që zhvillonte mësim natën. Shkolla punonte me sistem 6-orësh, ndërsa kurset me nga 2 orë, pasdite dhe natën.⁷

Ndërkohë, në fshat kishin filluar punimet për ngritjen e shkollës së re. Shkolla hapi dyert për herë të parë më 1947 dhe është e njëjta shkollë edhe në ditët tona: shkolla 9-vjeçare e Valikardhës. Në vitin 1947 e në vazhdim, shkolla ishte katërvjeçare: ndërtesë njëkatëshe, me pesë dhoma, nga të cilat, katër shërbenin si klasa dhe një për mësuesit. Në shkollën e re filluan punë mësuesit Hysen Shehu nga Zerqani, Mehmet Arapi nga Elbasani, Erifili Tavanxhiu nga Berati, Tahir Roci e Aqif Murja nga Valikardha etj. Në këtë periudhë, një rëndësi e veçantë i kushtohet luftës kundër analfabetizmit. Më 1957, në fshat mund të thuhet se të gjithë dinin shkrim e këndim.⁸ Përgjithësisht, arsimimi i fëmijëve kufizohej deri në katër klasë shkollë.

Në tetor të vitit 1946, në qendër të Grykës së Madhe, në fshatin Zerqan, hapet shkolla 7-vjeçare, një arritje e madhe për të gjithë krahinën. Fëmijët që vinin nga Valikardha përbënin pjesën më të madhe të nxënësve të kësaj shkolle, kryesisht rrjedhojë e dëshirës së banorëve të Valikardhës për arsim të vazhdueshëm. Më 1954, arsimi 7-vjeçar futet në detyrimin shkollos, duke u bërë një arsye më shumë për ndjekjen e shkollës, tani nga një numër akoma më i madh fëmijësh: të gjithë fëmijët, që mbaronin klasën e katërt në shkollën e Valikardhës, vazhdonin ciklin e lartë në Zerqan.

Më 16 tetor 1975, në fshatin Zerqan hapet shkolla e mesme bujqësore pa shkëputje nga puna. Nga fshati Valikardhë vazhduan këtë shkollë disa nxënës si: Qamil Sejdi, Njazi Neziri, Sarie Kurti, Merita Hasani, Zyber Allushi, Nurie Likalla etj.

Më 1 shtator 1981, shkolla e mesme bujqësore pa shkëputje nga puna kthehet në shkollë me shkëputje nga puna. Përsëri nxënësit e fshatit Valikardhë përbënin kontigjentin më të madh të shkollës.

Më 1 shtator 1986, në Zerqan hapet shkolla e mesme e arsimit të përgjithshëm, e cila, edhe për fshatin Valikardhë u shndërrua në një qendër të rëndësishme arsimore për pajisjen e nxënësve me njohuri të përgjithme. Një numër gjithmonë e më i madh banorësh dëshironin që fëmijët e tyre të vazhdonin shkollën e lartë: kjo shkollë jepte një mundësi më shumë.

Nxënësit e fshatit Valikardhë gjithmonë janë dalluar për rezultate të larta dhe kanë qenë pjesë e krenarisë së shkollës, si për shembull: Lahim Fejza, Gani Hoxha, Bukurie Leti, Zile Zogu, Myftar Lami, Syri Zogu, Njazi Neziri, Vasip Lami, Qemal Sejdi, Ilir Hasani, Edmond Lami, Merita Sulika, Irfan Lami, Rina Hasmata, Rami Lami, Artan Lami etj.⁹

Me miratimin e kërkesës së bërë nga banorët e fshatit nga kryepleqësia e tij, si dhe në kuadër të masivizimit të shkollës, u bë e mundur që, në vitin shkollos 1991-1992, shkolla e Valikardhës të shkëputej nga Zerqani dhe të bëhej drejtori më vete. Nga muaji prill deri në tetor, mësimi zhvillohej në dy turne, sepse mungonte ndërtesa shkollore.

Drejtor shkolle u caktua zoti Syri Zogu, i cili vinte nga një praktikë e përvojë e gjatë pune si mësues dhe drejtues. Shkolla kishte gjithsej 212 nxënës, nga këta 111 ishin femra.

⁷ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth "*Historikut të shkollës së Valikardhës*"

⁸ Rama, D., 2009. "*Gryka e Madhe, vatra e dijes*", Tiranë: "Dita 2000", f. 137.

⁹ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth "*Historikut të shkollës së Valikardhës*"

Në ciklin e ulët ishin 114 nxënës, nga këta 58 femra, kurse në ciklin e lartë 98 nxënës, nga këta 53 femra.

Stafi pedagogjik përbëhej nga edukatorët: Vangjelica Lika, Teuta Hidri, në ciklin e ulët dhe mësuesit Abaz Disha, Hide Likalla, Ndricim Cani, Behije Shehu; në ciklin e lartë mësuesit Syri Zogu, Myftar Lami, Hysen Marku, Diamant Zogu.

Megjithëse kjo shkollë ishte e re si traditë, kishte një staf të përgatitur, të arsimuar, me një përvojë të gjatë pune dhe shpejt i arriti rezultatet e dëshiruara. Çdo mësues karakterizohej nga krijimtaria dhe humanizmi, për të kontribuar në demokratizimin e jetës.

Motua e tyre ishte: sjellja në mënyrë të kulturuar, me etikë demokratike e profesionale, njohja e mirë e lëndës që jep me kërkesa shkencore e pedagogjike, njohja me informacionin e ri shkencor, kualifikimi dhe vetëkualifikimi, përgatitja sistematike ditore, realizimi me efektivitet sa më të lartë i punës mësimore-edukative.¹⁰

Me miratimin e kërkesës së bërë nga mësuesit, drejtoria arsimore e rrethit dhe Ministria e Arsimit dhe e Shkencës investoi për ndërtimin e godinës së re shkollore. Në tetor të vitit 1995 u ndërtua shkolla e re dykatëshe, me 9 dhoma mësimi, dy zyra, magazinë dhe banja.

Shkolla u pajis me tavolina të reja e me stola trivendësh. U pajis me orendi dhe mjete të reja mësimore. Drejtor shkolle në këtë periudhë ishte Myftar Lami. Edhe pse ndërtesa ishte e re, brenda 3-4 vjetësh mori plasaritje të shumta në muret e brendshme e të jashtme të saj. Drejtori i shkollës, nëpërmjet informacioneve me shkrim e kontakteve direkte me pushtetin vendor dhe me drejtorinë arsimore, bëri problem shqetësues gjendjen e shkollës.

Me kujdesin e veçantë të zotit Qemal Sejdi (drejtor i drejtorisë arsimore të rrethit Bulqizë në atë kohë), u bë i mundur rikonstruksioni i shkollës, në shtator të vitit 2001. Nga viti 1946, deri në vitin 2004, në shkollën e Valikadhës kanë punuar mbi 60 mësues e mësuese. Për kohën më të gjatë të punës në këtë shkollë, mund të veçojmë mësuesit Aqif Murja, Mustafa Shehu, Fiqiri Myrtezai, Riza Gurra, Hide Likalla, Abaz Disha, Myftar Lami, Suri Zogu, Edmond Lami etj. Nga viti 2004 e në vazhdim, numri i nxënësve ka ardhur duke u zvogëluar, për shkak të emigracionit.¹¹

Krahas punës mësimore-edukative, shkolla e Valikardhës ka luajtur një rol të rëndësishëm në zhvillimin e veprimtarive kulturore-artistike e kulturore-sportive. Këto veprimtari kanë ndikuar në forcimin e punës edukative dhe në argëtimin e nxënësve.

Me shumë interes priten çdo vit nga nxënësit ceremonitë me rastin e fillimit dhe mbarimit të vitit shkollos, organizimi dhe zhvillimi i olimpiadave, veprimtari për ruajtjen e mjedisit, për luftën kundër drogës e duhanit, i konkurseve midis klasave etj.

Mësuesit që u dalluan në këto veprimtari kanë qenë: Riza Gurra, Diamant Zogu, Teuta Hidri, Vangjelica Lika. Këta mësues, bashkë me rininë e fshatit, ngritën grupin folklorik të fshatit dhe zbuluan talente të reja, si Sajme Zogu, Hike Shera, Nurie Zogu, Flutura Hidri etj.¹²

¹⁰ Rama, D., 2009. "Gryka e Madhe, vatra e dijes", Tiranë: Dita 2000, f. 139-140.

¹¹ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth "Historikut të shkollës së Valikardhës".

¹² Rama, D., 2009. *Gryka e Madhe, vatra e dijes*. Tiranë: Dita 2000, f. 142-3.

Lista emërore e ish-nxënësve të Valikardhës që kanë mbaruar arsimin e lartë për mësuesi (sipas rendit alfabetik)

1. Edmond Lami	2. Hamit Murja	3. Ilir Fejza
4. Merita Sulika	5. Myftar Lami	6. Nevzat Leti
7. Qemal Sejdi	8. Rami Lami	9. Rina Hasmeta
10. Riza Sejdi	11. Sarie Neziri	12. Shahin Zogu
13. Syri Zogu	14. Urim Shera	15. Hike Hyka

Mësues të ardhur nga fshatra e rrethe të ndryshme, në shkollën e Valikardhës

<i>Emri, mbiemri</i>	<i>Vendbanimi</i>	<i>Emri, mbiemri</i>	<i>Vendbanimi</i>
1. Hysen Shehu	Zerqan	2. Vangjelica Lika	Zerqan
3. Hazbie Novaku	Zerqan	4. Zemrie Lika	Zerqan
5. Riza Gurra	Zerqan	6. Behije Shehu	Zerqan
7. Hysen Marku	Sopot	8. Makbule Shehu	Zerqan
9. Hide Sula	Zerqan	10. Islam Hysa	Peladhi
11. Abaz Disha	Zerqan	12. Vangjelica Lika	Zerqan
13. Hazbie Novaku	Zerqan	14. Zemrie Lika	Zerqan
15. Behije Shehu	Zerqan	16. Hysen Marku	Sopot
17. Mariglend Hysa	Peladhi	18. Hide Sula	Zerqan
19. Dafina Seiti	Godvi	20. Islam Hysa	Peladhi
21. Mehmet Arapi	Elbasan	22. Erifili Tavanxhi	Berat

Emrat e drejtuesve të shkollës së Valikardhës¹³

Syri Zogu
Myftar Lami
Islam Hysa
Edmond Lami

¹³ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth “Historikut të shkollës së Valikardhës”.

Gjatë një aktiviteti me nxënësit me rastin e Vitit të Ri. Foto e vitit 2010.
Vajzat janë veshur me kostumet e zonës. Në të majtë, mësuese Rina Hasmeta.

Kolektivi i mësuesve të shkollës 9-vjeçare Valikardhë.
Foto e vitit 2009. Nga viti 1992 shkolla ka marrë emrin “Demokracia”.

Pozicioni gjeografik i Strikçanit

Fshati Strikçan ndodhet në lindje të Grykës së Madhe, me një fushëpamje të gjerë në lindje, veri dhe perëndim të tij. Ky fshat është vendbanimi më i hershëm i Grykës së Madhe.

Pak fjalë rreth formimit të fshatit Strikçan

Për prejardhjen e emrit “Strikçan” ekzistojnë dy hipoteza.

1. Sipas Selim Alliut, bir i këtij fshati, sqarohet se rruga që të çonte në Strugë njihej shkurt me emrin “Strugcan - Strikçan”.¹
2. Sipas Çabejt, emrat me prapashtesën **-an** e kanë prejardhjen nga persishtja e vjetër.

Ky studim e përkthen emërtesën e fshatit Strikçan si “vend i thatë, thatush”. Me këtë emër është njohur ky fshat nga austrakët. Këtë e bën më bindëse një pasaportë e vjetër e Beqir Okshtunit,² ku fshati emërtohet Thatush.

---

¹ Rama, D., 2009. “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: Dita 2000, f. 109-110.

² Shënim: Kopje të pasaportë nuk mundëm të siguronim. Jemi mbështetur në përmbajtjen e saj në gojëdhënë e fshatit.

HISTORIKU I SHKOLLËS 9-VJEÇARE NË STRIKÇAN

Si në të kaluarën, edhe sot Strikçani njihet si një ndër fshatrat me një dashuri e zell të madh për arsimin. Është nga më të hershmit e zonës që hapi shkollën-shtëpi në kohën e pushtimit turko-sllav. Fakt është se ka nxjerrë më shumë njerëz të shkolluar se cilido fshat tjetër, intelektualë që nga koha e pushtimit osman, në vitet e perandorisë, në vitet e pasçlirimit e vazhdon edhe sot. Është krenari për banorët e fshatit që biri i tyre, zoti Selim Alliu, mori titullin e lartë “Mësues i Popullit”.

Në vitin 1913, kur Shqipëria u copëtua, patriotët e parë strikçanas, si Hasan Okshtuni e Abaz Lala, dolën në skenë për shkollimin në gjuhën shqipe të popullit të këtij fshati. Si rezultat i këtyre përpjekjeve, në janar vitit 1913, u hap e para shkollë shqipe në Strikçan, pa lejen e shtetit. Themeluesi i kësaj shkolle mban emrin e Hasan Okshtunit. Shkolla u çel në xhaminë e fshatit Strikçan. Mejtepi i hapur në vitin 1913 e në vazhdim u ndihmua nga Ibrahim e Ramadan Alliu, të cilët bënë të mundur sjelljen e abetares shqipe nga Bukureshti. Disa nga nxënësit që mbaruan këtë mejtep qenë: Rifat Hoxha, Zenel Hoxha, Isak Tollja, Hasan Rama, Hamit Baqiri, Islam Gjoka etj.³

Gjatë Luftës së Parë Botërore dhe për pasojë, mes trazirave të mëdha që përfshinë Ballkanin e vendin tonë, shkolla në këtë fshat u mbyll. Nga ky vit, deri më 1938, përpjekjet për shkollën shqipe nuk reshtën. Vlen të përmendet puna e palodhur e imamit të fshatit Isak Rama, që me dëshirën e madhe të të rinjve Ferit Sejdini, Isuf Alliu, Qamil Balla, Allaman Bici etj., arriti t’u mësonte atyre shkrim e këndim shqip, duke zhvilluar mësim në disa shtëpi të fshatit. Shumë prej shtëpive u bënë vatra të diturisë e të arsimit.

Më 2 maj 1921, në Zerqan u rihap shkolla shqipe. Shumë prej nxënësve nga Strikçani iu krijua mundësia të vazhdonin shkollën atje, ndonëse në kushte të vështira terreni, moti e largësie. Disa nga nxënësit që mbaruan me rezultate të larta në këtë shkollë ishin: Selim Alliu, Ramiz Okshtuni, Hajdar Lala etj.⁴

Në vitin 1938, në sajë të kërkesave të vazhdueshme të banorëve strikçanas, u dha leja nga shteti për të filluar punimet për ndërtimin e shkollës së parë të fshatit. Shkolla u përrua më 10 shtator 1940. Mësuesi i parë i kësaj shkolle ka qenë Ramiz Alliu.

Në vitin e parë shkolla regjistroi 35 nxënës. Ndër nxënësit e saj ishin: Ramadan Hoxha, Latif

³Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth “Historikut të shkollës së Strikçanit”.

⁴Rama, D., 2009. “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: “Dita 2000”, f. 111-2.

Hoxha, Ramiz Gjoka, Ahmet Alliu, Sadete Alliu etj. Mësimi zhvillohej paradite dhe pasdite, me pushim 2 orë në drekë. Paradite zhvilloheshin 3 orë dhe pasdite 2 orë, kryesisht lëndët e djathtësive, si këngë, vizatim, punëdore etj. Në janar të vitit 1946, mësuesi Ramiz Alliu ndërroi jetë. Shkolla mbeti pa mësues. Nxënësit e vazhduan mësimin në fshatin Sopot, me mësues Aqif Pasholli, deri në muajin mars të po këtij viti. Në prill të vitit 1946 emërohet mësues në shkollën e strikçanit Hysen Alliu, i lindur në Strikçan, me arsim të mesëm, të mbaruar në Kavajë. Ai punoi në këtë shkollë mësues për disa vite, duke u dalluar për korrektësi e kërkesë të lartë ndaj nxënësve. Shumë shpejt fitoi dashurinë dhe admirimin e nxënësve dhe të prindërve.⁵

Në vitet 1949-1950, u rrit numri i nxënësve që donin të vazhdonin shkollën, për rrjedhojë, u shtua edhe numri i mësuesve. Në këto vite punuan në këtë shkollë mësuesit Mehmet Delimeta dhe Mehmet Stafa nga Elbasani. Populli i Strikçanit i nderoi dhe i respektoi ata, duke hapur dyert e shtëpive të tyre gjatë kohës që punuan në këtë fshat.⁶

Në vitet 1951-1953, punojnë mësuesit Meleq Kamberi dhe Pëllumb Shehu. Po në këto vite hapet kursi për zhdukjen e analfabetizmit për gratë dhe vajzat. Drejtuese e këtij kursi ishte një vajzë e re, nxënëse e Ramiz Alliu, Sanie Smeli (Tollja).

Në vitet 1954-1962, vijnë mësuesit Hysen Alliu, Mufit Dervishi, Xhemal Smeli, Ramadan Hoxha, Hysen Bica, Mufit Imeri, Afërdita Lala, Selim Hoxha. Nga nxënësit e kësaj shkolle fillore, që mbaruan atë në vitet 1940-1960 e më vonë, të cilët ndoqën vullnetarisht shkollën 7-vjeçare në Zerqan e Shupenzë, disa nga të cilët mbaruan me rezultate të shkëlqyera në këtë cikël, vazhduan shkollat e mesme e të larta dhe u diplomuan në fusha të ndryshme si: Ahmet Alliu, Pëllumb Lala, Xheladin Llagaçi, Naim Alliu, Sulejman Hoxha, Ismail Llagaçi, Abdulla Hoxha, Dalip Tollja, Latif Okshtuni, Suzana Lala etj. Në vitet 1967-1971, hapet shkolla e natës 8-vjeçare në Strikçan, me mësues Ismail Llagaçi, Ramadan Hoxha e Suzana Lala deri në mbyllje të këtij programi.

Në vitin 1980 e në vazhdim, me shtimin e numrit të nxënësve, në ciklin e ulët u hapën katër klasa mësimore. Gjatë kësaj kohe e në vazhdim punuan mësuesit: Drita Okshtuni, Ramije Okshtuni, Ramadan Hoxha, Selim Hoxha, Tefta Hoxha e Lavdrim Beqiri.⁷

Në vitin 1990, filluan punimet për ndërtimin e shkollës së re 8-vjeçare në Strikçan, investim i MASH. Brenda vitit çdo gjë përfundoi. Shkolla ishte gati për mësim. Kjo u bë e mundur në sajë të kërkesës dhe këmbënguljes së fshatit. Në shtator të vitit 1991 filloi mësimi në shkollën e re. Për nxënësit e këtij fshati ishte një privilegj që u bëhej, pasi nuk do të ecnin më në rrugë të gjatë e në kushte të vështira moti për të shkuar në Sopot. Stafi pedagogjik përbëhej nga mësuesit: Fiqirete Hoxha (drejtoreshë), Latif Okshtuni, Agron Lala, Sere Llagaci, Esat Hyka, Hysen Marku, në ciklin e lartë. Në ciklin e ulët: Drita Okshtuni Lavdrim Beqiri, Tefta Hoxha dhe, edukatore kopshti, Ramie Okshtuni. Në shkollën vartëse të kësaj shkolle, në Sofraçan, punonin mësuesit Myfit Imeri, Ali Lala me klasa kolektive dhe Vase Gjoka, edukatore kopshti. Kjo shkollë, ndonëse e re në moshë, në vitet e jetës së saj ka njohur vetëm suksese. Nxënësit e saj e kanë përvetësuar me cilësi programin mësimor, gjë që e kanë treguar se nivelet më të larta asnjë nxënës i saj nuk e ka braktisur shkollën. Çelja e shkollës së mesme në Zerqan, dikur e mesme bujqësore, pa dhe me shkëputje nga puna, tani e mesme e përgjithshme, ka

⁵ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth "*Historikut të shkollës së Strikçanit*".

⁶ Rama, D., 2009. "*Gryka e Madhe, vatra e dijes*", Tiranë: Dita 2000, f. 114.

⁷ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth "*Historikut të shkollës së Strikçanit*".

qenë një ogur i mirë për nxënësit e Strikçanit. Shumë prej tyre e vazhduan dhe përsëri e vazhdojnë atë, duke hapur horizonte të reja. Në vite, populli i Strikçanit dëshmoi dashuri të madhe për arsimin e shkollën shqipe. Për këtë punuan breza të tërë mësuesish. Puna e tyre e palodhur dhe vetmohuese do të mbetet e pafshirë nga kujtesa e nxënësve dhe popullit të Strikçanit, veçanërisht e birit të tij “Mësuesit të Popullit”, Selim Alliu.⁸

Emrat e drejtuesve të shkollës së Strikçanit:

Ismail LLagaçi

Ilir Puca

Arta Hyka⁹

Selim Alliu: figurë e shquar e arsimit dhe kulturës së Qarkut Dibër

Selim Alliu u lind në Strikçan, më 1914. Ai ishte fëmija i parë i Ramadan Alliu. Që herët ka tërhequr vëmendjen e të gjithëve si fëmijë i rregullt dhe i zgjuar, që premtonte për të ardhmen.

Në moshën 7-vjeçare prindërit e dërguan në shkollën fillore të Zerqanit, edhe pse ishte rrugë e largët. Selimi e mbaroi shkollën fillore me rezultate të shkëlqyera. Në vitin 1924, vazhdoi mësimet në shkollën plotore të Kastriotit, në Dibër, me bursë shteti. Brenda një kohe të shkurtër u dallua si nxënës shembullor, i urtë, i sjellshëm, studiues e tepër inteligjent. Ai e mbaroi këtë shkollë me rezultate shumë të mira dhe fitoi të drejtën për të vazhduar studimet e larta. I apasionuar pas profesionit të mësuesit, djaloshi u ul në bankat e Shkollës Normale të Elbasanit, ku u shqua si një nga nxënësit më të mirë të shkollës. Pasi mbaroi studimet, Selimi u emërua mësues në fshatin Pepel të Libohovës. Prej këtej, shkon kryemësues në Trebisht të Gollobordës. Në vitin shkollor 1937-1938 u caktua mësues në shkollën ushtrimore të Normales në Elbasan, më vonë drejtor shkolle në Zerqan.

Në vitet 1940-1942, në periudhën e pushtimit fashist, Selimi punoi si inspektor i drejtorisë arsimore të qarkut të Dibrës. Në vitet 1942-1944 punoi si inspektor arsimit në drejtorinë arsimore të qarkut të Dibrës së Madhe. Më 1944 u emërua shëf i seksionit të arsimit të Dibrës. Selim Alliu e udhëhoqi arsimin në Dibër për më shumë se dy dekada, si organizator e prifesionist me aftësi të rralla. Ai dha kontribut jo vetëm në arsim e kulturë, por edhe në zbatimin e të gjitha detyrave që iu ngarkuan. Pasi doli në pension, e la qytetin për ta kaluar pleqërinë në fshatin e lindjes, Strikçan. Vitet e fundit të jetës, kishte probleme me shëndetin dhe kaloi një parainfarkt. Më 12.07.1977, në mëngjes herët, pësoi një goditje në zemër nga infarkti i miokardit, që i solli edhe vdekjen. Varrimi iu bë në fshatin e lindjes në Strikçan. Populli i Strikçanit, i Grykës së Madhe, i Bulqizës, i Peshkopisë dhe i fshatrave përreth e përcollën me dhimbje Selim Alliu në banesën e fundit. Për merita të shquara në punë, Presidiumi i Kuvendit Popullor të Republikës Popullore Socialiste të Shqipërisë e ka dekoruar Selim Alliu me medalje e urdhra pune. Në kuadër të 25-vjetorit të Çlirimit të Atdheut, iu dha titulli i lartë “Mësues i Popullit”. Në shtator të vitit 2006 iu dha titulli “Nderi i qarkut Dibër”, kurse shkolla 8-vjeçare e lagjes “Nazmi Rushiti” në qytetin e Peshkopisë, mban emrin e Selim Alliu. Më 7 mars të vitit 2003, komuna Zerqan, me vendim të posaçëm, e ka dekoruar “Qytetar nderi i krahinës së Grykës së Madhe”.¹⁰

⁸ Rama, D., 2009. “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: Dita 2000, f. 115-6.

⁹ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth “Historikut të shkollës së Strikçanit”.

¹⁰ Rama, D., 2009. “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: Dita 2000, f. 117-8.

Pozicioni gjeografik i Sopotit

Fshati Sopot është vendosur në lindje të krahinës së Zerqanit dhe është një nga vendbanimet më të hershme të trevës së Dibrës së Epërme.

Pak fjalë rreth formimit të fshatit Sopot

Ekzistojnë dy hipoteza për prejardhjen e emrit “Sopot”:

1. Vend “sope-sope”;
2. Emër që vjen nga sllavishtja *so*: me dhe *pot*: rrugë (vend me shumë rrugë).

HISTORIKU I SHKOLLËS 9-VJEÇARE NË SOPOT

Ndër vite sopotasit kanë pasur etje të madhe për dituri e kulturë, për përparim shoqëror. Në ballë të kësaj pune u vunë disa fshatarë patriotë, të cilët qenë në mërgim për nevoja ekonomike. Ndër ta u dallua Sali Hyka.¹

Shkolla shqipe në këtë fshat është hapur për herë të parë në fillim të shekullit XX. Në këtë kohë, nën kujdesin e rilindasve, u dërguan nga shoqëria “Drita” e Stambollit abetaret e para me alfabetin e Manastirit. Këto tekste i solli fshehurazi në Sopot Sali Hyka. Ai e ktheu shtëpinë e tij në shkollë për t’u dhënë dije e kulturë fëmijëve të fshatit.

Mësuesi i parë i kësaj shkolle ka qenë hoxhë Hasan Muglica nga Okshtuni. Pjesëmarrja e fëmijëve ishte në mënyrë vullnetare. Kjo shkollë e pati jetën e shkurtër, sepse në vitin 1915 Hoxhë Muglica vritet nga shovinistët serbë. Megjithatë, lufta dhe përpjekjet e sopotasve për shkollën nuk reshti. Meqenëse në qendër të prefekturës, në Zerqan, ishte çelur shkolla, ata dërguan fëmijët e tyre atje. Disa nga nxënësit që vazhduan në këtë shkollë kanë qenë: Sali Kamberi, Ramiz Puca, Cen Dama, Ali Puca, Shefqet Disha etj. Për herë të parë, shkolla e rregullt në Sopot u çel në nëntor të vitit 1944. Si lokal shërbeu shtëpia e Asllan Hysës. Shkolla ishte me klasa kolektive. Mësuesi i parë u emërua Dulejman Bardhi, nga Klosi. Klasa e parë u krijua me 15 nxënës. Përveç tyre, erdhën edhe nxënës të klasave të dyta, të treta, të katërta, që patën vazhduar shkollën në Zerqan. Ky vit shkollor vazhdoi deri në fund të qershorit të vitit 1945. Pajisjen e shkollës me banka e përballoi vetë fshati me kontribut vullnetar. Mësuesit Dulejman Bardhi iu siguria një dhomë në po atë shtëpi, fillimisht iu siguria edhe ushqimi nga fshatarët, sepse mësuesi ishte pa rrogë.²

Gjatë vitit shkollor 1945-1946, numri i nxënësve u shtua, u formua kështu klasa e dytë e rregullt. Mësues në këto vite ka qenë Xhetan Ndreu nga Slllova. Po gjatë këtij viti shkollor përfundoi godina e re e shkollës pranë xhamisë së fshatit, me dy klasa të mëdha dhe me dy dhoma për mësues. Në këtë vit shkollor u emëruan dy mësues të rinj, Aqif Pasholli nga Tirana dhe Shefqet Dalipi nga Burreli. Shkolla mori formë të rregullt dhe mësuesit u paguan nga shteti.

Në vitin shkollor 1947-1948, në shkollën e Sopotit u emëruan dy mësues të rinj: Antoneta Pepa nga Shkodra dhe Kadri Dumani nga Kovashica e Maqellarës. Këta qëndruan deri në

¹ Rama, D., 2009. “Gryka e Madhe, vatra e dijes”, Tiranë: Dita 2000, f. 123.

² Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth “Historikut të shkollës së Sopotit”.

fund të vitit 1949. Në vitin shkollor 1950-1951 u emëruan në këtë shkollë mësuesit Hysen Shehu nga Zerqani dhe Xhemal Smeli nga Strikçani. Nga ky vit e në vazhdim në shkollën e Sopotit është punuar me nga dy klasa kolektive dhe kanë dhënë mësim në vite mësuesit: Meleq Kotorri, Izet Kola, Esat Hyka, Mustafa Shehu, Sali Cemeta, Hysen Alliu, Mehmet Hyseni, Rabie Kacani etj.

Shkolla ishte në varësi të shkollës 7, pastaj 8-vjeçare, Zerqan.³ Në zbatim të reformave arsimore të marra nga qeveria e asaj kohe, u bë e mundur që, në vitin shkollor 1969-1970, në Sopot të hapet për herë të parë shkolla 8-vjeçare, me drejtor zotin Rakip Allushi. Përveç fëmijëve të Sopotit, në këtë shkollë mësonin edhe fëmijët e Strikçanit. Meqë për ndërtesë shkollore kishin shërbyer ish-stallat e kooperativës bujqësore, ajo u amortizua shpejt, u shfrytëzua vetëm dhjetë vjet si ndërtesë. Falë investimit të MASH, me kërkesë të autoriteteve vendore dhe drejtorisë arsimore, u bë e mundur ndërtimi i shkollës së re, në sheshin përbri shkollës së vjetër. Në shtator të vitit 2001, nxënësit e fshatit Sopotit u ulën në klasat e shkollës së re. Shkolla i plotësonte të gjitha kërkesat për zhvillimin normal të procesit mësimor. Shkolla e Sopotit ka pasur në varësi dy cikle të ulëta, në fshatrat Strikçan dhe Sofraçan. Nga dyert e kësaj shkolle kanë dalë nxënës të dalluar, të cilët janë arsimuar në degë të ndryshme dhe sot punojnë në sektorë të ekonomisë, kulturës, mjekësisë etj. Po ashtu, një numër i madh ish-nxënësish të kësaj shkolle kanë punuar dhe punojnë në sektorin e arsimit si: Rexhep Hysa, Reshat Kola, Muharrem Kola, Bajram Marku, Tomorr Dani, Dilaver Haxhiu, Mustafa Haxhiu, Urim Dani, Alma Lika etj.⁴

Emrat e drejtuesve të shkollës së Sopotit (sipas rendit alfabetik)⁵

Alma	Lika
Latif	Okshtuni
Medi	Ceka
Mustafa	Haxhiu
Qemal	Hoxha
Rakip	Allushi
Rexhep	Hysa
Sude	Cemeta
Tomorr	Dani

Bibliografi

Arkivi i shkollës së Sopotit

Arkivi i shkollës së Strikçanit

Arkivi i shkollës së Valikardhës

Kujtime të banorëve të zonës.

Lami, M., 2003. *“Historiku i shkollës së Valikardhës”*.

Rama, D. (2009). *“Gryka e Madhe, vatra e dijes”*, Tiranë: “Dita 2000”.

---

³ Rama, D., 2009. *“Gryka e Madhe, vatra e dijes”*, Tiranë: Dita 2000, f. 124-5

⁴ Shënim: Dokumenti që gjendet në arkivin e shkollës rreth *“Historikut të shkollës së Sopotit”*.

⁵ *Ibid.*

Selim Alliu

Shkolla 9-vjeçare, Strikçan

Shkolla 9-vjeçare, Sopot

SHPRESA BASHA

Drejtore pranë fondacionit “Femra, investim i familjes”, Tiranë.

Master profesional për “Menazhim arsimit” pranë Fakultetit të Shkencave Shoqërore, Albanian University, Tiranë.

Bachelor në Biologji-Kimi pranë Fakultetit të Shkencave të Natyrës, Universiteti i Tiranës.

kontakt: shpresabasha@yahoo.com

HAFIZ ALI KORÇA, NJË JETË KUSHTUAR ATDHEUT, ARSIMIT DHE BESIMIT

(Figura të shquara)

Prejardhja

Hafiz Ali Korça (1873-1957) ishte bir i një familjeje të vjetër autoktone qytetare korçare, familje me tradita të shquara kulturore dhe në gjendje të mirë ekonomike. Ai ishte biri i intelektualit të shquar, Iljaz Efendiut dhe nipi i Abdurrahman Pashës, i cili jetonte në Stamboll dhe mbante titullin e pashait.

HAFIZ ALI KORÇA, NJË JETË KUSHTUAR ATDHEUT, ARSIMIT DHE BESIMIT

Arsimimi dhe rinia e Hafiz Ali Korçës

Mësimet fillore dhe të mesme i kreu në Korçë, përkatësisht në shkollën *iptidaije* dhe atë *idadije* me rezultate të shkëlqyera. Në moshën 12-vjeçare mëson gjithë Ku'ranin përmendësh dhe bëhet “hafiz”. Familja e dërgoi për arsimim të mëtejshëm në Stamboll, ku kreu edhe studimet e larta në Universitetin “Çift Erzerum” të Stambollit, i themeluar që në shekullin e XII. Me përfundimin e shkollës njihte shumë mirë gjuhët turke, perse, arabe dhe frënge; kishte përvetësuar shkëlqyeshëm si programin teologjik ashtu edhe atë shkencor-sociologjik: fenë dhe sociologjinë, historinë dhe gjeografinë, filozofinë dhe letërsinë, fizikën dhe matematikën, duke arritur të sintetizojë vlerat më të mira të kulturës fetare me ato laike të kohës, kulturën islame dhe filozofinë e saj me atë perëndimore.

Vajtja e tij në Stamboll, përkoi me jehonën e madhe dhe frymëzuese të veprimtarisë së Lidhjes Shqiptare të Prizrenit dhe Shoqërisë së Stambollit. Shumë shpejt lidhet me “*shqiptarët e rrebtë*”, siç i përcaktonin osmanët të gjithë ata që luftonin për çështjen shqip. Ndër ta, vendin e parë e kishte Naimi, i cili jepte këtë porosi: “*Djem, mos u bëni kodoshët e mëmës suaj, duke futur fjalë të huaja në gjuhën tonë!*” – porosi që u mbajt shumë parasysht nga Ali Korça, i cili ishte purist, afrues i dialekteve, përdorues i formës më të përshtatshme për shprehjen e mendimit shqip, si dhe luftëtar për shkrimin e gjuhës shqipe në gërma latine. Mbas shkollimit të lartë, Ali Korça u kthye në vendlindje.

Aktiviteti patriotik dhe pedagogjik

Më 1889 filloi të jepte mësim falas në shkollën shqipe të djemve në Korçë dhe pas një viti, edhe në idadijen e Korçës; është ndër mësuesit e parë të “Mësonjëtores së Parë Shqipe” në Korçë ku jepte edukatë islame si dhe bashkëpunëtor i ngushtë i Pandeli Sotirit, drejtorit të saj.

Ali Korça ndoqi rrugën e luftës për shkronjat shqipe, qysh herët. Më 30 maj 1894, arrestohet në stacionin e trenit në Sirqexhi të Stambollit, sepse po sillte në kryeqytet “Historinë e Skënderbeut”, “Qerbelanë” dhe gazetën shqipe “Drita”, të botuar në Bullgari nga Shoqëria “Drita” (“Dituria” e mëvonshme) dhe Kristo Luarasi. Për këtë

arsye e internojnë në Sinop, prej nga e nxjerr vetëm ndërhyrja dhe garancia e dajës së tij, Abdurrahman Pashës.

Në korrik 1906, Hafiz Ali Korça së bashku me nxënësit e vet, Sami Pojani dhe Lutfi Zavalani, nxorën gazetën “Korça”. U krijua klubi shqiptar dhe vetë Ali Korça, shkruan në gazetë: “*Puna ime s’ ishte gjë tjetër vetëm se të luftonja dhe të mpronja shkronjat shqipe.*” Hafiz Ali Korça, ishte një nga përfaqësuesit e Korçës në Kongresin e Manastirit. Pa lënë pas dore mësimdhënien në idadije, nëpërmjet fletores “Korça” dhe të disa fletoreve osmanisht, që shpesh përkrahnin *abecenë* shqipe me gërma latine, iu përvesh një pune të dendur e të dobishme.

Tezat kryesore të tij që i bën me dije në Kongresin e Dibrës, më 1909, përfshijnë:

- Mësimi i gjuhës shqipe zyrtarisht në shkolla.
- Modernizimi i mësimin në medrese.
- Mos dërgimi i djemve shqiptarë si ushtarë në shkretëtirat e Jemenit, ku dy të tretat nuk ktheheshin.
- Pastrimi i moçaleve, ndreqja e rrugëve dhe urave në vilajetet shqiptare.
- Lirimi nga burgu i 150 shqiptarëve të burgosur nga reaksioni.

Më 1909 merr pjesë në Kongresin e Elbasanit dhe u zgjodh në kryesinë e shoqërisë qendrore shkollore “Përparimi”, e cila gëzonte nga Kongresi atributet juridike dhe morale për ngritjen e një sistemi të ri arsimor, organizimin e brendisë së punës mësimore edukative, për të bërë të mundur që shkolla shqipe të ngrihej në një shkallë më të lartë se shkollat e huaja, që funksiononin prej kohësh në Shqipëri.

Më 1910 botoi alfabetin e tij me 36 gërma. Duke parë rrezikun e shkollës shqipe, në shkurt të vitit 1910, u dha urdhri zyrtar për mbylljen e shkollave shqipe në Shqipëri. Hafiz Ali Korça është në krye të revoltave kundër këtij vendimi.

Më 1911, zyrtarët turq shkruanin në kartelën e tij: “Qeveria sulmoi përkrahësit e shkronjave shqipe. Hafiz Ali Korça, që ishte mbi 20 vjet profesor i matematikës, u pushua.” Ndërkohë Stambolli urdhëron: “Hafiz Ali Korça të shtihet në dorë, në një mënyrë që të mos alarmohen latinxhinjtë e atjeshëm dhe, pa e marre vesht zonja e tij e askush, si të kapet, të na dërgohet këtu në kryeqytet.” Plani u realizua dhe gjyqi politik i Stambollit e dënoi me vdekje. Kryeministri turk Telat Pashai, i cili e njihte mirë H. Ali Korçën, i bëri atij presion dhe premtime, me kusht që ta linte rrugën e tij. Presionit për dënimin me vdekje, Ali Korça iu përgjigj: “Hajde të themi se unë u vrava, a pandehni ju se kjo ide do të vdiste?! Unë kam lënë me mijëra nxënës, të cilët këtë ide kanë për ta ndjekur. Por duhet të dini mirë, se edhe sikur të vdisnja, eshtrat e mia deri në kijamet ‘Ah, Shqipëri! Ah, Shqipëri!’, kanë për të thirrur.”

Telat Pashai, duke qenë se e mbante veten për reformator dhe duke u ndjerë i mundur në debatin që bëri me H. Ali Korçën, ndaloi dënimin e tij, por e mbajti të izoluar në Stamboll, deri më 1912.

Pas shpalljes së Pavarësisë, iu ngarkuan detyra të rëndësishme: këshilltar i Ministrisë së Arsimit, në qeverinë e Turhan Pashës; Drejtor i Përgjithshëm i po kësaj Ministrie në qeverinë e Esat Pashës dhe së bashku me inspektorët Aleksandër Xhuvani e Salih Çeka ishte njëri nga nismëtarët për hapjen e Normales së Elbasanit; Kryetar i Fetva-së pranë

Këshillit të Lartë të Sheriatit në Shqipëri; pedagog në Medresenë e Lartë të Tiranës etj.

Më 1914, Ali Korça gjendet në Durrës, ku si shumë intelektualë të kohës, grupohet me shpresë rreth princ Vedit. Gjatë kësaj kohe, ai vendoset në Shijak dhe punon në Durrës si këshilltar i arsimit. Por shumë shpejt, u pa qartë se Shqipërisë nuk i kishin mbaruar hallet me kthimin në principatë, nën kontrollin e fuqive të mëdha. Për Ali Korçën, roli i Kontrollorëve Evropianë si dhe roli i Esat Toptanit dhe karakteri rebel i kryengritjes së kurdisur prej tij, ishin plotësisht të qarta. Ai shkruan:

Kur erdh' Princ Vidi, ne pandehëm se shpëtove.

Atëherë qyqja mëmë ca më keq u copëtove.

Propaganda më të ndyta kontrollorët të punuan.

U vra vëllai me vëllanë, mëmëz fort u dobëtove.

“Qëllimi i rebelimit ishte përmbysja e qeverisë, por në sytë e popullit, refkej si shkak gjuha shqipe, se gjoja kjo po prishte fenë dhe po sillte gjithë prapësitë në Shqipëri”- shkruante Ali Korça, i cili cilësohet përsëri si latinxhi dhe i pafe. Është intelektual i parë që u arrestua dhe provoi burgje e tortura në Shijak, Tiranë, Kavajë dhe Elbasan, por shpëtoi për mrekulli nga ekzekutimi, ndonëse ishte vënë para togës së pushkatimit dhe më në fund, arrin të arratiset dhe vendoset në Shkodër, ku edhe këtu i bëhet atentat nga malazezët.

Gjatë viteve të pushtimit Austro-Hungarez, Korça ishte anëtar i Komisionit Letrar për pastërtinë e gjuhës shqipe, pranë figurave të tjera si: Fishta, Gurakuqi, Logoreci dhe Sali Nivica, si dhe drejtor i arsimit për zonën që përfshinte Durrësin, Tiranën, Matin, Dibërën dhe Pogradecin.

Gjatë viteve 1919-1920, është ndër atdhetarët që e kuptojnë qartë politikën gllabëruese të Italisë, prandaj mbështet me armë në dorë mbajtjen e Kongresit të Lushnjës dhe zbatimin e vendimeve të tij, duke synuar si një njeri i nderit dhe i fesë, bashkimin e forcave më të mira të kombit, në dobi të Shqipërisë.

Ali Korça thoshte “Për t’i hedhur shtetit një themel të mirë duhet të zgjidhen burra të mirë dhe të drejtë. Diktaturën personale e shoh si një kuçedër që i ha të ditëshmit një nga një, do që të rrojë vetëm dhe të tjerët t’i ketë rob.” Ashtu si Sami Frashëri, edhe Korça kërkon krijimin e një pleqësie prej 24 vetash, të zgjedhur nga populli dhe kryetari i tyre të zgjidhet me rotacion vetëm për një vit. “Ky këshill të veprojë duke u matur mirë, pa vështuar hatër dhe frikë, duke flakur tej lakmimet. I pari i kombit ishte ai që e shërbëton. Një burrë shteti po s’që përzier me popullin, që të ketë mundur t’ia kuptojë mendimet e ndjenjat e përgjithshme popullore, s’është i zoti të qeverisë këtë popull. Populli nuk qeveriset me teorirë të thata.” Sa i takon edukimit të brezit të ri, Korça është për kultivimin tek ta si të ndjenjës fetare, ashtu edhe kombëtare. “Brezi i ri është shpresa e kohës së pritshme. Ata duhet të ngrehin shoqërirë, dhe si të mbledhin një shumë të mjaftueshme të hollash, të formohet një komision nga dijetarët e mëdhej, që të zotërojnë gjuhërat e lindjes dhe perëndimit dhe këta, si të zgjedhin librat më të dobishëm për moral e për çdo send që ka nevojë populli, t’i përkthejnë, t’i shtypin e t’i shpërndajnë në popull pa të holla. Kështu, populli në pak kohë zgjohet, zhvillohet dhe nga morali lartësohet.”

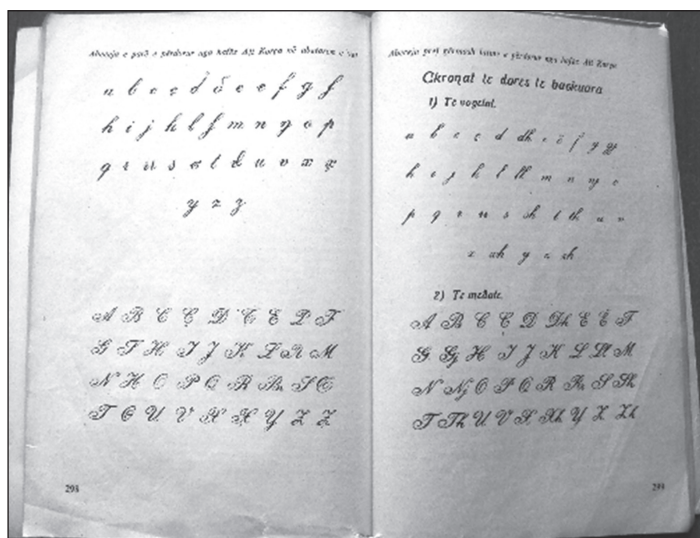
Nga viti 1916 deri në 1947, Ali Korça jetoi në Tiranë. Me vendosjen e Këshillit të Lartë të Sheriatit në Tiranë, Hafiz Ali Korça punoi për hapjen e medresesë dhe këmbënguli që

ky institucion të njihej si i barabartë me shkollat e mesme shtetërore, dhe studentët e saj të pranoheshin nëpër universitetet e botës si të tjerët, pa provime plotësuese. Merret kryesisht me mësimdhënie si myderriz (mësues) në medresenë e Tiranës. Botoi libra në ndihmë të programit të saj, ku veçojmë edhe abetaren arabe me 28 fletë dhe një libër gramatike, që trajtuar sipas sistemit Berlitz, bëri të mundur që alfabeti arab të përvetësohej pa mundim për 2 javë dhe ndikoi që gjuha arabe të mësohej për 2 vjet (nga 8-10 vjet që ishte mësuar më parë). Në këtë periudhë, pjesë e përpjekjeve të tij për zhvillim e progres është edhe botimi i gazetës së njohur “Zani i Naltë”, organ i Komunitetit Musliman Shqiptar, që filloi të dalë në vjeshtën e vitit 1923.

Ali Korça synonte modernizimin e programit të medreseve dhe për këtë arsye ai thoshte që rrethi i të diturve duhej të gruponte më të aftët. Nën drejtimin pedagogjik të tij, në medresenë e Tiranës u vunë në zbatim plane dhe programe të tilla, që u lejonin medresistëve të merrnin njohuri të barabarta me ato që u jepeshin nxënësve të shkollave të mesme laike, duke bërë të mundur që edhe medresistët, që nuk do tëmund të ndiqnin universitetet teologjike islame, të mund të vazhdonin, njëloj si nxënësit e shkollave të mesme shtetërore laike, çdo universitet tjetër, pa nevojën e provimeve plotësuese. Njëkohësisht, Ali Korça theksonte domosdoshmërinë e përzgjedhjes së kuadrit mësimor të medreseve, si dhe të trajtimit të gjithanshëm të tij, sa më të mirë.

Hafiz Ali Korça shkroi dhe publikoi mjaft libra dhe shkrime me karakter kombëtar, fetar, filozofik, letrar, politik etj, nga të cilat, jo të gjitha mundën ta shihnin dritën e botimit. Ai botoi artikuj edhe në shtypin turk, arab, pers, etj, dhe përkthente në shqip nga shtypi i huaj.

Në vitin 1994 i jepet titulli “Mësues i Popullit”; më 1995 i jepet Urdhri “Për Veprimtari Patriotike” të Klasit të Parë; më 1996 Urdhri “Naim Frashëri” i Klasit të Parë; Urdhri “Nderi i Kombit”; më dhjetor 2011, Bashkia e Korçës i jep titullin “Qytetar Nderi i Korçës”.

Alfabeti i përdorur nga Hafiz Ali Korça

1320 (1317) 1901
 Fidaqinjtë e parësishëm të Devollit
 nën kryesinë e Hafiz Ali Korçës

Hafiz Ali Korça, bashkë me medreseistët në Tiranë.

VALBONA NATHANAILI

Një vështrim i përgjithshëm në
zhvillimin e arsimit gjatë periudhës
1912-1944

ANIFE GËRDECI

Historiku i sistemit arsimor në Vorë
dhe fshatra përreth

ANTONETA DUZHA

Historiku i arsimit në rrethin e
Gramshit

BLERANTINA SHANO

Historiku i shkollës së Këmishtaj
në rrethin e Lushnjës

DRITA LATIFI

Historiku i sistemit arsimor në
Kamëz dhe fshatrat përreth

HERONA SPATHARAJ

Zhvillimi i arsimit në Shkodër deri
në periudhën e Mbretërisë

IRMA PAPAJOGE

Themelimi i gjimnazit të shtetit në
Shkodër, punë e palodhur e
arsimdashësve

MARELA GUGA

Historiku i arsimit në rrethin e Beratit

REZARTA HEQIMAJ

Historiku i mësimi në rrethin e
Mallakastrës

RINA HASMETA

Historiku i shkollës 9-vjeçare në
Valikardhë, Strikçan dhe Sopot

SHKENJESË
HUMANITETI
ARSIMIT
HISTORIK

Çmimi
500 lekë

100 Vjet Shtet Shqiptar

ISBN: 978-9928-127-22-8

9 789928 127228